

جمهوری اسلامی ایران
سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۴

و

نظارت بر عملکرد

سال اول برنامه چهارم توسعه

جلد اول: حوزه‌های فرابخشی

فهرست برگه

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۴ و نظارت بر عملکرد سال اول برنامه چهارم توسعه. - تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، معاونت امور اداری، مالی و منابع انسانی، مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات، ۱۳۸۶.

۳ ج. (۱۶۰۹ ص.). جدول، نمودار (انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور؛ ۸۶/۰۰/۴۶ - ۸۶/۰۰/۴۷، ۸۶/۰۰/۵۳)

ISBN 978-964-425-958-6 (set)

دنباله: «گزارش اقتصادی»

مندرجات: ج. ۱. حوزه‌های فرابخشی. - ج. ۲-۳. حوزه‌های بخشی

۱. ایران - سیاست اقتصادی. ۲. بودجه برنامه‌های - ایران. ۳. درآمد ملی - ایران. ۴. درآمد ناخالص ملی - ایران. ۵. طرح‌های عمرانی - ایران - ارزشیابی. ۶. اقتصاد بین‌الملل. ۷. نیروی انسانی - ایران - برنامه‌ریزی ۸. شاخص‌های اقتصادی - ایران. ۹. تکنولوژی اطلاعات - ایران. الف. برنامه چهارم توسعه اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴ - ۱۳۸۸. ب. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور. مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات. ج. عنوان.

۱۳۸۴ ۲۱۳ س ۱ / ۴۷۱ HC

ISBN 978-964-425-955-5 (vol. 1)

شابک ۵-۹۵۵-۴۲۵-۹۶۴-۹۷۸ (جلد اول)

گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۴ و نظارت بر عملکرد سال اول برنامه چهارم توسعه. جلد اول:
حوزه‌های فرابخشی

ناشر: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، معاونت امور اداری، مالی و منابع انسانی، مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات

چاپ اول، ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۲۰۰۰ ریال

تاریخ انتشار: سال ۱۳۸۶

لیتوگرافی: قاسملو

چاپ و صحافی: نیکا

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

جلد اول: خلاصه گزارش و گزارش عملکرد حوزه‌های فرابخشی

پیشگفتار

۱۵ خلاصه گزارش فرابخشی و بخشی

بخش اول: تحلیل ساختار و عملکرد اقتصاد جهانی

۱۲۳ فصل اول: چشم انداز اقتصاد جهانی

۱۳۱ فصل دوم: بازار جهانی نفت و گاز

بخش دوم: تحلیل ساختار جمعیت، بازار کار و سیاست های توسعه انسانی

۱۵۷ فصل سوم: جمعیت

۱۷۳ فصل چهارم: بازار کار

۱۹۳ فصل پنجم: شاخص‌های توسعه انسانی

بخش سوم: دانش، فن آوری اطلاعات و تحقیقات

۲۱۳ فصل ششم: توسعه علوم و فن آوری

بخش چهارم: تحلیل ساختار و عملکرد سیاست‌های اقتصاد کلان

۲۴۱ فصل هفتم: رشد اقتصادی

۲۵۷ فصل هشتم: مصرف و تشکیل سرمایه ثابت

۲۷۱ فصل نهم: بودجه دولت و سیاست‌های مالی

۳۰۱ فصل دهم: بازار پول

۳۱۱ فصل یازدهم: روند قیمت‌ها و تورم

۳۱۹ فصل دوازدهم: بازار ارز

۳۴۳ فصل سیزدهم: بازارهای مالی و ابزار سیاست‌های مالی

فهرست مطالب

عنوان

شماره صفحه

۳۷۳	فصل چهاردهم: ساماندهی شرکت‌های دولتی، خصوصی سازی و تنظیم انحصارات
۳۹۹	فصل پانزدهم: تجارت خارجی
۴۱۹	فصل شانزدهم: سیاست‌های درآمدی (تعیین دستمزد و قیمت‌گذاری)
۴۲۹	فصل هفدهم: وضعیت طرحها و پروژه‌های ملی
۴۴۷	فصل هیجدهم: امور پیمانکاران و مشاوران
	بخش پنجم: محیط زیست
۴۷۹	فصل نوزدهم: سیاست‌های زیست محیطی
	بخش ششم: کارایی و بهره‌وری نظام اقتصادی، اداری و مدیریتی
۵۳۷	فصل بیستم: بهره‌وری
۵۵۵	فصل بیست و یکم: نظام اداری و مدیریت
	بخش هفتم: شاخص‌های رفاه و توزیع منابع و امکانات
۵۹۳	فصل بیست و دوم: رفاه اجتماعی و توزیع درآمد
۶۰۷	فصل بیست و سوم: نظام درآمد و هزینه استان
	بخش هشتم: پیش‌بینی شاخصهای کلان اقتصادی
۶۲۹	فصل بیست و چهارم: پیش‌بینی متغیرهای کلان اقتصادی در سال ۱۳۸۵
	جلد دوم: گزارش عملکرد حوزه‌های بخشی (۱)
	بخش نهم: امور اجتماعی
۶۳۷	فصل بیست و پنجم: بهداشت و درمان
۷۵۳	فصل بیست و ششم: رفاه و تامین اجتماعی

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان

بخش دهم: امور آموزشی و پژوهشی

۸۲۱	فصل بیست و هفتم: آموزش و پرورش عمومی
۸۷۹	فصل بیست و هشتم: آموزش فنی و حرفه ای
۹۲۳	فصل بیست و نهم: آموزش عالی

بخش یازدهم: امور فرهنگی و ورزشی

۱۰۰۳	فصل سی‌ام: فرهنگ و هنر
۱۰۲۹	فصل سی و یکم: ایرانگردی و جهانگردی
۱۰۴۵	فصل سی و دوم: اطلاعات و ارتباطات جمعی
۱۰۶۳	فصل سی و سوم: تربیت بدنی و ورزش

جلد سوم: گزارش عملکرد حوزه‌های بخشی (۲)

بخش دوازدهم: امور زیربنایی

۱۰۸۳	فصل سی و چهارم: انرژی
۱۱۰۹	فصل سی و پنجم: حمل و نقل
۱۱۶۹	فصل سی و ششم: فناوری اطلاعات و ارتباطات

بخش سیزدهم: امور عمران شهری و روستایی و مسکن

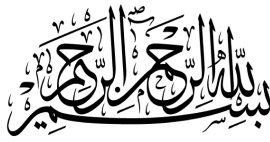
۱۲۳۳	فصل سی و هفتم: عمران شهری
۱۲۵۷	فصل سی و هشتم: عمران روستایی و عشایری
۱۲۷۵	فصل سی و نهم: مسکن

بخش چهاردهم: امور تولیدی

۱۲۹۹	فصل چهلم: آب
۱۳۵۱	فصل چهل و یکم: کشاورزی و منابع طبیعی
۱۴۲۹	فصل چهل و دوم: صنعت و معدن
۱۴۷۵	فصل چهل و سوم: بازرگانی داخلی

بخش پانزدهم: امور عمومی، امور قضایی و سیاست داخلی

۱۵۶۱	فصل چهل و چهارم: امور عمومی و قضایی
------	-------------------------------------

پیشگفتار

تهیه گزارش اقتصادی سالانه کشور یکی از وظایف قانونی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور است. بر طبق بند ۲ ماده ۳۷ قانون برنامه و بودجه، سازمان مکلف شده است که هر سال گزارش اقتصادی کشور را برای تقدیم به رییس جمهور تهیه و تنظیم نماید. از طرف دیگر قانون برنامه چهارم توسعه در ماده ۱۵۷ تکلیف نموده است که برای حسن اجرای برنامه چهارم توسعه، رییس جمهور گزارش نظارت و ارزیابی عملکرد پیشرفت هر سال برنامه را حداکثر تا پایان آذر ماه سال بعد به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.

در راستای انجام این تکلیف قانونی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در اوایل شهریور سال ۱۳۸۵ دستورالعمل‌های لازم را برای تهیه گزارش رییس جمهور تنظیم و به دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط ابلاغ نمود. از آنجا که دستورالعمل‌های مذکور تاکید زیادی بر رعایت محورهای شش‌گانه مندرج در ماده ۱۵۷ داشته است، تهیه اطلاعات لازم و گزارش مربوطه توسط دستگاه‌ها زمان بیشتری را به خود اختصاص داده و از این رو گزارش تفصیلی حاضر با تاخیر آماده شده است.

گزارش نظارت و ارزیابی عملکرد سال اول برنامه چهارم (۱۳۸۴) در سه جلد به شرح زیر برای تقدیم به مجلس شورای اسلامی تهیه شده است.

جلد اول شامل امور فرابخشی، متشکل از هشت بخش به شرح زیر:

بخش اول: تحلیل ساختار و عملکرد اقتصاد جهانی، مشتمل بر چشم انداز اقتصاد جهانی؛ بازار جهانی نفت و گاز؛

بخش دوم: تحلیل ساختار جمعیت، بازار کار و سیاست‌های توسعه انسانی؛

بخش سوم: دانش، فناوری اطلاعات و تحقیقات؛

بخش چهارم: تحلیل ساختار و عملکرد سیاست‌های کلان اقتصادی، شامل مباحث رشد

اقتصادی؛ مصرف و تشکیل سرمایه؛ بودجه دولت و سیاست‌های مالی؛ بازار پول؛ بازار ارز؛ روند

قیمت‌ها و تورم؛ بازارهای مالی؛ ساماندهی شرکتهای دولتی؛ خصوصی سازی و تنظیم انحصارات؛

تجارت خارجی؛ سیاست‌های درآمدی (تعیین درآمد و قیمت گذاری)؛ وضعیت طرح‌ها و پروژه‌های

ملی و؛ امور بیمانکاران و مشاوران؛

بخش پنجم: محیط زیست، مشتمل بر سیاست‌های محیط زیستی؛
بخش ششم: کارایی و بهره‌وری نظام اقتصادی، اداری و مدیریتی؛
بخش هفتم: شاخص‌های رفاه و توزیع منابع و امکانات، شامل رفاه اجتماعی، توزیع درآمد و نظام درآمد و هزینه استان؛ و سرانجام:

بخش هشتم: پیش‌بینی شاخص‌های کلان اقتصادی در سال ۱۳۸۵.

جلدهای دوم و سوم، مشتمل بر ارزیابی عملکرد بودجه و برنامه در امور بخشی و عملکرد پروژه‌های ملی و استانی. برای تهیه این ارزیابی‌ها، دستورالعمل‌های ارزیابی نظارت و عملکرد سال اول برنامه چهارم توسعه در امور بخشی، در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور طراحی و تدوین، و برای ارایه آمار و اطلاعات، و تجزیه و تحلیل نتایج، به دستگاه‌های اجرایی ارسال شد. گزارش‌هایی که بدین‌ترتیب در دستگاه‌ها تهیه شد و به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ارسال شد، در دفاتر ذی‌ربط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و معاونت امور اقتصادی و هماهنگی آن، بررسی، بازنگری و تلفیق گردید. گزارش‌های بخشی این مجموعه به وسیله دفاتر بخشی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، با همکاری دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط تهیه شده و ویرایش نهایی آن در دفتر برنامه‌ریزی و مدیریت کلان صورت گرفته است. همچنین برای سهولت استفاده علاقمندان، و تسهیل دسترسی ایشان به اهم مطالب بخشی و فرابخشی، خلاصه‌ای از مجموعه گزارش‌ها، چه بخشی و چه فرابخشی تهیه و در مدخل جلد اول آورده شده است.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور با سپاس و قدردانی از دستگاه‌های اجرایی فعال در تهیه و تلفیق این گزارش، از همه کارشناسان و صاحب‌نظران مسائل توسعه کشور دعوت می‌کند، نظرها و پیشنهادهای خود را برای هر چه پر بارتر، و بهتر شدن این گزارش به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ارسال نمایند. این سازمان وظیفه خود می‌داند، از این پیشنهادها در بهبود گزارش‌های آینده استفاده کند.

دفتر برنامه‌ریزی و مدیریت اقتصاد کلان
معاونت امور اقتصادی و هماهنگی برنامه و بودجه
دی ۱۳۸۵

خلاصه گزارش اقتصادی

و

نظارت بر عملکرد حوزه‌های فرابخشی و بخشی

**خلاصه گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۴ و نظارت
بر عملکرد سال اول برنامه چهارم توسعه
"حوزه‌های فرابخشی و بخشی"**

« اقتصاد جهانی

رشد تولید ناخالص داخلی جهان پس از کاهش موقت در نیمه دوم سال ۲۰۰۴، در سه ماهه اول سال ۲۰۰۵ به واسطه افزایش قابل توجه تولید بخش خدمات مجدداً افزایش یافته و در سه ماهه دوم سال ۲۰۰۵، شاخص های اقتصادی در جهان به دلیل اثرات قیمت بالای نفت کاهش یافته است. پس از آن تولیدات کارخانه‌ای و تجارت در سطح جهان قوت یافته و باعث بهبود شاخص‌های اقتصادی شده است.

رشد تولید ناخالص داخلی جهان در سال ۲۰۰۵ به طور متوسط ۴/۳ درصد بوده و پیش بینی می شود همین رقم در سال ۲۰۰۶ نیز تحقق یابد. مقدار این نرخ رشد در کشورهای مختلف متفاوت بوده است؛ رشد تولید ناخالص داخلی در آمریکا متعادل بوده اما برای گروه ۷ (G-7) در سطح بالاتری برآورد شده است، در منطقه یورو کاهش داشته، در بازارهای نوظهور و کشورهای در حال توسعه، در مجموع و به طور گسترده‌ای با ثبات و بدون تغییر بوده است و رشد تولید ناخالص داخلی در منطقه صحرای آفریقا به ۴/۸ درصد در ۲۰۰۵ کاهش یافته است.

- سایر ویژگی های اقتصادی در سال ۲۰۰۵ میلادی به شرح زیر می باشد:
- کسری حساب جاری آمریکا، بیش از ۶ درصد تولید ناخالص داخلی آن برآورد شده است. با این وجود، جریان ورود سرمایه به آمریکا همچنان در سطح بالایی قرار دارد.
 - آمریکا و چین در زمینه رشد اقتصادی همچنان پیشرو بوده و با وجود افزایش کسری حساب جاری آمریکا، ارزش برابری دلار در مقابل بسیاری از ارزها افزایش یافته است.
 - در بازار نفت، قیمت های نفت افزایش یافته است به طوری که در اواخر اوت ۲۰۰۵، قیمت اسمی هر بشکه نفت خام به ۶۵ دلار آمریکا رسید و سپس کاهش یافت و در مقابل، قیمت کالاهای غیرسوختی افزایش یافته است.
 - تورم جهانی، به دلیل افزایش قیمت جهانی نفت، به میزان ناچیزی بالا رفته و در مجموع در سطح متعادلی قرار داشته است.

« بازار جهانی نفت و گاز

بازار جهانی نفت و گاز در سال ۲۰۰۵ از نوسانات کمتری نسبت به سال ماقبل برخوردار بوده است. عدم تغییر در رفتار اوپک در جهت تغییرات قابل ملاحظه در عرضه روزانه نفت خام، عدم احساس نیاز جدی مبنی بر همکاری بین کشورهای اوپک و غیراوپک در جهت کنترل بازار و نیز عدم برگزاری نشست های فوق العاده متعدد حکایت از آن دارد که در سال ۲۰۰۵ آرامش نسبی بیشتری بر بازار بین المللی نفت و گاز به نفع کشورهای تولیدکننده حاکم بوده است.

تغییر در سبد نفتی اوپک در ۱۶ ژوئن ۲۰۰۵ که پیشنهاد اولیه آن در نشست اعضای اوپک در ۱۶ مارس ۲۰۰۵ در اصفهان مورد تصویب قرار گرفت، تحولات سیاسی و اجتماعی عراق و نیز وقوع حملات متعدد به تاسیسات نفت و گاز آن، وقوع طوفان های شدید در آمریکا به ویژه طوفان موسوم به کاترینا، شکل گیری اعتصابات کارگری در برخی

شرکت‌های بزرگ نفتی نظیر اعتصابات کارگری در شرکت توتال فرانسه و انعقاد برخی قراردادهای مهم در زمینه احداث خطوط لوله جدید و ادغام برخی شرکت‌ها از جمله مهمترین رخدادهای موثر بر عرضه و تقاضای بازار مورد بررسی و در نتیجه تغییرات قیمت در آن بوده است.

برآورد اوپک از عرضه و تقاضای نفت خام جهان نشان می‌دهد که تقاضای نفت خام جهان (بدون گاز) در سال ۲۰۰۵، به طور متوسط معادل $۸۳/۲$ میلیون بشکه در روز بوده که نسبت به سال پیش از آن حدود $۱/۱$ درصد افزایش یافته است. این ارقام نشان می‌دهد که بیشترین میزان افزایش تقاضا به کشورهای در حال توسعه اختصاص دارد که معادل ۸۰۰ هزار بشکه در روز (حدود $۳/۷$ درصد) گزارش شده است. نکته قابل توجه این است که میزان تقاضای نفت خام چین تقریباً در سطح $۶/۵$ میلیون بشکه در روز ثابت مانده است.

همچنین عرضه نفت خام جهان (با احتساب گاز مایع طبیعی اوپک) در سال ۲۰۰۵ حدود ۸۴ میلیون بشکه در روز بوده است که نسبت به سال قبل از آن $۱/۳$ درصد ($۱/۱$ میلیون بشکه در روز) افزایش نشان می‌دهد. این افزایش به طور عمده به وسیله گروه کشورهای در حال توسعه و شوروی سابق اتفاق افتاده است. تولید نفت خام اوپک روزانه بالغ بر $۲۹/۹$ میلیون بشکه در روز گزارش شده است که بیانگر نرخ رشدی معادل $۳/۱$ درصد (۹۰۰ هزار بشکه در روز) می‌باشد. همچنین عرضه روزانه نفت خام غیراوپک حدود $۰/۴$ درصد (۲۰۰ هزار بشکه در روز) افزایش نشان می‌دهد.

مقایسه سهم اوپک و غیر اوپک در عرضه نفت خام حاکی از آن است که حدود $۴۰/۴$ درصد عرضه نفت خام جهان به وسیله اوپک (با احتساب گاز مایع طبیعی اوپک) و بقیه آن به وسیله کشورهای غیراوپک انجام شده است که در مقایسه با رقم مشابه در سال ۲۰۰۴ حدود $۰/۶۷$ درصد افزایش نشان می‌دهد.

مجموع عرضه اوپک در سال ۲۰۰۵، ۳۴ میلیون بشکه در روز گزارش شده است که حدود ۸۸ درصد آن را نفت خام و بقیه را گاز مایع طبیعی تشکیل می‌دهد. از بین کشورهای عضو اوپک کشورهای عربستان سعودی و جمهوری اسلامی ایران بزرگترین تولیدکنندگان نفت خام می‌باشند که متوسط تولید آنها در سال ۲۰۰۵ به ترتیب ۹/۵ و ۴/۱ میلیون بشکه در روز گزارش شده است. مقایسه این ارقام با ارقام مشابه سال قبل حاکی از افزایش آنها به ترتیب به میزان ۴/۹ درصد و ۳/۴ درصد می‌باشد

براساس پیش‌بینی اوپک، تقاضای نفت خام جهان در سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷ با رشد سالانه‌ای معادل ۱/۴ درصد و ۱/۵ درصد به ترتیب به ۸۴/۴ و ۸۵/۷ میلیون بشکه در روز افزایش خواهد یافت. براین اساس بالاترین نرخ رشد مصرف در سال ۲۰۰۶ به چین و گروه کشورهای در حال توسعه اختصاص دارد که به ترتیب ۹/۲ درصد و ۶/۵ درصد برآورد شده است.

تولید گاز طبیعی جهان در سال ۲۰۰۵ حدود ۲۷۷۹ میلیارد مترمکعب برآورد شده که در مقایسه با سال ماقبل حدود ۵/۹ درصد رشد داشته است. این رقم برای کشورهای مشترک‌المنافع بیش از ۷ درصد بوده است. تولید گاز طبیعی ایران در سال ۲۰۰۵ بالغ بر ۸۰ میلیارد مترمکعب برآورد شده که نسبت به سال قبل آن بیش از ۵/۲ درصد رشد نشان می‌دهد.

متوسط قیمت سبد جدید نفتی اوپک^۱ در سال ۲۰۰۵ حدود ۴۳/۸ دلار به ازای هر بشکه بوده که نسبت به متوسط قیمت سبد قدیمی اوپک^۲ در سال ماقبل ۲۱/۵ درصد رشد نشان می‌دهد. متوسط قیمت نفت سنگین جمهوری اسلامی ایران در سال ۲۰۰۵

۱. سبد نفتی جدید اوپک در برگیرنده ۱۱ نوع نفت خام شامل نفت خام‌های صحاران الجزایر، میناس اندونزی، سنگین ایران، سبک بصره عراق، صادراتی کویت، اس سایدر لیبی، بونی لایت نیجریه، مارین قطر، سبک عربستان، موربان امارات و بی سی اف ونزوئلا است.

۲. سبد نفتی قدیمی اوپک نفت خام‌های مخلوط الجزایر، سبک عربستان، بونی لایت نیجریه، میناس اندونزی، تیاوانای ونزوئلا، ایستوس مکزیک و دویی امارات را در بر می‌گرفت.

حدود ۴۷/۱ دلار به ازای هر بشکه بوده که در مقایسه با سال ماقبل حدود ۴۰ درصد رشد داشته است.

« جمعیت

براساس برآوردهای موجود، جمعیت کشور در ۱۳۸۴ برابر ۶۸۵۸۸ هزار نفر بوده است و متوسط نرخ رشد سالانه آن به حدود ۱/۴ درصد رسیده است.

در سالهای اخیر همراه با خروج جمعیت انبوه متولدین اوایل دهه ۶۰ از گروه سنی ۱۴-۰ ساله و کاهش ضریب جوانی جمعیت، بر سهم جمعیت ۱۵-۶۴ ساله کشور افزوده شده است. در این سالها این موج به صورت خاص جمعیت گروه سنی جوان ۱۵-۲۹ ساله را تحت تاثیر قرار می‌دهد. افزایش شدید گروه سنی جوان، بازار کار و نهادهای ذی‌ربط را تحت فشار فزاینده مطالبات و تقاضاهای اجتماعی خود قرار داده است.

مهمترین تحول در زمینه مسائل جمعیتی برنامه سوم توسعه، تثبیت نرخ رشد جمعیت کشور به رغم افزایش جمعیت واقع در سنین باروری بوده است. این امر تحت تاثیر روند نزولی نرخ باروری روی داده است.

پایه‌ای‌ترین مشکلی که در بخش مطالعات جمعیتی وجود دارد ضعف منابع اطلاعاتی است. سازمان ثبت احوال کشور مسئولیت ثبت وقایع چهارگانه حیاتی شامل مولید، فوت، ازدواج و طلاق را بر عهده دارد. در این میان مشکل اصلی معطوف به ثبت فوت است. گرچه آمارهای ثبت شده حکایت از بهبود نسبی ثبت فوت دارد، ولی هنوز هم تعیین نرخ مرگ و میر در کشور تا حدودی با ابهام روبرو است.

اصلی‌ترین کمبود در زمینه آمارهای جمعیتی، به آمارهای مهاجرت در کشور مربوط می‌شود. در سالهای اخیر وزارت کشور جهت شمارش مهاجران و پناهندگان ساکن در ایران طرحهایی را انجام داده است. ولی برای ثبت آمار ایرانیانی که از کشور به خارج مهاجرت می‌نمایند، هیچ سیستمی در کشور طراحی نشده است.

آمارهای موجود در زمینه مهاجرت‌های داخلی شامل مهاجرت‌های روستا به شهر و یا بین استانی نیز نمی‌تواند نیازهای برنامه‌ریزی را تأمین نماید.

« بازار کار

مدیریت بازار کار در چارچوب سیاست‌های فعال، تنظیمی، حمایتی و کلان اقتصادی موثر بر بازار کار برای اولین بار به طور جامع در تدوین برنامه چهارم توسعه مورد توجه قرار گرفته است. در این برنامه هم به کاهش نرخ بیکاری در سطح کل بازار کار و هم به کاهش عدم تعادل‌های بازار کار در ابعاد مختلف آن شامل بین جوانان و بزرگسالان، زنان و مردان، فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها و سایر نیروی کار، مناطق شهری و روستایی و بین استان‌های کشور توجه ویژه‌ای شده است.

براساس اهداف کمی تعیین شده در برنامه چهارم توسعه، نرخ بیکاری در ۱۳۸۴ می‌بایست به ۱۱/۸ درصد کاهش یابد، در حالیکه در عمل نرخ بیکاری به ۱۱/۵ درصد تنزل یافته است که بخشی از این کاهش به دلیل نحوه پرسش بهتر و در نتیجه شمارش دقیق‌تر شاغلان در طرح آمارگیری نیروی کار می‌باشد که از ۱۳۸۴ به مرحله اجرا گذاشته شده است.

نرخ مشارکت نیروی کار از ۴۰/۸ درصد در ۱۳۸۳ به ۴۱/۳ درصد در ۱۳۸۴ افزایش یافته است، در حالیکه طبق هدف برنامه می‌بایست به میزان ۰/۸ درصد ارتقاء یابد. رشد سریع پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی سبب شده است نرخ مشارکت با روند ملایمی افزایش یابد. انتظار می‌رود در سال‌های آتی با فارغ‌التحصیل شدن دانشجویان فعلی، فشار عرضه نیروی کار افزایش یابد و از همین حالا می‌بایست برای ایجاد مشاغل کافی در آینده برنامه‌ریزی کرد.

براساس برآورد انجام شده، در ۱۳۸۴ علاوه بر مشاغل قبلی حدود ۷۰۷ هزار فرصت شغلی ایجاد شده است که نسبت به هدف برنامه، یعنی ۷۷۰ هزار فرصت شغلی،

حدود ۹۱/۸ درصد هدف برنامه از نظر ایجاد اشتغال تحقق یافته است. عدم تحقق هدف ایجاد اشتغال در بخش ساختمان به دلیل ادامه رکود ساخت و ساز مسکن و اخراج نیروی کار خارجی غیرمجاز و در بخش‌های صنعت و معدن، آب، برق، نفت و گاز، بازرگانی، رستوران و هتلداری از جمله دلایل اصلی عدم تحقق هدف برنامه از نظر ایجاد اشتغال می‌باشد. افزون بر این، عدم تحقق نرخ‌های رشد تولید و سرمایه‌گذاری و عدم اجرای سیاست‌های کاهش هزینه‌های استفاده از نیروی کار از دلایل دیگر پایین بودن فرصت‌های شغلی ایجاد شده می‌باشند. سایر نتایج بررسی شاخص‌های کلیدی بازار کار در ۱۳۸۴ نشانگر آن است که:

۱. نرخ بیکاری زنان اندکی افزایش و نرخ بیکاری مردان کاهش یافته است و فاصله بین نرخهای بیکاری زنان و مردان افزایش یافته است که بیانگر افزایش عدم تعادل بازار کار از جنبه جنسیتی می‌باشد. قابل توجه است، نرخ بیکاری زنان در ۱۳۸۴ حدود ۱۷ درصد می‌باشد.
۲. با توجه به اینکه نرخ بیکاری جوانان کاهش یافته و نرخ بیکاری بزرگسالان اندکی افزایش یافته است، لذا فاصله بین نرخهای بیکاری جوانان و بزرگسالان کمتر شده است که مبین کاهش عدم تعادل بازار کار از جنبه سنی است. شایان ذکر است، نرخ بیکاری جوانان ۲۹-۲۰ ساله در ۱۳۸۴ حدود ۲۰/۶ درصد بوده است.
۳. فاصله نرخهای بیکاری بین استانهای کشور زیاد است، به گونه‌ای که بالاترین نرخ در استان کهگیلویه و بویراحمد با ۱۸ درصد و کمترین نرخ در استان آذربایجان شرقی با ۵/۱ درصد و فاصله بین آنها ۱۲/۹ درصد می‌باشد که این فاصله نسبت به سال ۱۳۸۳ کمتر شده است.
۴. نرخ بیکاری در مناطق روستایی پایین‌تر از مناطق شهری است و فاصله بین نرخهای بیکاری در مناطق شهری و روستایی ۶/۶ درصد می‌باشد. با توجه به

اینکه، نرخ بیکاری در مناطق روستایی و شهری به ترتیب ۷/۲ درصد و ۱۳/۸ درصد است می توان نتیجه گرفت مشکل بیکاری در مناطق شهری شدیدتر می باشد. قابل توجه است، به دلیل فشار زیاد عرضه نیروی کار در مناطق شهری، نرخ بیکاری در این مناطق کاهش نیافته است، ولی در مناطق روستایی به دلیل کاهش عرضه نیروی کار، نرخ بیکاری کاهش یافته است.

۵. با توجه به قانون کار، سن شروع به کار حداقل ۱۵ سال است، ولی در عمل به دلیل فقر برخی از خانوارها، بخشی از نوجوانان ۱۴-۱۰ ساله در بازار کار حضور دارند. در ۱۳۸۴ تعداد شاغلان و بیکاران جویای کار نسبت به سال قبل آن اندکی کاهش یافته و نرخ مشارکت نوجوانان در ۱۳۸۴ حدود ۴/۸ درصد است. در صورت استقرار و اجرای نظام تامین اجتماعی این امید وجود دارد که نوجوانان از بازار کار خارج شوند.

۶. به دلیل نبود یک نظام جامع و کارآمد تامین اجتماعی، شاهد حضور سالمندان در بازار کار کشور هستیم، به گونه ای که در ۱۳۸۴ حدود ۱۹۶۴ هزار نفر شاغل با حداقل سن ۵۵ سال و حدود ۷۶ هزار نفر بیکار جویای کار وجود دارد. نرخ مشارکت زنان و مردان سالمند به ترتیب ۸/۱ درصد و ۵۴/۹ درصد است که بیانگر حضور بسیار وسیع تر مردان سالمند در بازار کار کشور می باشد. نرخ مشارکت کل نیروی کار سالمند در ۱۳۸۴ حدود ۳۱/۸ درصد است که نسبت به سال قبل آن ۰/۷ درصد کاهش یافته است. بنابراین، اگرچه حضور سالمندان در بازار کار اندکی کاهش یافته است، ولی همچنان در سطح بالایی قرار دارد.

۷. نرخ بیکاری نیروی کار دارای آموزش عالی و فاقد آموزش عالی به ترتیب به ۱۵/۷ درصد و ۱۰/۸ درصد کاهش یافته است و فاصله بین آنها نسبت به ۱۳۸۳ افزایش یافته است. بنابراین، مشکل اصلی بیکاری در مورد فارغ التحصیلان

دانشگاهی است و باید با توسعه مشاغل دانش پایه و فعالیت‌های اقتصاد نوین نسبت به رفع آن اقدام نمود.

۸. سهم شاغلان بخش عمومی به روند نزولی خود در ۱۳۸۴ ادامه داد و به ۱۹/۲ درصد رسیده است که این کاهش در راستای اجرای سیاست کوچک‌سازی دولت و کاهش حجم تصدی‌ها و افزایش مشارکت مردم در اداره امور کشور قابل توجه می‌باشد.

◀ شاخص توسعه انسانی

امروزه چارچوب معمول برای توسعه انسانی در گستره اهداف توسعه هزاره منعکس شده است. اهداف توسعه هزاره مجموعه اهدافی برای کاهش فقر شدید، گسترش برابری جنسیتی و توسعه ظرفیتهای بهداشتی و آموزشی است که برای افق زمانی معینی تعریف شده‌اند. تلاش برای دستیابی به این اهداف محکی برای ارزیابی عزم جامعه جهانی در نیل به این اهداف در عمل می‌باشد. علاوه بر این اهداف توسعه هزاره شرایطی برای ایجاد موفقیت مشترک و امنیت اجتماعی در دنیا ایجاد می‌کند.

ارتقاء توسعه انسانی در دنیای معاصر به ظرفیت کسب دانش، دسترسی به امکانات مادی زندگی و برخورداری از عمر طولانی و توأم با سلامتی بستگی دارد. شاخص‌های آموزش، امید به زندگی و تولید ناخالص داخلی تشکیل دهنده اجزای شاخص توسعه انسانی به شمار می‌روند و شاخص توسعه انسانی در واقع میانگین این سه شاخص است. بر اساس معیارهای توسعه انسانی، بهبود در وضعیت اقتصادی و معیشتی، ارتقاء سطح آموزش و دسترسی به آن برای آحاد یک جامعه، طولانی شدن عمر و افزایش سلامتی افراد جامعه سطح توسعه انسانی را بالا می‌برد.

شاخص توسعه انسانی در ایران از رقم ۰/۷۲۹ در ۱۳۸۰ به رقم ۰/۷۴۱ در ۱۳۸۱ و ۰/۷۶۱ در ۱۳۸۲ افزایش یافته است. شاخص تولید ناخالص داخلی در ۱۳۸۲ معادل

۰/۷۲۰، شاخص آموزش ۰/۸۲۵ و شاخص امید به زندگی ۰/۷۳۸ بوده است. در ۱۳۸۳ شاخص درآمد ملی به دلیل افزایش درآمد سرانه به بیش از ۲۴۰۰ دلار و به تبع آن افزایش درآمد سرانه بر حسب برابری قدرت خرید به ۰/۷۲۲ افزایش یافته است. شاخص امید به زندگی نیز از ۰/۸۲۵ در ۱۳۸۲ به رقم ۰/۸۴۶ در ۱۳۸۳ افزایش یافته است. این افزایش‌ها موجب ارتقاء شاخص توسعه انسانی از ۰/۷۶ به ۰/۷۷ شده است. نرخ رشد شاخص توسعه انسانی در ۱۳۸۳ معادل ۱/۲ درصد بوده است. این نرخ رشد در مقایسه با سال‌های قبل از ۱۳۸۲ محسوس‌تر می‌باشد. این رشد در نتیجه بهبود درآمدهای نفتی و تأثیر آن بر اقتصاد ایران بوده است. البته توزیع درآمدهای نفتی در اقتصاد ایران و تبعات ناشی از آن از موضوعات بحث برانگیز است. در واقع در محاسبه شاخص توسعه انسانی منظور نمودن درآمد سرانه برای کلیه افراد جامعه با اشکالات فراوانی روبرو است. طبیعی است که قدرت خرید افراد جامعه به صورت یکسان بهبود نیافته است. این موضوع به ویژه برای بیکاران، جوانان جویای کار و زنان سرپرست خانوار که درصد قابل توجهی از جامعه را تشکیل می‌دهند اهمیت ویژه‌ای دارد.

بهبود شاخص توسعه انسانی فقط در شاخص‌های کمی و فیزیکی خلاصه نمی‌شود. رضایت از زندگی از دیگر مقوله‌های مهمی است که نه تنها تابع شرایط اقتصادی، بلکه تابع آزادی‌های فردی و اجتماعی است و در ارزیابی توسعه انسانی باید مورد توجه قرار گیرد. زیرا آزادی‌های فردی و اجتماعی توانمندیها و قابلیت‌های انسانی را در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی شکوفا می‌سازد. ایجاد فرصت‌های برابر برای کسب و کار انگیزه لازم برای حرکت‌های اقتصادی را نیز مهیا می‌کند و این عوامل معیارهای مهمی است که شاخص توسعه انسانی قادر به محاسبه و تبیین آنها نمی‌باشد.

در حال حاضر، ایران در زمره کشورهای با توسعه انسانی متوسط قرار دارد. ضریب توسعه انسانی کشورهای با توسعه انسانی بالا، بزرگتر از ۰/۸۰ می‌باشد. در برنامه سوم

توسعه در مجموع شاخص توسعه انسانی از ۰/۷۱ در ۱۳۷۷ به ۰/۷۷ در ۱۳۸۳ افزایش یافته است. در واقع سالانه حدود یک درصد شاخص توسعه انسانی بهبود یافته است. ولی مقایسه ایران با سایر کشورها، عقب ماندگی ایران را از کشورهای پیشرو توسعه اقتصادی به ویژه در آسیا نشان می دهد.

شاخص توسعه انسانی در استان‌های تهران، اصفهان، قزوین، گیلان، فارس و یزد از سایر استان‌ها بالاتر است. علت آن بالا بودن شاخص‌های درآمدی، سطح آموزش و وضعیت بهتر امید به زندگی در این استان‌ها است. شاخص توسعه انسانی در استان سیستان و بلوچستان از دیگر استان‌ها پایین‌تر است که ناشی از سطح پایین آموزش، شاخص‌های بهداشتی و امید به زندگی است. به علت اینکه نوسان‌های شاخص توسعه انسانی بین صفر و یک است تفاوت‌های بارزی در شاخص توسعه انسانی مشاهده نمی‌شود. بر حسب ارقام شاخص توسعه انسانی تفاوت بالاترین استان و پایین‌ترین آن ۰/۰۴ می‌باشد (تهران و سیستان و بلوچستان). اما باید دقت داشت که تحولات ضریب توسعه انسانی بطئی و کند است، تغییر در اجزای آن به سادگی صورت نمی‌گیرد و مستلزم تلاش مستمری است تا کیفیت زندگی افراد و گروه‌های مختلف تغییر نماید. شاخص توسعه انسانی استان‌های فقیر در مقایسه با استان‌های دارای شاخص توسعه انسانی بالاتر در یک دهه اخیر دارای روندی رو به رشد بوده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات لازم

۱- انجام تمهیدات لازم برای ظهور قابلیت‌های فردی و اجتماعی از طریق توسعه فضای باز نقد و گفتگو، ایجاد چنین فضایی منجر به رونق فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی شده و انگیزه لازم برای حرکت یک جامعه را مهیا می‌سازد. توانمند سازی افراد جامعه از طریق آموزش کمک مؤثری در این مورد است.

- ۲- توسعه و مشارکت بخش خصوصی از طریق ارایه فرصت‌های برابر، گسترش شرایط رقابتی در فعالیتهای اقتصادی، تقویت نهادهای بازاری در فعالیتهای مختلف اقتصادی، جلوگیری از انحصارات و غیر متمرکز نمودن فعالیت کسب و کار تحول قابل توجهی به شکل مستقیم و غیرمستقیم در زمینه توسعه انسانی بوجود می‌آورد.
- ۳- گسترش امکانات بهداشتی به ویژه در مناطق محروم جهت برخورداری از حداقل امکانات معیشت زندگی و ارتقای سطح بهداشت جامعه جهت برخورداری از امید به زندگی بالاتر
- ۴- جذب و بکارگیری نیروهای شایسته به منظور مدیریت صحیح فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی و جلوگیری از فرار مغزها و نخبگان در جامعه
- ۵- گسترش نظام اطلاع رسانی؛ الزام به شفافیت در امور و پاسخگو بودن نهادهای مسئول در مقابل مردم و تقویت نهادهای مردم محوری.
- ۶- گسترش نظام تأمین اجتماعی در مناطق شهری و روستایی و جلوگیری از فقر و ایجاد فضایی مناسب در ترسیم چشم انداز آینده که اقداماتی از قبیل: نظام تأمین اجتماعی، بیمه بهداشتی و درمانی، بیمه عمر و بازنشستگی، بیمه بیکاری، مسایل مربوط به سالمندان و گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه را در برمی‌گیرد. فراهم نمودن امنیت اجتماعی شامل حقوق انسانها در برخورداری از آزادی‌های مدنی و شأن حفظ کرامت انسانها در امور اقتصادی و اجتماعی از دیگر مقوله‌های مهمی است که باید مورد توجه قرار بگیرد.
- ۷- توجه به عامل انسانی بویژه سرمایه انسانی به عنوان نخبگان و رهبران علمی جامعه در هدایت سیاست‌ها و برنامه ریزی‌ها از مقوله‌های مهمی است که تأثیر شگرفی در ارتقای شاخص‌های توسعه انسانی می‌گذارد. شایسته سالاری و توجه

به نیروهای فکری جامعه به عنوان تولیدکنندگان فکر و اندیشه ابعاد مهم این مقوله را نشان می‌دهد.

۸- توجه به توسعه منطقه‌ای و محلی از طریق اعطای آزادی عمل بیشتر به استان‌ها، غیرمتمرکز نمودن نظام بودجه‌ای، بالا بردن مشارکت استان‌ها در روند توسعه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی از طریق افزایش آگاهی عمومی و ایجاد انگیزه و باور لازم در این خصوص

۹- مبارزه با فقر از طریق ایجاد فرصت‌های آموزشی، شغلی و نظام یارانه‌ای معطوف به رفع فقر از گروه‌های آسیب‌پذیر و محروم از حداقل‌های زندگی در افق زمانی کوتاه و بلند مدت

۱۰- توجه به روند اجزای توسعه پایدار از طریق تعادل میان فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و توجه به محیط زیست سالم و اعمال سیاست‌هایی که مانع تخریب محیط زیست می‌شود.

افزایش سرمایه‌های اجتماعی از طریق تقویت نهادهای مربوطه و سالم سازی نهادهای موجود. نهادها دارایی‌های نامشهود جامعه را تشکیل می‌دهند، نظام‌مند نمودن آنها کارایی فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی را افزایش می‌دهد و شرایط لازم برای بهبود کسب و کار را فراهم می‌آورد. محصول نهادهایی که سرمایه اجتماعی را تقویت می‌کنند اعتماد متقابل، صداقت در انجام وظیفه، شفافیت و پاسخگویی مسئولان یک جامعه می‌باشد.

◀ توسعه علم و فناوری

در چشم‌انداز بیست ساله، جمهوری اسلامی ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه. از جمله ویژگی‌های این چشم انداز برخورداری کشور از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر

منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی. بر همین اساس در سیاست‌های کلی برنامه چهارم مقوله "علوم و فناوری" بیش از دیگر موضوعات مورد توجه بوده است. در برنامه چهارم در مواد ۴۳-۵۰ تکالیف مختلفی برای بخش توسعه علوم و فناوری مقرر نموده است

مهمترین اقدامات و یا سیاست‌های اعمال شده در بخش را می‌توان به تشکیل شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری- طراحی نظام ملی اطلاع رسانی دانشگاهی کشور- طراحی سیستم مدیریت اطلاعات پژوهشی - گسترش همکاری‌های بین‌الملل- شورای عالی زیست فناوری- تصویب سند راهبردی توسعه فناوری نانو و تشکیل ستاد ویژه توسعه فناوری نانو- اعطای مجوز تاسیس به دو پارک علم و فناوری و دو مرکز رشد و علم و فناوری اشاره کرد.

در ۱۳۸۴ ضریب شاخص توسعه انسانی ۰/۷۷ می‌باشد که در مقایسه با هدف پیش‌بینی شده سال اول برنامه (۰.۷۵) در وضعیت بهتری قرار گرفته است. ضمن اینکه نسبت به متوسط برنامه سوم تا حدودی این شاخص رشد نشان می‌دهد.

در ۱۳۸۴ نسبت مخارج ICT به تولید ناخالص داخلی در حدود ۲/۳۹ درصد بوده که در مقایسه با متوسط برنامه سوم توسعه از رشد به مراتب بهتری برخوردار بوده است. در شاخص نفوذ ICT نیز دو "شاخص دسترسی" و "شاخص ارتباطی" جای دارند که بر اساس گزارش بانک جهانی در ۱۳۸۴ میزان شاخص دسترسی (۰/۴۶) در ایران بیش از رقم شاخص ارتباطی (۰/۱۰۶) است و بر اساس سهم وزنی هر یک آنها میزان شاخص نفوذ به رقم ۰/۲۸ رسیده است که نسبت به متوسط برنامه سوم توسعه (۰/۲۷) افزایش نشان می‌دهد.

در ۱۳۸۴ نسبت صادرات کالاهای صنعتی با فن‌آوری بالا به تولید ناخالص داخلی حدود ۱/۷ درصد است و علی‌رغم اختلاف آن نسبت به رقم پیش‌بینی شده در برنامه برای

این سال (۲/۴۹ درصد)، این رقم در مقایسه با متوسط برنامه سوم توسعه تا حدودی افزایش یافته است.

نسبت مخارج دولتی در امور تحقیق و توسعه ($R\&D$) به GDP در ۱۳۸۴، حدود ۰/۶۴ درصد است که در مقایسه با هدف برنامه حدود ۸۹ درصد آن تحقق یافته است. در عین حال این رقم نسبت به متوسط برنامه سوم توسعه (۰/۴۱ درصد) از رشد ۵۶ درصد برخوردار بوده است.

در ۱۳۸۴ سهم "شاغلان متخصص" از کل شاغلان در حدود ۸/۱۵ درصد بوده که این رقم در مقایسه با متوسط برنامه سوم توسعه کمی کاهش نشان می‌دهد. همچنین در ۱۳۸۴ سهم نیروی شاغل تحصیلات عالی از کل شاغلان در حدود ۱۳/۸ درصد بوده است که نسبت به هدف پیش‌بینی شده و متوسط برنامه سوم توسعه بالاتر است. همچنین نسبت مخارج آموزشی به تولید ناخالص داخلی در برنامه سوم توسعه ۴/۹ درصد بوده که این رقم در ۱۳۸۴ به ۴/۸ درصد رسیده است.

بدین ترتیب میزان هدف تعیین شده برای شاخص اقتصاد مبتنی بر دانایی در سال ۱۳۸۴ به استناد سند فرابخشی توسعه اقتصاد دانایی برنامه چهارم ۳/۴۵ بوده است که بر اساس گزارش بانک جهانی این رقم در ۱۳۸۴ برای ایران به ۳/۴۴ رسیده است که نسبت به متوسط برنامه سوم توسعه (۲/۹) بیشتر شده است.

هر چند که دستیابی به شاخص واحد برای ارزیابی عملکرد بخش "توسعه علوم و فناوری" به دلیل ماهیت فرابخشی آن مشکل بوده و همواره تحولات این شاخص‌ها در یک دوره زمانی مشخص و یا مقایسه آن با دیگر مناطق جهان می‌تواند تصویر واقع بینانه‌تری از جایگاه این بخش در کل اقتصاد نشان دهد اما در عین حال بررسی سیاست‌ها و اقدامات انجام شده در ۱۳۸۴ نشان دهنده آن است که در این بخش در راستای سیاست‌های پیش‌بینی شده در قانون برنامه چهارم، اقدامات مختلفی انجام شده

که مغایر با اهداف و سیاست‌های برنامه نبوده است لیکن برای تحقق کامل اهداف کافی نبوده‌اند.

◀ رشد اقتصادی

در سال‌های اخیر پدیده‌هایی نظیر جهانی شدن، انقلاب فن آوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و مهندسی مجدد در فرآیندهای بازار و تولید باعث تاثیر گذاری بر هزینه تولید شده و زمینه تشدید رقابتها، گسترش بازارها، رواج فناوری‌های برتر، ایجاد ساختارهای جدید مدیریتی را فراهم کرده است. به سبب این تحولات، چارچوب اقتصاد توسعه از تولید انبوه به تولید انعطاف پذیر، از تجارت محلی به سرمایه گذاری جهانی و از جامعه سلسله مراتبی به جامعه اطلاعاتی و شبکه‌ای و از اقتصاد سرمایه گذاری به اقتصاد دانایی محور تغییر یافته است.

در ۱۳۸۴، سال اول از اجرای برنامه چهارم توسعه، نرخ رشد اقتصادی و رشد اقتصادی بدون نفت به ترتیب از ۴/۸ درصد و ۵/۱ درصد در ۱۳۸۳ به ۵/۴ درصد و ۶ درصد در ۱۳۸۴ افزایش یافته است. از عوامل عمده رشد اقتصادی در سال ۱۳۸۴ رشد ۷/۱ درصدی ارزش افزوده بخش کشاورزی بدلیل شرایط مساعد آب و هوایی و اهتمام دولت به اتمام پروژه‌های نیمه تمام و رونق مجدد فعالیتهای ساخت و ساز در بخش ساختمان با رشدی ۴/۴ درصد بوده است. بخش ساختمان در سال قبل رشد منفی (۱/۴-) را تجربه نموده بود. از دیگر عوامل موثر رشد اقتصادی در سال ۱۳۸۴ بهبود عملکرد بخش خدمات بوده که حدود یک درصد از سال قبل بیشتر بوده است. بخش نفت نیز همچنان به نقش خود به عنوان موتور محرکه اقتصاد ایران از جمله رشد بخش‌های صنعت و خدمات ادامه داده است.

در سال ۱۳۸۴ اغلب محصولات تولیدی بخش کشاورزی با رشد همراه بوده است. تولید محصولات زراعی و باغی نسبت به سال زراعی گذشته ۷/۱ درصد رشد داشته

است. در این سال تولید غلات نیز از رشد ۶ درصدی برخوردار بوده که اجرای طرح خودکفایی گندم و اعمال سیاست حمایتی خرید تضمینی گندم که اغلب از قیمت‌های جهانی بالاتر بوده است در رشد این تولیدات موثر بوده است. در سال مذکور مجموع تولید دامی در مقایسه با سال قبل ۷/۲ درصد رشد داشته است.

گروه نفت و گاز در ۱۳۸۴ از رشدی به میزان ۰/۶ درصد برخوردار بوده است. در این سال، میانگین تولید نفت خام با رشد ۷ درصدی از ۳۸۳۵ هزار بشکه در روز در ۱۳۸۳ به ۴۱۰۶ هزار بشکه در روز در ۱۳۸۴ افزایش یافت. همچنین صادرات نفت خام (شامل خالص صادرات فرآورده‌های نفتی) از ۲۶۶۸ هزار بشکه در روز با رشد ۰/۹ درصد به ۲۶۹۱ هزار بشکه در روز افزایش یافت.

تاثیرپذیری شدید از تحولات خارج از کنترل برنامه به دلیل ساختار اقتصاد سنتی-تجاری و متکی به منابع طبیعی و اقتصاد درونگرا، عدم اصلاح ساختار بخش حقیقی اقتصاد، پایین بودن نرخ بازدهی فعالیتهای اقتصادی، تخصیص نامناسب منابع، ناکارآمدی بازارهای مالی داخلی، بالا بودن هزینه‌های مبادله (به علت عدم دسترسی به اطلاعات لازم)، تصدیهای بالای بخش عمومی، تغییر در مقررات و سیاستها، ساختار انعطاف‌ناپذیر بازارها، عدم بهره‌گیری کافی از بسیاری از ظرفیتهای موجود از عوامل تاثیرگذار بر رشد اقتصادی می‌باشد.

بدین منظور باید با توجه سیاستهایی نظیر توجه به رشد درونزا و مستمر، افزایش بهره‌وری عوامل تولید، رقابت‌پذیری فعالیت‌های اقتصادی از طریق بهبود فضای کسب و کار، تعامل فعال با اقتصاد جهانی و کاهش قلمرو فعالیتها و دخالت‌های دولت، استفاده از منابع و سرمایه انسانی از طریق ایجاد فرصت برای رشد بخش‌های مهارت‌گرا، توجه به دانش و نوآوری به عنوان محرک رشد پایدار اقتصادی و اتخاذ سیاستهای باثبات از ظرفیت‌های اقتصاد کشور در ابعاد مختلف بهره‌برداری مناسب را نمود.

« مصرف و تشکیل سرمایه

بخش عمده تولید ناخالص ملی (هزینه ناخالص ملی) شامل مصرف و تشکیل سرمایه ثابت می‌باشد. هزینه‌های مصرفی بعنوان جزء مهم هزینه ناخالص ملی، در عین حال که مقدار پس انداز را تعیین می‌کند، در رونق و رکود فعالیت‌های اقتصادی نیز موثر است. سرمایه از عوامل مهم تولید و سرمایه‌گذاری مبنایی برای تولید آینده بوده و عامل انتقال فناوری در فرآیند تولید است.

در ۱۳۸۴ رشد هزینه‌های ناخالص داخلی کشور به‌قیمتهای ثابت ۱۳۷۶ معادل ۴/۴ درصد بوده است. بررسی اجزاء هزینه ناخالص داخلی در این سال نشان می‌دهد که هزینه‌های مصرفی عمدتاً "بدلیل رشد هزینه‌های مصرفی دولتی، ۶/۴ درصد رشد داشته و سهم آن در هزینه ناخالص داخلی و به قیمت ثابت ۱۳۷۶ به حدود ۶۶ درصد افزایش یافته است. در این سال تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بدلیل رشد تشکیل سرمایه در بخش ساختمان، از رشدی معادل ۵/۸ درصد برخوردار گردید. با ادامه روند افزایشی میزان تولید ناخالص داخلی اختصاص یافته به سرمایه‌گذاری (نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص داخلی)، این شاخص به ۳۶/۴ درصد در ۱۳۸۴ افزایش یافت که مبین افزایش توان سرمایه‌گذاری کشور و اهتمام به سرمایه‌گذاری می‌باشد.

مقوله سرمایه‌گذاری در کشور دچار مشکلاتی از قبیل اتکاء بیش از حد سرمایه‌گذاری بر سرمایه‌گذاری دولتی بواسطه محدودیت‌های موجود بر سر راه سرمایه‌گذاری خصوصی از جمله بالا بودن هزینه‌های تامین مالی و امکان دستیابی به منابع (تسلط بخش عمومی بر نظام بانکی)، پایین بودن ضریب بازدهی سرمایه، کاهش فرصت‌های پیش روی بخش خصوصی، کارکرد محدود بازار سرمایه به‌عنوان بخشی از بازار مالی و همچنین ناکارایی نظام بانکی به‌عنوان مهمترین جزء بخش مالی، تأمین بخش عمده هزینه‌های مصرفی و سرمایه‌گذاری دولت از درآمدهای ارزی ناشی از فروش نفت خام، انتقال ناکارایی پس اندازها به سرمایه‌گذاری، بالا بودن ریسک سرمایه‌گذاری در کشور، روند کند واگذاری شرکت‌های دولتی و لغو انحصارات، بالا بودن هزینه مبادله برای فعالان اقتصادی، قوانین و مقررات پیچیده، استهلاک زیاد سرمایه و بالا بودن نرخ تورم، می‌باشد. مسائل و مشکلات فوق از طریق پی‌گیری سیاست‌های افزایش بهره‌وری عوامل تولید، رقابت‌پذیری فعالیت‌های اقتصادی از طریق تعامل فعال با اقتصاد جهانی و کاهش قلمرو فعالیتها و دخالت‌های دولت، بکارگیری رویه‌های الکترونیکی در ارائه خدمات، برقراری انضباط مالی و بودجه‌ای، ایجاد فضای مناسب و محیط امن برای تحقق سرمایه‌گذاری‌ها، اتخاذ سیاست‌های مناسب و بهبود عملکرد حساب ذخیره ارزی قابل حل می‌باشد.

« بودجه و وضع مالی دولت

الف) منابع

- با بررسی عملکرد منابع در ۱۳۸۴ و مقایسه سهم منابع فروش نفت خام، درآمد مالیاتی و سایر درآمدها در طول برنامه سوم با سال اول برنامه چهارم نتایج ذیل حاصل می‌شود:
- سهم منابع حاصل از فروش نفت خام در ۱۳۸۴ نسبت به سال قبل کمتر است به‌رغم اینکه فروش نفت خام در ۱۳۸۴ نسبت به سال قبل ۲۵ درصد افزایش نشان می‌دهد.
 - درآمد مالیاتی دولت در ۱۳۸۴ حدود ۲۸/۷ درصد از منابع را تشکیل داده است و نسبت به سال قبل افزایش داشته است و در مقایسه با متوسط دوره در برنامه سوم نیز اندکی افزایش دارد.
 - سهم سایر منابع نیز نسبت به سال ۱۳۸۳ روند افزایشی را نشان می‌دهد و این میزان به ۳۱/۵ درصد کل دریافتی‌های دولت بالغ گردید .
- تغییرات سهم منابع دریافتی‌های دولت در سال اول برنامه چهارم نکات مهمی را نشان می‌دهد . در این سال بار دیگر درآمدهای نفت دولت افزایش یافت ولی سهم آن در منابع کاهش داشته است .
- در ۱۳۸۴ افزایش قابل توجه قیمت نفت و به تبع آن افزایش منابع ناشی از فروش نفت خام و تزریق آن به اقتصاد، به صورت افزایش هزینه‌های دولت، در نهایت منجر به افزایش درآمد عوامل تولید و به تبع آن افزایش درآمدهای مالیاتی دولت گردید. انتظار آن است که بودجه‌های سنواتی در مسیری گام بردارد که درآمدهای مالیاتی دست کم بتواند اعتبارات هزینه‌ای دولت را تأمین نماید که به رغم وجود ظرفیت‌های مالیاتی این مهم تاکنون تحقق نیافته است .

ب) مصارف: عملکرد مصارف بودجه عمومی به تفکیک نوع اعتبارات به اختصار به شرح ذیل است؛

- مصارف بودجه عمومی در ۱۳۸۴ بدون در نظر گرفتن یارانه شفاف‌سازی حامل‌های انرژی حدود ۴۳/۲ درصد نسبت به سال قبل رشد داشت و به ۴۳۸۶۲۴ میلیارد ریال بالغ گشت، بدین ترتیب ۲۸/۸ درصد بیش از اهداف تعیین شده در برنامه چهارم توسعه است. اعتبارات هزینه‌ای (جاری) از چند ویژگی عمده برخوردار می باشد؛ نخست این که رشد آن کمتر از رشد مصارف و پرداختی‌های بودجه عمومی بوده است. دوم این که عملکرد آن به میزان ۳/۳ درصد کمتر از رقم مصوب قانون بودجه (با در نظر گرفتن متمم‌های بودجه) بوده است. سهم اعتبارات هزینه‌ای از کل بودجه بر اساس اهداف مصوب ۶۱/۱ درصد و عملکرد آن ۶۳/۸ درصد است، لذا ۹۰ درصد هدف تعیین شده تحقق پذیرفته است.

اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ ضمن برخورداری رشد قابل توجه در طول سال‌های گذشته سهم آن از کل اعتبارات بودجه دولت از ۱۹/۵ درصد در ۱۳۸۳ به حدود ۲۵/۱ درصد رسیده است و این موضوع اهتمام جدی دولت به طرح‌های عمرانی و تکمیل طرح‌های نیمه تمام را نشان می‌دهد. در ۱۳۸۴ اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به میزان ۱۴/۴ درصد از اهداف تعیین شده در برنامه بیشتر بوده است.

« بازار پول

نقدینگی بخش خصوصی در اولین سال اجرای برنامه چهارم توسعه از رشدی معادل ۳۴/۳ درصد برخوردار گشت که حدود ۱۰/۳ درصد، فراتر از هدف برنامه بوده است. عمده‌ترین دلیل رشد نقدینگی در ۱۳۸۴ و مغایرت آن با برنامه رشد بالای پایه پولی از محل افزایش خالص دارایی‌های خارجی به دلیل برداشت از حساب ذخیره ارزی و تبدیل آن به ریال بوده است. افزایش رشد بدهی بخش غیردولتی به سیستم بانکی نیز از دیگر دلایل افزایش نقدینگی در ۱۳۸۴ می‌باشد. بدهی بخش دولتی نیز بیش از هدف پیش‌بینی شده قانون در برنامه چهارم افزایش یافت.

درخصوص عملکرد سیاست‌های بخش پول در برنامه چهارم توسعه باید گفت گرچه برخی از مفاد قانونی (از جمله تهیه آیین‌نامه‌های اجرایی مصرح در قانون برنامه چهارم، کاهش سقف تسهیلات تکلیفی و ...) مورد توجه قرار گرفت، اما برخی از آنها از جمله پرداخت مابه‌التفاوت نرخ سود تسهیلات به بانک‌ها و یا کاهش بدهی دولت به نظام بانکی، انجام نشده است.

« بازار ارز

در سالهای اخیر تداوم اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز به منظور تنظیم و ایجاد تعادل در بازار ارز و تعیین نرخ رسمی ارز با استفاده از نرخ ارز بین بانکی از سیاستهای کلان اقتصادی موثر و مهم می‌باشد، که اجرای موفق آن بیشتر مدیون افزایش ذخایر ارزی می‌باشد.

بیشترین سهم در ایجاد این مازاد متعلق به صادرات نفت و گاز با میانگین ۷۲/۴۶ درصد می‌باشد و صادرات غیرنفتی و خدمات به ترتیب با ۱۵/۹۶ و ۱۱/۵۸ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. البته تداوم موفق سیاست یکسان‌سازی مستلزم حفظ مازاد عرضه ارز و اتخاذ سیاستهای پولی سازگار با این سیاست می‌باشد.

بررسی نرخ دلار در بازار رسمی (نرخ مرجع) حاکی از آن است که در ۱۳۸۳ نرخ برابری دلار به ریال ۸۷۱۹ ریال بوده که با ۳/۵۲ درصد رشد در ۱۳۸۴ به ۹۰۲۶ ریال رسیده و نرخ یورو به ریال نیز با ۰/۴۱ درصد رشد به ۱۱۰۰۴ ریال رسیده است. در نتیجه ملاحظه می‌شود یورو در برابر ریال روند با ثبات‌تری داشته، اما دلار دامنه تغییرات بیشتری را نشان می‌دهند. توجه به این تغییرات در هدایت و جهت‌گیری مدیریت سبب ارزی و جلوگیری از تاثیرات زیان بار نوسانات ارزی مهم می‌باشد.

« روند قیمت‌ها و تورم

براساس شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی شهری، نرخ تورم در ۱۳۸۴ به ۱۲/۱ درصد رسید که در مقایسه با سال‌های ۱۳۸۳ کاهش یافت. همچنین نرخ تورم در ۱۳۸۴ در مقایسه با متوسط رشد سال‌های برنامه سوم (۱۴/۱ درصد) نیز از کاهشی حدود ۲ درصد برخوردار گشت.

بدین ترتیب به‌رغم وجود برخی عوامل تشدیدکننده تورم از جمله رشد نقدینگی، سایر شرایط مانند ادامه ثبات نرخ ارز، شرایط مساعد جوی در بخش کشاورزی به همراه اتخاذ سیاست‌های اقتصادی نظیر انتشار اوراق مشارکت و کاهش تعرفه‌های وارداتی موجب کاهش نرخ تورم در ۱۳۸۴ گردید.

روند تغییرات شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، به تفکیک گروه‌های اصلی در مناطق شهری در ۱۳۸۴ نشان می‌دهد که عمده تغییرات مربوط به گروه‌های بهداشت و درمان (۱۹/۳ درصد)، گروه تفریح، تحصیل و مطالعه (۱۵/۱ درصد) و گروه مسکن، سوخت و روشنایی (۱۳/۸ درصد) بوده است. همچنین نرخ رشد شاخص قیمت در دو گروه حمل و نقل و ارتباطات و پوشاک کمتر از ۱۰ درصد بوده است. مقایسه شاخص‌های مختلف قیمت نیز بیانگر آن است که بیشترین تغییرات قیمتی در ۱۳۸۴ مربوط به شاخص بهای کالاها و خدمات صادراتی (با رشد ۱۹ درصد) بوده است. نرخ رشد شاخص بهای تولیدکننده در ۱۳۸۴ از کاهش چشمگیری برخوردار گشت که خود تاثیر مهمی در کاهش سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات در ۱۳۸۴ داشته است.

◀ بازارهای مالی

بررسی عملکرد متغیرهای بخش در ۱۳۸۴

الف) بورس: در ۱۳۸۴، نماگرهای مختلف فعالیت بورس اوراق بهادار در ادامه روند حرکتی نیمه دوم ۱۳۸۳، همچنان تحت تاثیر رویدادهای مختلف داخلی و خارجی و افزایش بی‌رویه شاخص‌ها در سال‌های قبل از روندی کاهشی برخوردار بودند و این روند، به جز دوره کوتاهی در آذر ماه تا پایان سال قابل ملاحظه بود.

آمار فعالیت بورس اوراق بهادار نشان می‌دهد اگرچه در نخستین روزهای معاملاتی در ۱۳۸۴ معیارهای عملکرد بورس با افزایش روبرو شدند، با این حال به‌رغم رشد قابل ملاحظه اقتصادی ۶/۸ درصدی در سه ماهه اول ۱۳۸۴ که ناشی از رشد خیره‌کننده ارزش

افزوده بخش‌های صنعت، ساختمان و کشاورزی بود، تاثیر عوامل فوق‌الذکر مانع از ادامه روند مثبت شاخص‌های بورس اوراق بهادار در فصل اول فعالیت بورس در ۱۳۸۴ شد و شاخص قیمت و بازده، شاخص قیمت کل و ارزش بازار در این فصل به ترتیب ۰/۹، ۲/۲ و ۱/۴ درصد کاهش یافت.

ناپایداری بازار و کاهش شاخص قیمت، بعد از انجام انتخابات ریاست جمهوری، براساس تجربه سال‌های انتخاباتی ۱۳۷۲، ۱۳۷۶ و ۱۳۸۰ حاکی از اثر منفی انتخاباتی بر نماگرهای بورس، کاملاً قابل پیش‌بینی بود. از پایان خرداد تا شهریور ماه، شاخص قیمت سهام از رقم ۱۲۴۲۳/۹ واحد به ۱۰۴۱۱/۵ واحد رسید که بیانگر کاهش ۱۹/۳ درصدی شاخص است. همچنین شاخص قیمت و بازده نقدی به عنوان نماگر بازده کل سرمایه‌گذاری بر روی اوراق بهادار با کاهش ۱۱/۳ درصدی از ۳۲۵۲۷ واحد به ۲۸۸۶۳/۷ واحد تغییر یافت. ارزش بازار نیز در این دوره ۱۳ درصد کاهش یافت. این روند کاهشی تا پایان آبان ماه ادامه داشت به طوری که شاخص قیمت کل در پایان این ماه به ۹۷۸۸/۷ و شاخص قیمت و بازده نقدی به ۲۷۱۵۹/۷ واحد رسید.

به هر حال از آذر ماه ۱۳۸۴، سیاست‌ها و تلاش دولت در سازمان بورس^۱ باعث کند شدن سرعت روند کاهشی معیارهای فعالیت بورس شد، به گونه‌ای که تصویب قانون بازار اوراق بهادار، تغییر سیاست‌های داخلی سازمان بورس و پیش‌بینی آزادسازی قیمت سیمان به دلیل ورود این محصول به بورس فلزات، باعث رشد ۶/۶ درصدی شاخص قیمت در آذر ماه ۱۳۸۴ نسبت به ماه پیش از آن شد.

در مجموع در ۱۳۸۴ بازده کل سرمایه‌گذاری در بورس سهام با رقمی معادل ۱۲/۷- درصد، نسبت به ۱۳۸۳ کاهش داشته است. همچنین در این سال، اوراق بهادار داد

۱- در این گزارش منظور از سازمان بورس، همان سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران است.

و ستد شده^۱ از نظر ارزش و تعداد، به ترتیب ۴۳/۵ و ۳/۳ درصد نسبت به سال پیش از آن کاهش و افزایش یافته است. به همین ترتیب نسبت فعالیت بورس به معنای ارزش اوراق بهادار داد و ستد شده به ارزش بازار با ۳۳/۳ درصد کاهش از ۲۷ درصد در ۱۳۸۳ به ۱۸ درصد در ۱۳۸۴ رسیده است. از نظر تعداد دفعات معامله و تعداد خریداران نیز آمار ۱۳۸۴ به ترتیب نشان‌دهنده ۹/۶ و ۲۳/۸ درصد کاهش نسبت به سال پیش است. به گونه‌ای که تعداد دفعات داد و ستد از ۲۳۴۰۶۴۷ در ۱۳۸۳ به ۲۱۱۵۲۴۴ در ۱۳۸۴ و تعداد خریداران از ۱۵۷۰۴۹۲ در ۱۳۸۳ به ۱۱۹۶۵۴۵ در ۱۳۸۴ کاهش یافت. در همین سال با افزوده شدن ۶ شرکت جدید به فهرست شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران، شمار شرکت‌های پذیرفته شده به ۴۳۲ شرکت، افزایش یافت که ارزش اسمی این شرکت‌ها بالغ بر ۱۰۴۲ میلیارد ریال بود، در این میان واسطه‌گری‌های مالی با پذیرش ۲ شرکت، بیشترین سهم را در پذیرش شرکت‌های جدید در ۱۳۸۴ به خود اختصاص داد.

روند واگذاری سهام متعلق به دولت از طریق بورس اوراق بهادار تهران، در ۱۳۸۴ نیز ادامه یافت، اما به دلیل عدم تقاضای کافی برای سهام عرضه شده، به سبب مشکلاتی که پیش از این بیان شد، روند نزولی داشت. در همین راستا، در این سال تعداد ۱۵۷/۶ میلیون سهم به ارزش ۶۵۲/۲ میلیارد ریال سهام دولتی از طریق بورس عرضه گردیده که در مقایسه با سال پیش از آن، از نظر تعداد ۷۶/۹ درصد و از نظر ارزش ۹۰/۴ درصد کاهش داشته است.

در پایان ۱۳۸۴، تعداد شعب کارگزاری ۳۵۴ شعبه، تعداد تالارهای منطقه‌ای فعال ۲۱ عدد و تعداد تالارهای اختصاصی ۱۷ تالار بوده است که مجموع مبادلات انجام شده در تالارهای منطقه‌ای در این سال بالغ بر ۵۹۱۹/۸ میلیون ورقه بهادار به ارزش ۳۲۶۴۴/۱

۱- با توجه به آغاز داد و ستد اوراق مشارکت شرکتی در بورس اوراق بهادار از مرداد ماه ۱۳۸۴، منظور از اوراق بهادار داد و ستد شده، مجموع سهام، حق تقدم و اوراق مشارکت داد و ستد شده است.

میلیارد ریال و مجموع مبادلات انجام شده در تالارهای اختصاصی در این سال بالغ بر ۱۸۴۷/۲ میلیون ورقه بهادار به ارزش ۷۹۳۸/۲ میلیارد ریال بوده است.

دلایل فراوانی برای این افت شاخصها وجود دارد که مهمترین آنها را می توان به صورت ذیل برشمرد:

- مشکلات ساختاری بازار بورس و برخی ویژگی‌های نامطلوب بازار سرمایه از جمله عمق ناچیز بازار
- حضور نهادهای مالی قدرتمند دولتی که بخش عمده دارایی‌های خود را غیرفعال نگه می دارند.
- ناپایداری بازار سرمایه متعاقب تحولات سیاسی و فشارها و محدودیت‌های بین‌المللی

ب) اوراق مشارکت: طبق بند (الف) تبصره (۱) قانون بودجه ۱۳۸۴ در مجموع انتشار مبلغ ۱۱۷۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت به تصویب رسید که معادل ۸۵۰۰ میلیارد ریال آن اوراق مشارکت دولتی - بودجه‌ای و ۳۲۰۰ میلیارد ریال اوراق دولتی - غیربودجه‌ای است.

طبق بند (ح) ماده (۱۰) قانون برنامه پنجساله چهارم، بانک مرکزی اجازه یافت که در سالهای برنامه از ابزار اوراق مشارکت با تصویب مجلس شورای اسلامی استفاده نماید. شایان ذکر است که به دلیل عدم تصویب لایحه انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی توسط مجلس شورای اسلامی تا پایان آبان ماه ۱۳۸۴ سه مرحله از اوراق بانک مرکزی به ترتیب به میزان ۲۹۵۱، ۴۹۹۸/۵ و ۴۸۷۹/۲ میلیارد ریال بازخرید گردید.

در پی تلاش‌های بانک مرکزی، مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۴/۸/۲۴ با فروش اوراق مشارکت توسط بانک مرکزی تا سقف ۱۵۰۰۰ میلیارد ریال موافقت نمود. در راستای این مصوبه مجلس، بانک مرکزی طی سه مرحله به ترتیب در آذر ماه ۷۵۰۰ میلیارد ریال، در دی ماه ۶۰۰۰ میلیارد ریال و در اسفند ماه ۳۳۰۰ میلیارد ریال اوراق

مشارکت بانرخ سود علی‌الحساب ۱۵/۵ درصد منتشر نمود که در مجموع تا پایان سال حدود ۱۰۸۰۰ میلیارد ریال آن به فروش رسید. از جمله علل عدم فروش اوراق مشارکت بانک مرکزی می‌توان به کاهش نرخ سود علی‌الحساب اوراق و نیز عرضه دیرهنگام آن بدلیل تاخیر در صدور مجوز آن اشاره نمود.

علاوه‌براین، در ۱۳۸۴ سقف اوراق قابل انتشار شرکت‌ها به میزان ۱۲۰۰۰ میلیارد ریال تعیین گردید که شامل ۷۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت موضوع ماده (۴) قانون نحوه انتشار اوراق مشارکت و ۵۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت موضوع ماده (۱۷) قانون تسهیل نوسازی صنایع می‌باشد. براین اساس در ۱۳۸۴ جمعاً ۶۳۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت توسط شرکت‌های دولتی و خصوصی انتشار یافت که تماماً به فروش رسید.

به‌طور کلی در پایان ۱۳۸۴ مجموع مانده سررسید نشده اوراق مشارکت دولت، بانک مرکزی و شرکت‌ها به رقم ۶۸۱۶۱/۱ میلیارد ریال بالغ گردید که معادل ۲۵/۷ درصد آن نزد شبکه بانکی بود. بررسی وضعیت اوراق مشارکت نزد شبکه بانکی نشان می‌دهد که تا پایان ۱۳۸۴ در مجموع مبلغ ۱۷۵۱۴ میلیارد ریال اوراق مشارکت نزد شبکه بانکی موجود است که ۵۴۹۹ میلیارد ریال (حدود ۳۱/۴ درصد مربوط به اوراق مشارکت دولتی، مبلغ ۵۵۵۶ میلیارد ریال (حدود ۳۱/۷ درصد) مربوط به اوراق مشارکت شرکت‌ها و موسسات دولتی، مبلغ ۵۴۰۸ میلیارد ریال (حدود ۳۰/۹ درصد) مربوط به اوراق مشارکت بانک مرکزی و مبلغ ۱۰۵۱ میلیارد ریال (حدود ۶ درصد) مربوط به اوراق مشارکت بخش غیردولتی می‌باشد.

با توجه به ارقام بالا و مقایسه آن با سال‌های گذشته می‌توان عملکرد اوراق مشارکت را به صورت ذیل ارزیابی نمود:

سهم اوراق منتشر شده در کشور ایران از تولید ناخالص ملی طی دوره ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۳ رو به افزایش بوده است ولی میزان آن بسیار اندک است به طوری که میانگین آن طی دوره بررسی ۰/۶۷ درصد می باشد

از طرف دیگر، با وجود حجم اندک اوراق مشارکت منتشر شده (در مقایسه آمار و متغیرهای کلان سرمایه‌گذاری و تولید ملی) تأثیر این اوراق، در افزایش سهم سرمایه ملی از تولید ملی، کاملاً محسوس و ملموس می‌باشد. به عبارت دیگر با فرض آنکه سرمایه‌های انباشته شده، از محل انتشار اوراق مشارکت به عنوان جزیی از سرمایه ملی کشور محسوب می‌گردد، در صورت عدم انتشار اوراق مشارکت طی سال‌های ۸۳-۱۳۷۳ به طور متوسط سهم تشکیل سرمایه در تولید ملی کشور ۲۶/۳ و در صورت انتشار اوراق مشارکت و محاسبه آن در حجم تشکیل سرمایه ملی کشور، این نسبت به طور متوسط ۲۷/۱ درصد می باشد. هر چند تفاوت بین این دو نسبت آنچنان قابل توجه نمی‌باشد، ولی علامت معنی‌داری را در خصوص حساسیت تشکیل سرمایه و اثرپذیری آن از سرمایه‌گذاری از طریق اوراق مشارکت، هر چند اندک را دقیقاً نشان می‌دهد. تحت این شرایط در صورت استفاده وسیع از ابزار اوراق مشارکت در تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری، می‌توان اثرات قابل توجه آن بر تولید و سرمایه ملی را به وضوح ملاحظه کرد.

◀ ساماندهی شرکتهای دولتی، خصوصی سازی و تنظیم انحصارات

- در تداوم اجرای قانون برنامه سوم توسعه، جهت گیری اصلی قانون برنامه چهارم توسعه در ارتباط با شرکتهای دولتی، ساماندهی آنها در قالب شرکتهای مادر تخصصی و اداره آنها زیر نظر وزارتخانه مربوطه در چارچوب اساسنامه ذی ربط است. همچنین مقرر گردید تصدی و اداره امور شرکتهای دولتی از امر سیاستگذاری وزارتخانههای ذی ربط تفکیک شود، و شرکتهایی که ماهیت حاکمیتی دارند، به شکل سازمانی مناسب تغییر وضعیت داده و به دستگاه اجرایی مرتبط منتقل شود. تا پایان قانون برنامه سوم، هیئت وزیران فهرست ۵۹ شرکت مادر تخصصی را به تصویب رساند که از این تعداد اساسنامه ۶ شرکت تنفیذ شد و اساسنامه ۲۲ شرکت دیگر در طول سالهای برنامه به تصویب رسید. در سال ۱۳۸۴ اساسنامه ۳ شرکت مادر تخصصی دیگر تحت عنوان سازمان صنایع کوچک و شهرکهای صنعتی ایران، آزمایشگاه فنی و مکانیک خاک، و تولید و توسعه انرژی اتمی ایران به تصویب هیئت وزیران رسید.

تعداد شرکتهای دولتی، بانکها، و موسسات دولتی در سال اول اجرای قانون برنامه چهارم توسعه ۵۰۷ شرکت است که نسبت به سال پایانی قانون برنامه سوم توسعه ۲۹ شرکت از قانون بودجه حذف شده است. بیشترین تعداد تغییر (۱۶ شرکت) مربوط به بخش نفت و گاز است که به دلیل غیر فعال بودن آنها و در اجرای تبصره ۵ بند (ب) ماده ۷ قانون برنامه از فهرست شرکتهای دولتی مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۸۴ کل کشور حذف شده اند.

- به رغم کاهش تعداد شرکتهای دولتی در سال ۱۳۸۴ نسبت به سال ۱۳۸۳، حجم بودجه شرکتهای دولتی نسبت به کل بودجه کشور از ۵۱ درصد به ۶۰ درصد افزایش یافته است. در ۱۳۸۴، حجم بودجه شرکتهای دولتی، بانکها، و موسسات دولتی بالغ بر ۹۵۶٫۴۵۲ میلیارد ریال است، حال آنکه رقم مشابه آن در بودجه ۱۳۸۳ سال کشور ۶۱۰٫۳۸۶ میلیارد ریال بود که نشاندهنده رشدی معادل ۵۷ درصد است.
- در ماده ۹ قانون برنامه چهارم، که تنفیذی مواد ۱۰، ۱۲-۱۸، و ۲۰-۲۷ قانون برنامه سوم توسعه است، اهداف خصوصی‌سازی به شرح زیر بیان شده است: ۱- ارتقای کارایی و افزایش بهره‌وری منابع مادی و انسانی کشور، ۲- کارآمد کردن دولت در عرصه سیاستگذاری، ۳- توسعه توانمندی بخشهای خصوصی و تعاونی، و ۴- توسعه مشارکت عمومی
- به منظور توسعه مشارکت عمومی و افزایش ثروت خانوارهای ایرانی طرح توزیع سهام عدالت در چارچوب "آیین‌نامه اجرایی افزایش ثروت خانوارهای ایرانی از طریق گسترش سهم بخش تعاون براساس سهام عدالت" با هدف انتقال بخشی از مالکیت‌های دولتی به اقشار آسیب‌پذیر مورد توجه سیاستگذاران و برنامه‌ریزان کشور قرار گرفت. بدین منظور ستاد مرکزی سهام عدالت مرکب از:
رییس‌جمهور، وزیر امور اقتصادی و دارایی، وزیر جهادکشاورزی، وزیر صنایع و معادن، وزیر تعاون، وزیر کار و امور اجتماعی، وزیر دادگستری، وزیر رفاه و تامین اجتماعی، وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، رییس بنیاد شهید و امور ایثارگران، رییس سازمان بهزیستی

کشور، فرمانده نیروی مقاومت بسیج، رییس سازمان ثبت احوال، و رییس سازمان خصوصی سازی تشکیل شد تا نسبت به برنامه ریزی، هماهنگی، و نظارت بر فرایند واگذاری سهام عدالت اقدام نماید. تا پایان سال ۱۳۸۴ ستاد مرکزی سهام عدالت نسبت به واگذاری سهام ۳ شرکت: پتروشیمی شیراز، صنعتی و معدنی چادرملو، و سیمان کارون را به دو دهک پایین درآمدی در ۴ استان: خراسان جنوبی، کهگیلویه و بویر احمد، سیستان و بلوچستان، و ایلام به تصویب رساند.

سازمان خصوصی سازی علاوه بر مسئولیت اجرای برنامه خصوصی سازی و مصوبات هیأت عالی واگذاری و هیأت وزیران متولی اجرای سهام عدالت نیز شد. - طبق ماده ۸ قانون برنامه چهارم وجوه حاصل از فروش سهام شرکتها، داراییها و اجاره شرکتها باید به حساب خزانه واریز شود تا به شرح زیر هزینه شود:

- ۲۰ درصد به عنوان علی الحساب مالیت بر عملکرد شرکت مادر تخصصی
- ۱۰ درصد به عنوان علی الحساب سود سهم دولت در شرکت مادر تخصصی
- ۷۰ درصد به حساب شرکت مادر تخصصی

در اجرای برنامه خصوصی سازی در سال ۱۳۸۴، مبلغ ۱۲۷۲/۷ میلیارد ریال از سوی سازمان خصوصی سازی به خزانه واریز شده است که ۱۷۷ میلیارد ریال آن مربوط به بخش نقدی فروش سهام در سال ۱۳۸۴ و ۱۰۹۵/۷ میلیارد ریال آن مربوط به وصول اقساط فروش سنوات گذشته است. علت اصلی کاهش واگذاری سهام در ۱۳۸۴ نسبت به سالهای برنامه سوم عمدتاً ناشی از نامناسب بودن وضعیت بخش تقاضا و مشکلات بازار سرمایه است.

- در سال ۱۳۸۴ واگذاری ۴۹ درصد سهام دولت در شرکت مادر تخصصی سازمان گسترش و نوسازی صنایع ملی ایران به تصویب هیئت وزیران رسید که طبق تصمیم‌نامه نمایندگان ویژه رییس جمهور ۲۰ درصد آن نیز باید بابت رد دیون دولت به نهادهای عمومی غیردولتی واگذار شود که در مرحله اجراست.
- هیات عالی واگذاری در سال ۱۳۸۴ نسبت به تشکیل ۱۰ جلسه اقدام کرده است و در اجرای وظایف محوله نسبت به تایید واگذاری و تهیه برنامه سالانه فروش ۵ شرکت، تمدید مهلت واگذاری ۳ شرکت، لغو واگذاری ۲ شرکت، اصلاح آیین‌نامه‌های بندهای (ه) و (و) ماده ۱۴ و ماده ۱۵ قانون برنامه سوم (تنفیذی در ماده ۹ قانون برنامه چهارم)، تصویب آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۲۸ قانون برنامه سوم (تنفیذی در ماده ۲۹ قانون برنامه چهارم)، و تصویب قیمت پایه سهام ۹ شرکت اقدام کرده است.
- بر مبنای ماده ۱۶ قانون برنامه سوم توسعه (تنفیذ شده در ماده ۹ قانون برنامه چهارم) و آیین‌نامه اجرایی مربوط، به کارگران و کارکنان واحدهای مورد واگذاری حداکثر به میزان ۱۵ درصد از سهام قابل واگذاری، سهم ترجیحی تعلق می‌گیرد. در سال ۱۳۸۴ ارزش سهام واگذار شده به کارکنان و کارگران واحدهای مورد واگذاری ۱۹۹۰۰ میلیون ریال بوده است.
- قانون برنامه چهارم در فصلی تحت عنوان "رقابت‌پذیری اقتصادی" به طور مشخص به تنظیم انحصارات و رقابتی کردن فعالیتهای اقتصادی پرداخته است. مهمترین مواردی که در مواد ۳۷ تا ۴۲ این قانون مورد تاکید قرار گرفته عبارت است از:

- دولت تا پایان سال اول برنامه چهارم توسعه ، لایحه تسهیل شرایط رقابتی و ضد انحصار را به مجلس شورای اسلامی ارائه دهد. پیش‌نویس متن این لایحه در مرحله بررسی هیئت دولت است.
- قیمت‌گذاری به کالاها و خدمات عمومی و انحصاری و کالاهای اساسی محدود شود.
- به منظور افزایش توان رقابت‌پذیری بنگاه‌های فعال در صنایع نوین نسبت به ایجاد شهرک‌های فناوری و مناطق ویژه صنایع در جوار قطب‌های علمی - صنعتی کشور درمکان‌های مناسب اقدام شود.
- اجازه انجام بیمه های دستگاه‌های اجرایی از طریق عقد قرارداد بیمه با شرکتهای بیمه داخلی بجز شرکت سهامی بیمه ایران که این امر مورد توجه بسیاری از دستگاه‌های اجرایی قرار گرفته است.

« تجارت خارجی و تراز پرداخت‌ها

وضعیت بخش خارجی کشور در زمینه توسعه صادرات غیرنفتی، محدودیت واردات و هدفمند نمودن آن در راستای افزایش تولید و کاهش تورم، وضعیت مطلوب ذخایر ارزی و مدیریت مناسب بدهی‌های خارجی مناسب ارزیابی می‌شود. به طوری که بر ذخایر بین‌المللی حدود ۱۳/۶ میلیارد دلار افزوده شده است. تراز حساب جاری در ۱۳۸۴ از مازادی بالغ بر ۱۴ میلیارد دلار برخوردار بود که نسبت به سال ماقبل حدود ۱۲/۶ میلیارد دلار افزایش یافت. این حساب در سال اول برنامه به دلیل افزایش صادرات نفت و گاز در مقابل رشد محدود واردات بوده است. حدود ۷۸ درصد افزایش صادرات کالا در ۱۳۸۴، از افزایش صادرات نفت و گاز ناشی شده است. عواملی نظیر افزایش تقاضای جهانی، تداوم مناقشات در عراق، درگیری‌های داخلی نیجریه و اکوادور، بهبود مدیریت اوپک و مطرح شدن پرونده هسته‌ای ایران در افزایش قیمت نفت موثر بوده است. میزان واردات کشور در

۱۳۸۴ به حدود ۴۱ میلیارد دلار افزایش داشته که بیانگر رشد محدود ۷/۳ درصدی نسبت به سال ماقبل است. عمده ارز جهت واردات از طریق شبکه بانکی کشور تامین گردیده است. صادرات کالاهای غیر نفتی در ۱۳۸۴ در مقایسه با سال قبل ۴۸/۵ درصد رشد یافته که از رشد ۱۰/۷ درصدی برنامه فراتر رفته است. عمده این افزایش از رشد صادرات کالاهای صنعتی و پتروشیمی ناشی شده است. اجرای سیاستهای آزاد سازی و شفاف سازی در امر صادرات غیرنفتی طی برنامه سوم و تداوم آن از دلایل این افزایش تلقی می‌شود. با توجه به افزایش قابل ملاحظه صادرات خدمات، صادرات غیرنفتی (کالاهای غیرنفتی و خدمات) بالغ بر ۱۸/۸ میلیارد دلار شده است. مشخصه‌های صادرات غیرنفتی حاکی از افزایش سهم نسبی صادرات غیرنفتی در صادرات کشور و معرفی خدمات به عنوان منبع مهم کسب درآمدهای ارزی می باشد. خالص حساب سرمایه در ۱۳۸۴ با حدود ۴۰۰ میلیون دلار کسری مواجه بوده است. محدودیت‌های ناظر بر فاینانس خارجی و افزایش نرخ بهره بین‌المللی (لیبور) از دلایل کسری تراز حساب سرمایه می باشد.

تعهدات قطعی کشور در پایان ۱۳۸۴ معادل ۲۴۲۶۴ میلیون دلار بوده که ۱۹۰۱ میلیون دلار نسبت به سال ماقبل افزایش یافته است. با احتساب تعهدات بالقوه، تعهدات قطعی و احتمالی کشور در پایان ۱۳۸۴ به ۴۱/۸ میلیارد دلار می رسد که نسبت به سال ماقبل کاهش یافته است. سیاست بانک مرکزی در محدود نمودن بدهی‌های خارجی، ارائه تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی و کاهش استقراض خارجی ناشی از افزایش نرخ‌های بهره بین‌المللی از دلایل کاهش رشد بدهی‌های خارجی کشور در ۱۳۸۴ بوده است. نسبت بدهی‌های خارجی در کل صادرات کالا و خدمات از ۴۵/۵ درصد در ۱۳۸۳ به ۳۵/۹ درصد در ۱۳۸۴ کاهش یافته که بیانگر وضعیت مناسب کشور می‌باشد.

از دستاوردهای مهم کشور در ۱۳۸۴ می‌توان به عضویت ناظر ایران در سازمان تجارت جهانی اشاره نمود که در خرداد ۱۳۸۴ با اتفاق آرای اعضای عضو سازمان مذکور

به دست آمد. سیاستهای تجارت خارجی در ۱۳۸۴ تداوم سیاستهای برنامه سوم به منظور تشویق صادرات غیرنفتی و تسهیل تجارت بوده است. در مجموع عملکرد بخش خارجی کشور در تداوم این روند در سالهای اخیر، افزایش قیمت جهانی نفت سهم بالایی ایفا نموده است. کاهش هزینه تولید محصولات صادراتی و بهبود کیفیت کالاهای ایرانی، توجه به بازاریابی و تسریع در ایجاد زیرساختهای لازم در تجارت الکترونیک، توسعه صنعت جهانگردی، فراهم ساختن زمینه برای جلب سرمایه و انتقال تکنولوژی خارجی، بسترسازی برای مقابله با خسارات احتمالی ناشی از عضویت در سازمان تجارت جهانی، اتخاذ سیاستهای راهبردی توسعه صادرات و جلب سرمایههای خارجی در مناطق آزاد، ایجاد همسویی قوانین و مقررات بخش تجاری کشور با قوانین و مقررات اتحادیههای بین‌المللی، منطقه‌ای و سازمان تجارت جهانی، برقراری روابط اقتصادی نهادینه در قالب موافقتنامه‌های تجاری ترجیحی و آزاد در سطح دو جانبه و منطقه‌ای و تسریع در اجرای برنامه‌های تجارت الکترونیک و گمرک الکترونیک در افزایش تعامل با اقتصاد جهانی به منظور کسب سهم بیشتر در مبادلات جهانی موثر می‌باشد.

◀ سیاست‌های درآمدی (تعیین دستمزد و قیمت‌گذاری)

سیاست‌های درآمدی به مجموعه تدابیری گفته می‌شود که دولت در خصوص قیمت‌گذاری و تعیین سطح دستمزدها اتخاذ می‌کند. در این خصوص در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران به مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروههای کم درآمد و محروم و مستضعف و کاهش فاصله بین دهکهای بالا و پایین درآمدی و اجرای سیاستهای مناسب جبرانی (بند ۳۹ امور اقتصادی) به عنوان یکی از سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اشاره شده است. همچنین بسترسازی برای رشد سریع اقتصادی، رقابت‌پذیری اقتصادی و ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماعی از مضامین دوازده گانه قانون برنامه چهارم توسعه بشمار آمده و ماده (۳)، بند "ج" ماده (۳۹) و ماده (۱۰۳) از جمله تدابیر اتخاذ

شده در قانون برنامه چهارم توسعه می باشد. عملکرد شاخصهای ارزیابی تحولات سیاستهای درآمدی نشان می دهد که شاخص کل خدمات ساختمانی در ۱۳۸۴ به ۳۳۷/۲ درصد رسید که در مقایسه با رقم شاخص در ۱۳۸۳ از رشدی به میزان ۱۷/۹۸ درصد برخوردار شده است. بررسی عملکرد ترکیب شاخص کل خدمات ساختمانی نشان می دهد که در ۱۳۸۴ شاخص اجرت گچ کار و شاخص مزد یک روز بنای سفت کار به ترتیب با ۲۲/۱۹ درصد و ۱۵/۸۷ درصد، بیشترین و کمترین رشد را داشته است. رشد شاخص کل خدمات ساختمانی در سالهای ۱۳۸۲، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ بیش از رشد شاخص ضمنی تولید ناخالص داخلی می باشد. همچنین رشد شاخص کل خدمات ساختمانی در سالهای ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۴ از رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی بیشتر شده است و این امر مبین موفقیت سیاستهای دولت در خصوص حفظ قدرت خرید در طول این سالها می باشد.

حداقل دستمزد اسمی در سال اول برنامه چهارم توسعه به میزان ۱۱۷۰۰۰۰ ریال در ماه بوده که نسبت به رقم نظیر در ۱۳۸۳ به میزان ۹/۷۶ درصد رشد داشته است. با تعدیل حداقل دستمزد اسمی با استفاده از شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی به قیمت ۱۳۷۶ مشاهده می گردد که حداقل دستمزد واقعی در ۱۳۸۴ به میزان ۳۸۰۳۶۴ ریال در ماه بوده که نسبت به رقم نظیر در ۱۳۸۳ در حدود ۲/۰۵ درصد کاهش داشته است. شایان ذکر است که میانگین رشد سالانه حداقل دستمزد اسمی و حداقل دستمزد واقعی در سالهای ۱۳۷۹ الی ۱۳۸۳ به ترتیب معادل ۲۳/۵۲ درصد و ۷/۸۷ درصد می باشد. پایین بودن میانگین رشد سالانه حداقل دستمزد واقعی در مقایسه با میانگین رشد سالانه حداقل دستمزد اسمی در طول سالهای برنامه سوم توسعه، عاملی منفی در اشتغال نیروی کار به شمار می آید. رشد حداقل دستمزد واقعی از رشد حداقل دستمزد اسمی در سال اول برنامه چهارم توسعه نیز کمتر می باشد. در این خصوص شایان ذکر است که سیاستهای تعیین دستمزد نقش کلیدی در مدیریت بازار کار ایفاء می کند و لذا پیشنهاد می شود که

بتدریج پرداختها متناسب با کارایی و بهره‌وری افراد صورت پذیرد. همچنین شیوه پرداخت یارانه به کالاهای اساسی از طریق طبقه بندی خانوارها و شناسایی گروههای نیازمند و همچنین طبقه بندی کالاها و خدمات مشمول دریافت یارانه اصلاح یابد و نظام قیمت‌ها و قیمت گذاری کالاها و خدمات یارانه‌ای نیز تصحیح گردد.

« بهره‌وری

در برنامه چهارم توسعه مقرر شده که رشد اقتصادی با متوسط سالانه ۸ درصد افزایش یابد. با توجه به محدودیت منابع مالی، فیزیکی و انسانی کشور و استفاده بهینه از آنها ایجاب می‌کند که بخشی از رشد تولید ناخالص داخلی از طریق ارتقای بهره‌وری کل عوامل تولید تامین گردد. به طوری که در برنامه چهارم توسعه هدفگذاری شده که ۳۱/۳ درصد از رشد تولید ناخالص داخلی از طریق رشد بهره‌وری کل عوامل تامین گردد. برای تحقق هدف مذکور، بایستی متوسط رشد سالانه بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری عامل سرمایه به ترتیب ۳/۵ و ۱ درصد و متوسط رشد سالانه بهره‌وری کل عوامل ۲/۵ درصد باشد (ماده ۵ قانون برنامه چهارم توسعه). در این راستا عملکرد شاخص‌های بهره‌وری جزیی و کل عوامل تولید در سال اول برنامه چهارم توسعه ارائه شده و با ارقام هدفگذاری آنها مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

بهره‌وری نیروی کار در ۱۳۸۴ حدود ۱/۷ درصد نسبت به ۱۳۸۳ رشد کرده است. با توجه به رشد سالانه هدفگذاری شده بهره‌وری نیروی کار در سال اول برنامه چهارم توسعه (۳ درصد)، می‌توان گفت که حدود ۵۶/۷ درصد هدف برنامه مذکور تحقق یافته است.

بهره‌وری سرمایه در ۱۳۸۴، با رشد ۰/۷ درصد کاهش یافته است. رشد منفی بهره‌وری سرمایه حاکی از آن است که مقدار هدفگذاری شده متوسط رشد سالانه بهره‌وری سرمایه در برنامه چهارم توسعه (۱/۳ درصد) محقق نشده است.

بهره‌وری کل عوامل تولید در سال اول برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴) نسبت به سال قبل از آن دارای رشد ۰/۷۴ درصد بوده که در مقایسه با مقدار هدفگذاری آن در سال اول برنامه چهارم (۲/۳ درصد)، حدود ۳۲ درصد آن تحقق یافته است.

در پایان ذکر چند نکته ضروری به نظر می‌رسد: اول، در سند چشم‌انداز به رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی تاکید شده است. دوم، به منظور رسیدن به اهداف سند چشم‌انداز، مصادیق بهره‌وری در اسناد مهم یعنی سیاست‌های کلی نظام و برنامه چهارم توسعه به طور صریح و ضمنی مدنظر قرار گرفته است. در سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه به امور اقتصادی (مانند بندهای ۳۴ و ۳۵)، امور اجتماعی و مناسبات سیاسی و روابط خارجی (مانند بندهای ۲۹ و ۳۱) و توسعه علم و فناوری (مانند بندهای ۳ و ۹) می‌توان اشاره کرد که در آنها ارتقای بهره‌وری مورد توجه قرار گرفته است. سوم، برای اولین بار در برنامه‌های توسعه، ارتقای بهره‌وری در ماده ۵ برنامه چهارم توسعه به طور صریح مورد توجه و تاکید قرار گرفته است. چهارم، در قانون بودجه ۱۳۸۴ به امر ارتقای بهره‌وری در مقایسه با قوانین بودجه‌های سالانه قبلی، به طور نسبی توجه بیشتری شده است. از جمله این موارد می‌توان از انتشار اوراق مشارکت ارزی برای توسعه سرمایه‌گذاری در صنایع یا فناوری بالا (بند "خ" تبصره ۲)، گسترش بازارهای صادراتی و افزایش سهم ایران از تجارت جهانی (بند "ث" تبصره ۷)، تسریع در روند خصوصی‌سازی و پرداخت یارانه‌های صادراتی (بند "ج" تبصره ۸) نام برد که به طور مستقیم و غیرمستقیم بر ارتقای بهره‌وری کشور تاثیر مثبت دارند.

پنجم، به طور کلی باید گفت، بین سیاست‌های برنامه چهارم و بودجه‌های سالانه انطباق کافی وجود ندارد که این مساله ارتقای بهره‌وری و اثرات آن بر کل اقتصاد کشور را با مشکل مواجه کرده است.

بنابراین برخی از دلایل عدم تحقق اهداف بهره‌وری را می‌توان در موارد زیر یافت:

۱. نبود انطباق کافی بین سیاست‌های برنامه چهارم توسعه و بودجه‌های سالانه
۲. عدم اجرای کامل سیاست‌های لحاظ شده در قانون بودجه ۱۳۸۴ (مانند تسریع در روند خصوصی‌سازی، رقابت پذیری و افزایش تحقیق و توسعه)
۳. وجود انحصارات و دخالت دولت در بازارها (بازار عوامل تولید، بازار کالاها و خدمات)
۴. عدم تاکید کافی بر رقابت‌پذیری در بودجه ۱۳۸۴
۵. عدم استفاده مطلوب از سرمایه‌های انسانی کشور چه در بخش عمومی و چه در بخش خصوصی
۶. پایین بودن کارایی سرمایه‌گذاری که یکی از دلایل آن انحراف از قیمت واقعی سرمایه است.
۷. عدم ارزیابی مدیران براساس شاخص‌های بهره‌وری

◀ رفاه اجتماعی و توزیع درآمد

در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۳ شاخص رفاه اجتماعی به دلیل افزایش درآمد سرانه و بهبود نسبی توزیع کلی درآمد، افزایش یافت. این شاخص به طور متوسط سالانه ۵/۸ درصد رشد داشته است. در ۱۳۸۴، رشد شاخص رفاه اجتماعی به ۶/۵ درصد افزایش یافت.

نسبت هزینه دهک بالا (ثروتمندترین) به دهک پایین (فقیرترین) در کل جامعه در دوره (۱۳۷۹-۱۳۸۳) با نرخ متوسط سالانه ۲/۸ درصد کاهش یافته و به رقم ۱۶/۸ رسیده است. همچنین این شاخص در مناطق شهری با نرخ متوسط سالانه ۱/۵ و در مناطق روستایی با نرخ متوسط سالانه ۳/۳ درصد کاهش یافته است. نسبت سهم بیست درصد بالای درآمدی به بیست درصد پایین درآمدی در کل جامعه از رقم ۱۰/۱ در ۱۳۷۹ به رقم ۹ در ۱۳۸۳ کاهش یافته است. این نسبت در مناطق شهری با نرخ متوسط سالانه ۰/۸

درصد و در مناطق روستایی با نرخ متوسط سالانه ۲/۵ درصد طی برنامه سوم توسعه کاهش یافته است.

مقایسه ارقام هزینه ناخالص خانوارهای شهری و روستایی نشان می‌دهد که در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۳ متوسط رشد هزینه سالانه خانوار شهری به قیمتهای جاری معادل ۲۰ درصد و برای خانوار روستایی معادل ۱۹/۷ درصد بوده است، در حالی که متوسط رشد هزینه سالانه به قیمت ثابت ۱۳۸۳ برای خانوار شهری معادل ۵/۲ و برای خانوار روستایی معادل ۴/۹ درصد بوده است، در واقع اگر مصرف خانوار را تابعی از درآمد او فرض کنیم طی دوره فوق درآمد خانوارها بیش از تورم افزایش یافته است.

براساس اطلاعات خام بودجه خانوار، خط فقر نسبی در ۱۳۸۳ برای یک خانوار ۵ نفره، به قیمت ثابت 1383 در جامعه شهری¹ ۲۴۲۷ هزار ریال و در جامعه روستایی ۱۴۴۵ هزار ریال بوده است. همچنین پیش بینی می‌شود که در 1384 خط فقر (به قیمت جاری) در مناطق شهری به رقم 2990 هزار ریال و در مناطق روستایی به 1827 هزار ریال افزایش یابد.

- پیشنهادات و توصیه‌های سیاستی

- استقرار نظام شناسایی خانوارهای کم درآمد و متوسط (به منظور تسریع در هدفمند شدن یارانه‌ها)
- جایگزین نمودن تدریجی طرح‌های رفاه اجتماعی به جای پرداخت یارانه.
- اصلاح قیمت‌های نسبی، به خصوص قیمت حامل‌های انرژی توام با گسترش، توسعه و بهبود حمل و نقل عمومی

1- خط فقر در مناطق شهری عبارتست از میانگین خط فقر در تمام شهرهای بزرگ، متوسط، کوچک، لذا باید به این نکته توجه نمود که خط فقر در شهرهای بزرگ از این میانگین بالاتر می‌باشد.

- گسترش حمایت‌های اجتماعی (تامین اجتماعی، بیمه بیکاری، برابری فرصت‌های شغلی برای آحاد مردم)
- توسعه کارآفرینی و توانمند سازی فقرا و اقشار کم درآمد.
- ایجاد فرصت‌های برابر اجتماعی برای کسب آموزش و مهارت و دسترسی به سرمایه‌های مالی و فیزیکی از طریق بازارهای مناسب
- ایجاد یک نظام مالیاتی مناسب و کاراً در جهت بهبود توزیع درآمدها

◀◀ نظام درآمد و هزینه استان

- عملکرد ماده ۷۸ قانون برنامه چهارم توسعه

- نسبت معینی از درآمدهای واریز شده به خزانه معین هر استان، در قالب بودجه سالانه به تامین بودجه همان استان (هزینه‌ای و سرمایه‌ای) اختصاص یافت.
- در ۱۳۸۴ میزان درآمدهای مصوب (بدون مازاد درآمد استان تهران) معادل ۳۶۰۳۴/۱ میلیارد ریال بوده که معادل ۳۳۲۰۹/۲۶ میلیارد ریال (۹۲ درصد) از درآمدهای فوق تحقق یافته است.

- عملکرد ماده ۸۱ قانون برنامه چهارم توسعه

- مجموع اعتبارات عمرانی استانی مبادله شده در ۱۳۸۴ بالغ بر ۳۹۱۲۶ میلیارد ریال بود که ۱۲/۵ درصد بیشتر از اعتبارات ۱۳۸۳ می‌باشد. از این مبلغ ۹۰/۹ درصد از محل درآمد عمومی و ۹/۱ درصد از محل سایر منابع تأمین شده است.
- تا پایان سال، بالغ بر ۹۳/۹ درصد اعتبارات تخصیص داده شد و دستگاه‌های اجرایی ۸۳/۲ درصد از اعتبار تخصیص یافته را هزینه کرده‌اند. این میزان تخصیص اعتبار ۲۷ درصد از رقم مشابه در ۱۳۸۳ بیشتر است.
- نسبت اعتبار هزینه شده به مصوب ۷۸/۱ درصد است.

- جهت‌گیری اساسی در اجرای طرح‌های عمرانی استانی در بودجه ۱۳۸۴، تداوم سیاست عدم تمرکز در تنظیم بودجه و قرار داشتن بودجه سالانه در قالب اسناد ملی توسعه استانی و برنامه عملیاتی توسعه استانی بوده است.
- در ۱۳۸۴ تخصیص مناسب اعتبارات عمرانی دلیل اصلی افزایش شاخص‌های عمرانی بوده است.
- کاهش نقش مستقیم دولت در اجرای پروژه‌های عمرانی و سپردن اجرا به پیمانکاران خصوصی و تعاونی در راستای سیاست ساماندهی مناسب و تقویت رقابت‌پذیری بنگاه‌های اقتصادی در استان‌ها انجام شده است.
- در پایان ۱۳۸۴، متوسط میزان دستیابی به هدف‌های یکساله استان‌ها حدود ۸۵/۸ درصد بوده است.

- عملکرد ماده ۸۳ قانون برنامه چهارم توسعه

- در این سال، ۶۰/۶ درصد از پروژه‌های عمرانی استانی در دست اجرا، ۳۷/۳ درصد خاتمه یافته، ۱ درصد متوقف شده و ۱/۱ درصد شروع نشده بوده است.
- در ۱۳۸۴، ۲۵/۱ درصد پروژه‌های استانی در مناطق شهری، ۲۵/۵ درصد در مناطق روستایی و ۴۹/۴ درصد غیرقابل تفکیک بوده‌اند.
- در همین سال، شروع ۳ درصد پروژه‌های عمرانی قبل از برنامه سوم توسعه، ۳۴/۲ درصد طی سال‌های برنامه سوم توسعه و ۶۲/۸ درصد پروژه‌ها جدید بودند.
- در ۱۳۸۴، ۴۵/۱ درصد، پروژه‌های استانی احداثی، ۱/۴ درصد، پروژه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی، ۱۰/۲ درصد پروژه‌های توسعه و ۱۰/۲ درصد، پروژه‌های تعمیر مستحدمات بوده است.

- تا پایان ۱۳۸۴، می‌بایست ۷۴/۵ درصد از کل پروژه‌ها خاتمه می‌یافت اما در عمل ۸۰/۷ درصد از پروژه‌های در حال اتمام، خاتمه یافته است. میزان اعتبار لازم برای اتمام طرح‌های عمرانی استانی در دست اجرا ۵۱۱۴۷ میلیارد ریال است
- در این سال ۳۷۰۷۲ پروژه عمرانی جدید مصوب وجود داشت که ۶۲/۸ درصد از کل پروژه‌ها را تشکیل می‌داد.
- اعتبارات عمرانی استانی ۱۳۸۴، از نظر منابع عمده تأمین اعتبار به صورت ۵۴/۶ درصد منابع استانی، ۲/۴ درصد سهم اعتبارات مناطق محروم و ۴۳ درصد سایر منابع و ردیف‌های متفرقه بوده است.
- میانگین وزنی پیشرفت فیزیکی پروژه‌های عمرانی استانی در پایان ۱۳۸۴ به ۶۱/۳ درصد رسیده است.
- بیشترین درصد علل تأخیر پروژه‌های عمرانی از زمان‌بندی عبارتند از: ۶۳/۷ درصد ناشی از نارسایی اعتبارات و ۹/۵ درصد، ضعف دستگاه‌های اجرایی، بقیه به علت سایر دلایل بوده است.
- در این سال ۲۷/۶ درصد پروژه‌ها با کیفیت عالی، ۳۶/۹ درصد با کیفیت خوب، ۳۱/۶ درصد با کیفیت متوسط و ۳/۹ درصد با کیفیت ضعیف اجرا شده‌اند.

- عملکرد ماده ۱۹ قانون برنامه چهارم توسعه

- بند ب- ارتقاء ۲۵ درصدی شاخص‌های توسعه جامعه عشایر کشور و اسکان ۵۰ درصد جمعیت عشایر کشور در طول برنامه چهارم
- بند ج - تخصیص ۱۰۰ درصد اعتبارات عشایری در طول برنامه چهارم
- عملکرد شاخص‌های توسعه در مرداد ۱۳۸۵ نسبت به پایان برنامه سوم به صورت زیر است: (برخورداری از آب آشامیدنی بهداشتی از ۱۶ درصد به ۲۳ درصد، راه از ۳۲

درصد به ۳۷ درصد، سوخت فسیلی از ۳۵ درصد به ۴۱ درصد و توسعه و بهبود اشتغال از ۱۱ درصد به ۱۴ درصد افزایش داشته است).

در خصوص اسکان عشایر نیز تا پایان ۱۳۸۴ بالغ بر ۲۶۹۷ خانوار عشایر اسکان داده شده‌اند (از ۲۴ درصد به ۲۶ درصد).

در خصوص بند «ج» این ماده، در سال اول برنامه (۱۳۸۴) برای ردیف متفرقه «۵۰۳۵۷۹» موضوع اسکان عشایر در سطح ملی ۸۰ درصد تخصیص صورت گرفت و اعتبارات تملک سرمایه‌ای به شماره «۴۰۹۰۵۰۰۱» و «۴۰۹۳۸۰۰۷» تخصیص صورت گرفته حدود ۵۰ درصد بوده است. شایان ذکر است تخصیص اعتبارات هزینه‌ای و عمرانی واحدهای استانی امور عشایر در ۱۳۸۴ به صورت ۱۰۰ درصد بوده است.

ماده ۱۱۴ قانون برنامه چهارم توسعه

بند ی- به منظور حفظ آثار و فرهنگ سنتی، قومی و ایلی، ملی و ایجاد جاذبه‌های صنعت گردشگری در کشور، دولت مکلف است نسبت به ایجاد مرکز حفظ آثار و فرهنگ ایلی در شهرستان‌ها و استان‌های کشور از قبیل دهکده توریستی، مراکز و اطراقگاه‌های تفرجگاهی ایلی و نمایشگاه اقدام نموده و با پیش‌بینی اعتبارات و تسهیلات لازم در قانون بودجه سالانه اقدام نماید. مشارکت بخش دولتی و خصوصی و واگذاری زمین، امکانات، اعطای تسهیلات به بخش خصوصی برای اجرای این گونه پروژه‌ها بلامانع است.

باتوجه به بند «ی» ماده ۱۱۴، آیین‌نامه اجرایی آن توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و سازمان امور عشایر ایران و سایر دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط تهیه گردیده و سازمان امور عشایر کشور در حال حاضر مشغول پیگیری اجرای مفاد آن می‌باشد.

- ارزیابی نتایج عملکرد و تبیین علل مغایرت با برنامه

باتوجه به بررسی‌های صورت گرفته در سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ارتقاء شاخص‌های توسعه جامعه عشایری و اسکان ۵۰ درصد جامعه عشایر نیازمند همکاری و هماهنگی کلیه دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط توسعه جامعه عشایر و اختصاص اعتبار متناسب با این اهداف می‌باشد.

با توجه به تأکید آیین‌نامه ساماندهی جامعه عشایر کشور (شماره ۱۸۶۸۸/ت/۳۲۴۶۷ هـ مورخ ۱۳۸۴/۳/۲۹ مصوب هیأت محترم وزیران) مبنی بر الزام دستگاه‌های اجرایی برای فعالیت در مناطق عشایری، علی‌رغم پی‌گیری‌های مکرر سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و سازمان امور عشایر ایران تاکنون اقدامات اساسی از طرف دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط صورت نگرفته است.

همچنین طبق بررسی‌های صورت گرفته برای اسکان ۵۰ درصد جامعه عشایر کشور سالیانه حدود ۲۰۰۰ میلیارد ریال اعتبار مورد نیاز است و این درحالی است که در دو سال اول برنامه کمتر از ۱۰۰۰ میلیارد ریال اعتبار برای این جامعه در نظر گرفته شده است. همچنین تخصیص بسیاری از ردیف‌های مورد نظر برای این جامعه کمتر از ۱۰۰ درصد بوده است که خود از جمله عوامل عدم تحقق اهداف برنامه‌ای شده است.

- ارائه پیشنهادهای لازم به منظور بهبود عملکرد برنامه

با توجه به موارد ذکر شده، پیشنهاد می‌گردد تا در سال‌های باقی مانده برنامه چهارم توسعه کشور، از یک سو زمینه اجرایی شدن آیین‌نامه ساماندهی عشایر کشور فراهم گردد و از سوی دیگر اعتبارات متناسب با اهداف برنامه‌ای این جامعه در لوایح بودجه سالانه پیش‌بینی گردد تا از یک سو از طولانی شدن روند اجرای پروژه‌های عمرانی عشایر جلوگیری شود و از سوی دیگر زمینه‌های لازم برای ایجاد شرایط اشتغال و فعالیت مناسب این جامعه محروم فراهم آید.

« بهداشت و درمان

- شاخص امید به زندگی در بدو تولد از ۷۰ سال در ۱۳۷۹ به ۷۱/۴ سال در ۱۳۸۳ و ۷۱/۷ سال در ۱۳۸۴ افزایش یافته است. مهم‌ترین علل افزایش امید به زندگی در سال‌های اخیر کاهش مرگ و میر کودکان زیر پنج سال، افزایش دسترسی مردم به خدمات بهداشتی، افزایش سطح سواد و ایجاد تسهیلات در مناطق روستائی می‌باشد.
- تعداد کل مراکز بهداشتی - درمانی از ۷۰۸۹ واحد در ۱۳۸۰ به ۷۶۳۳ و ۷۸۹۴ واحد در سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ افزایش یافته است. از این تعداد، سهم مراکز دانشگاهی از ۸۰/۰۵ به ۷۷/۷۸ و ۷۷/۸ درصد کاهش، سهم مراکز خصوصی از ۶/۳۸ به ۸/۹۱ و ۸/۹ درصد افزایش و سهم سایر مراکز از ۱۳/۵۷ به ۱۳/۳۱ و ۱۳/۳ درصد کاهش یافته است.
- از تعداد، کل مراکز بهداشتی - درمانی، طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۸۴ سهم مراکز دولتی از ۹۰/۱۷ به ۸۶/۷۹ درصد کاهش و سهم مراکز غیردولتی از ۹/۸۳ به ۱۳/۲۱ درصد افزایش یافته است.
- تعداد کل تخت بستری (ثابت) از ۱۰۹۱۵۲ تخت در ۱۳۸۰ به ۱۱۲۵۹۰ و ۱۱۳۲۴۴ تخت در سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ افزایش یافته است. از این تعداد، سهم تخت‌های دانشگاهی از ۶۹/۷۸ به ترتیب به ۶۹/۶۷ و ۶۹/۵ درصد کاهش، سهم تخت‌های خصوصی از ۱۰/۲۵ به ۱۰/۸۴ و ۱۰/۸ درصد افزایش و سهم تخت‌های گروه سایر از ۱۹/۹۷ به ۱۹/۴۹ و ۱۹/۷ درصد کاهش یافته است.
- از تعداد مذکور، سهم تخت‌های دولتی از ۸۶/۵۹ در ۱۳۸۰ به ۸۶/۰۵ درصد در ۱۳۸۴ کاهش و سهم تخت‌های غیردولتی از ۱۳/۴۱ به ۱۳/۹۵ درصد افزایش یافته است.

- تعداد کل آزمایشگاه‌های پزشکی از ۳۷۰۱ واحد در ۱۳۸۰ به ۴۱۲۶ و ۴۲۱۲ واحد در سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ افزایش یافته است. از این تعداد سهم بخش دولتی از ۵۰/۶۱ به ترتیب به ۴۸/۱۸ و ۴۶/۷ درصد کاهش، سهم بخش خصوصی از ۳۶/۶۱ به ۳۸/۸۸ درصد افزایش و سهم گروه سایر از ۱۲/۷۸ به ۱۲/۹۴ درصد افزایش پیدا کرده است.
- از این تعداد سهم بخش دولتی از ۵۰/۶۱ به ۴۶/۷ درصد کاهش و سهم بخش غیردولتی از ۳۹/۶۱ به ۴۲/۶۶ درصد افزایش پیدا کرده است.
- تعداد کل مراکز توانبخشی از ۱۶۷۹ واحد در ۱۳۸۰ به ۲۱۲۵ واحد در ۱۳۸۳ افزایش یافته است. از این تعداد سهم بخش دولتی از ۱۳/۴۰ به ۱۲/۴۷ درصد کاهش، سهم بخش خصوصی از ۵۶/۷۶ به ۶۲/۳۱ درصد افزایش و سهم گروه سایر از ۲۹/۸۴ به ۲۵/۲۲ درصد کاهش یافته است.
- تعداد کل داروخانه از ۵۹۱۸ واحد در ۱۳۸۰ به ۶۳۸۰ و ۶۶۷۹ واحد در ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ افزایش یافته است. از این تعداد، سهم بخش دانشگاهی از ۵/۸۸ به ۵/۴۱ و ۵/۴ درصد کاهش و سهم بخش خصوصی از ۹۰/۵۷ به ۹۱/۲۷ و ۹۱/۳ درصد افزایش یافته است.
- از این تعداد، سهم بخش دولتی از ۸/۵۵ در ۱۳۸۰ به ۸/۶۲ درصد در ۱۳۸۴ افزایش و سهم بخش غیر دولتی از ۹۱/۴۵ به ۹۱/۳۸ درصد کاهش یافته است.

« رفاه و تامین اجتماعی

در راستای تحقق اهداف توسعه و عدالت اجتماعی و با الهام از اصل ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نظام رفاه و تامین اجتماعی در چارچوب مجموعه‌ای از برنامه‌ها، کمک‌ها و خدماتی که هدف آن حمایت از اقشار مختلف جامعه در برابر رویدادهای اقتصادی، اجتماعی و طبیعی و پیامدهای آن از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث، سوانح و ناتوانی‌های جسمی، ذهنی و روانی است، شکل گرفته است.

نظام تامین اجتماعی در ایران از سه بخش بیمه‌ای، غیر بیمه‌ای و ایشارگران تشکیل شده است.

- شاخص «نسبت جمعیت تحت پوشش بیمه‌های اجتماعی به جمعیت شاغل کشور» است در ۱۳۸۴ برابر با ۵۲/۹ درصد می‌باشد که درصد تحقق آن بر مبنای هدف برنامه ۱۰۱ درصد می‌باشد.

- شاخص «نسبت جمعیت تحت پوشش بیمه درمان به جمعیت کل کشور» در ۱۳۸۴ برابر با ۹۴/۶ درصد است که در مقایسه با ۱۳۸۳ دارای رشدی معادل ۴ درصد می‌باشد.

- جمعیت تحت پوشش سازمانها و نهادهای حمایتی که از خدمات مستمر مالی و فرهنگی بهره‌مند شده‌اند در ۱۳۸۴ معادل ۴۷۶۲/۲ هزار نفر است که در مقایسه با ۱۳۸۳ دارای ۲/۸ درصد رشد می‌باشد. در این خصوص تعداد مستمری‌بگیران تحت پوشش طرح مددجویی (شامل کمیته امداد امام خمینی «ره» و سازمان

- بهزیستی کشور) برابر با ۱۰۱۱/۴ هزار خانوار و تعداد مستمری بگیران تحت پوشش طرح شهید رجایی بالغ بر ۶۳۹ هزار خانوار می‌باشد که مجموعاً ۱۶۵۱ هزار خانوار تحت پوشش خدمات حمایتی این دو نهاد بوده‌اند.
- جمعیت تحت پوشش بیمه اجتماعی نیازمندان در ۱۳۸۴ برابر با ۲۴ هزار نفر است و تحقق آن برابر با ۱۰۰ درصد یا به عبارتی مطابق اهداف برنامه می‌باشد.
- جمعیت تحت پوشش طرح آتیه برابر با ۹۷ هزار نفر می‌باشد که در مقایسه با هدف برنامه، درصد تحقق آن ۱۴۷ درصد می‌باشد.
- ۱۲۰۰ هزار نفر تحت پوشش برنامه پیشگیری از معلولیت‌ها و آسیب‌های اجتماعی بوده‌اند.
- تعداد افراد تحت پوشش برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد ۲۸۰۰ هزار نفر می‌باشد که در مقایسه با ۱۳۸۳ دارای رشدی معادل ۱۲ درصد می‌باشد. همچنین تعداد ۲۰۰۰ محله تحت پوشش برنامه پیشگیری از اعتیاد قرار داشتند.
- تعداد افراد آموزش دیده تخصصی امداد و نجات ۱۸۰۰ هزار نفر در ۱۳۸۴ می‌باشد که در مقایسه با ۱۳۸۳ به میزان ۶ درصد رشد داشته است.
- در ۱۳۸۴ جهت تامین مسکن ایثارگران برای ۴۰ هزار نفر از ایثارگران وام پرداخت گردیده است. پوشش تامین صد در صد هزینه‌های بیمه همگانی ایثارگران و خانواده آنها برابر با ۹۳۳ هزار نفر است که نسبت به ۱۳۸۳ دارای ۲۰ درصد رشد می‌باشد. همچنین برای ۴۳۰ هزار نفر از جانبازان هزینه‌های خدمات درمانی خاص تامین و پرداخت گردیده است. تعداد جانبازان تحت پوشش طرح پایش سلامت ایثارگران در ۱۳۸۴ برابر با ۲۰۶ هزار نفر می‌باشد.
- ۱۵۰ هزار نفر از ایثارگران تحت پوشش پرداخت حقوق و مزایای حالت اشتغال قرار داشتند و تعداد خودروی تحویلی به جانبازان و پرداخت سود و کارمزد

مربوطه از سوی دولت برابر با ۱۰ هزار دستگاه می‌باشد. برای نگهداری ۴۱ هزار نفر از جانبازان نیز در ۱۳۸۴ حق پرستاری پرداخت گردیده است.

« آموزش و پرورش عمومی

باتوجه به نقش مهم آموزش و پرورش در توسعه جامعه، دستیابی به اهداف و ارتقاء کارایی آموزش و پرورش، مستلزم تأمین و تجهیز منابع مورد نیاز مالی می‌باشد. اعتبارات هزینه‌ای در بخش آموزش و پرورش عمومی به دو صورت ملی و استانی می‌باشد و همه ساله قسمت اعظم اعتبارات، باتوجه به حجم گسترده نیروی انسانی بخش صرف هزینه‌های پرسنلی گردیده است.

اعتبارات هزینه‌ای فصل آموزش و پرورش عمومی باتوجه به ماهیت فعالیت‌های آموزش و پرورش در ۱۳۸۴ بین نه برنامه توزیع گردیده است. از کل اعتبار پرداختی هزینه‌ای ۱۳۸۴ که حدود ۵۹۹۵۸۱ میلیارد ریال می‌باشد ۲۱۷۵ میلیارد ریال آن ملی و ۵۷۴۰۶ میلیارد ریال آن استانی می‌باشد که نسبت به عملکرد سال ۱۳۸۳، اعتبار مصوب ملی و استانی به ترتیب ۲۹/۶ درصد و ۳۱/۹ درصد افزایش یافته است.

از کل اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ۱۳۸۴ که حدود ۴۵۱۰ میلیارد ریال می‌باشد ۴۰۸ میلیارد ریال آن ملی و ۴۱۰۲ میلیارد ریال آن استانی می‌باشد. سال ۱۳۸۴ عملکرد اعتبارات ملی برنامه‌های آموزش ابتدایی، راهنمایی، متوسطه نظری نسبت به عملکرد ۱۳۸۳ افزایش یافته است. در بین برنامه‌های ۱۳۸۴ آموزش و پرورش، برنامه عملیات کمک آموزشی دارای بیشترین سهم از اعتبار پرداختی ملی (۵۱/۲ درصد) می‌باشد. همچنین پیش‌بینی عملکرد اعتبارات استانی نشان می‌دهد که نزدیک به ۵۰/۷ درصد بیش از اعتبارت مصوب استانی می‌باشد. به عبارتی کسری بودجه آموزش و پرورش استانها به بیش از ۵۰ درصد می‌رسد که تماماً تأمین گردیده است.

توسعه فضاهای آموزشی جدید و استانداردسازی فضاهای آموزشی موجود و تجهیز آنها، از جمله اقدامات مثبتی است که به موازات گسترش کمی فعالیت‌های آموزشی، به غنی‌سازی کیفیت آموزشی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کمک می‌نماید. باتوجه به اینکه عملکرد اعتبارات استانی جمع‌آوری نمی‌گردد، بنابراین اطلاع دقیقی از عملکرد اعتبارات تملک داراییهای سرمایه‌ای بخش آموزش و پرورش عمومی در اختیار نمی‌باشد.

دستیابی به اهداف برنامه در زمینه مواد قانونی، اهداف کمی و کیفی و سیاستهای اجرایی نیازمند بسترسازی مناسب است. از آنجاییکه زمینه‌های اجرایی و عملی اهداف متناسب با سیاستها فراهم نگردیده، عملاً تحقق اهداف بطور کامل میسر نشده و آموزش و پرورش کشور با مشکلات و چالش‌هایی از بعد کمی و کیفی روبرو بوده و محدودیتهای منابع مالی، فیزیکی و ظرفیتهای بالفعل منابع انسانی همچنان وجود دارد.

اهداف کمی آموزش و پرورش کشور تا حدودی از موفقیت‌های خوبی برخوردار بوده است. بدین ترتیب که پوشش تحصیلی دوره‌های تحصیلی با افزایش روبرو بوده است، اما همچنان می‌توان گفت پوشش تحصیلی دوره راهنمایی تحصیلی و بخصوص دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی هنوز به حد مطلوب و قابل قبول خود نرسیده است. پوشش تحصیلی واقعی دوره راهنمایی تحصیلی در حدود ۸۸ درصد است و در دوره متوسطه نیز پوشش تحصیلی به حدود ۷۵ درصد رسیده است که وضعیت خوبی را نشان نمی‌دهد؛ همچنین هنوز درصد باسوادی جمعیت ۶ ساله و بالاتر کشور در حدود ۸۵ درصد است و حدود ۱۵ درصد از این جمعیت بیسواد بوده و جمعیتی بالغ بر ۸۳۰۰ هزار نفر را شامل می‌شود.

شاخص‌های برخورداری از امکانات و عوامل آموزشی نیز وضعیت بهتری را نشان می‌دهد ولی هنوز بسیاری از دانش‌آموزان از سطح ابتدایی به دوره راهنمایی تحصیلی و یا

از دوره راهنمایی تحصیلی به دوره متوسطه راه نمی‌یابند و بچه‌های خارج از مدرسه را به وجود می‌آورند. (در تمامی دوره‌های تحصیلی نزدیک به یک میلیون نفر از جمعیت گروه سنی ۶-۱۷ ساله خارج از مدرسه می‌باشند).

در زمینه سیاستهای اجرایی نیز بسیاری از اقدامات پیش‌بینی شده محقق نشده است، مواردی از قبیل ارتقاء سطح تحصیلات معلمان، ایجاد مراکز سنجش صلاحیت حرفه‌ای معلمان، تربیت معلمان چندرشته‌ای، بهبود نظام انتخاب، آموزش و ارزشیابی مدیران و معلمان بخصوص توزیع مناسب منابع انسانی در سطح کشور و دستیابی کامل دانش‌آموزان به آموزش کیفی و مناسب و بهبود شرایط آموزش از نظر استقرار نظام راهنمایی و مشاوره، انعطاف در برنامه‌های درسی و استانداردسازی و بهبود کیفیت ارزشیابی تحصیلی هنوز فراهم نشده است، همچنین اهداف عملیاتی و اجرایی آن در طول برنامه چهارم نیز تبیین و تدوین نشده است.

« آموزش فنی و حرفه‌ای

میزان اعتبارات هزینه‌ای مصوب ملی بخش آموزش فنی و حرفه‌ای در ۱۳۸۴ به میزان ۱۴۰۹ میلیارد ریال بوده که عملکرد آن به میزان ۱۵۳۰ میلیارد معادل ۸/۵ درصد بیش از اعتبار مصوب می‌باشد.

عملکرد اعتبارات هزینه‌ای بیش از مصوب، مربوط به برنامه‌های «آموزش کاردانی» و «آموزش غیررسمی فنی و حرفه‌ای» به ترتیب به میزان ۱۲/۲ و ۲۰/۶ درصد می‌باشد که ناشی از افزایش اعتبار آموزش‌شده‌های فنی و حرفه‌ای سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور در قالب برنامه‌های یاد شده از محل قانون متمم بودجه ۱۳۸۴ بوده است. کمترین عملکرد اعتبارات هزینه‌ای مربوط به برنامه کمک‌های فنی و اعتباری به بخش خصوصی و تعاونی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور به میزان ۶ میلیارد ریال معادل ۴۶/۲ درصد اعتبارات مصوب می‌باشد.

مجموع دانش‌آموزان متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش در سال ۱۳۸۴ معادل ۸۹۴/۴ هزار نفر، ۰/۸ درصد کمتر از هدف برنامه محقق شده است. تعداد دانش‌آموزان شاخه فنی و حرفه‌ای به تعداد ۳۷۶/۶ هزار نفر، ۳ درصد بیش از هدف برنامه و تعداد دانش‌آموزان کاردانش به تعداد ۵۲۶/۸ هزار نفر معادل ۳/۳ درصد کمتر از هدف برنامه محقق شده است.

تعداد دانش‌آموزان متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش بخش دولتی با ۸۳۵/۴ هزار نفر به میزان ۱/۶ درصد کمتر از هدف برنامه محقق شده است. عملکرد بخش دولتی شاخه فنی و حرفه‌ای با ۳۳۳/۶ هزار نفر معادل ۱/۴ درصد بیش از هدف برنامه و عملکرد بخش دولتی شاخه کاردانش با ۵۰۱/۸ هزار نفر معادل ۳/۵ درصد کمتر از هدف برنامه بوده است.

عملکرد بخش غیردولتی این آموزش‌ها با ۵۹ هزار نفر دانش‌آموز ۱۱/۳ درصد بیش از هدف برنامه بوده است. عملکرد شاخه فنی و حرفه‌ای بخش غیردولتی با ۳۴ هزار نفر ۲۱/۴ درصد بیش از هدف برنامه و شاخه کاردانش با ۲۵ هزار نفر دانش‌آموز معادل هدف تعیین شده بوده است.

به این ترتیب سهم بخش غیردولتی از آموزش‌های متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش به ۶/۷ درصد از کل این آموزش‌ها رسیده است که ۱۳/۶ درصد بیش از هدف‌گذاری برنامه می‌باشد. سهم بخش غیردولتی در شاخه فنی و حرفه‌ای به ۹/۳ درصد از کل آموزش‌های این شاخه رسیده که ۱۸/۶ درصد بیش از هدف برنامه و سهم بخش غیردولتی در شاخه کاردانش با ۴/۹ درصد از کل آموزش‌های شاخه فوق به میزان ۷ درصد بیش از هدف برنامه رسیده است.

در مجموعه می‌توان گفت هر چند میزان جذب دانش‌آموزان دوره متوسطه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش تقریباً به میزان هدف‌گذاری برنامه محقق شده

است (۹۹/۲ درصد)، اما عملکرد بخش غیردولتی در جذب دانش‌آموزان موفق‌تر از بخش دولتی بوده و شاخه فنی و حرفه‌ای، در هر دو بخش دولتی و غیردولتی، عملکردی بهتر از شاخه کاردانش داشته است. این امر می‌تواند ناشی از محدودیت این شاخه در ارائه رشته‌های آموزشی مصوب و جبران آن با استفاده از امکانات آموزشی سایر دستگاه‌های اجرایی و بخش غیردولتی و ارزشیابی آموزش‌های خارج از مدرسه و مشکلات اجرایی مربوط به استفاده از سازوکار فوق باشد.

عملکرد تعداد دانش‌آموزان دختر فنی و حرفه‌ای و کاردانش با ۳۳۷/۶ هزار نفر، ۳/۹ درصد کمتر از هدف پیش‌بینی شده و سهم دختران از کل دانش‌آموزان این دوره به ۳۷/۸ درصد معادل ۳ درصد کمتر از هدف پیش‌بینی شده در برنامه بوده است.

تعداد دانش‌آموزان دختر در شاخه فنی و حرفه‌ای به تعداد ۱۲۶/۷ هزار نفر به میزان ۱/۸ درصد کمتر از هدف برنامه و سهم دختران از کل دانش‌آموزان این شاخه به میزان ۳۴/۵ درصد و معادل ۳۴/۵ درصد کمتر از هدف برنامه محقق شده است.

تحقق تعداد دانش‌آموزان دختر در شاخه کاردانش به میزان ۲۱۰/۹ هزار نفر معادل ۵/۲ درصد کمتر از هدف برنامه بوده است. سهم دختران از کل دانش‌آموزان شاخه فوق به میزان ۴۰ درصد، معادل ۲ درصد کمتر از هدف برنامه می‌باشد.

البته باید توجه داشت عدم تحقق تعداد دانش‌آموزان دختر به میزان هدف برنامه، به ویژه در شاخه کاردانش، الزاماً به معنی عدم استقبال دختران از این آموزش‌ها نیست، بلکه می‌تواند ناشی از فزونی استقبال پسران، به دلیل تنوع رشته‌های آموزشی، انعطاف‌پذیری و امکان ادامه تحصیل در نوبت دوم در این شاخه باشد.

سهم دانش‌آموزان فنی و حرفه‌ای و کاردانش از مجموع دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم متوسطه به میزان ۳۶/۸ درصد معادل ۱/۱ درصد بیش از هدف برنامه بوده است.

این سهم در شاخه فنی و حرفه‌ای با ۱۵/۷ درصد معادل ۹ درصد بیش از هدف برنامه و در شاخه کاردانش به میزان ۲۱/۷ درصد معادل ۱/۴ درصد کمتر از هدف برنامه می‌باشد. افزایش سهم یاد شده علیرغم افزایش تعداد دانش‌آموزان مربوط به میزان هدف برنامه ناشی از عدم تحقق تعداد کل دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم متوسطه به میزان پیش‌بینی شده می‌باشد.

مجموع دانشجویان کاردانی علمی کاربردی در ۱۳۸۴ معادل ۷۲۹/۴ هزار نفر بوده است که به میزان ۱۰/۱ درصد کمتر از هدف برنامه محقق شده است. سهم مجموع دانشجویان مقطع کاردانی علمی کاربردی معادل ۳۰/۳ درصد از کل دانشجویان کشور بوده است که ۷/۹ درصد کمتر از اهداف برنامه می‌باشد.

عملکرد بخش دولتی این آموزش‌ها با ۲۸۷/۳ هزار نفر دانشجو معادل ۳۹/۲ درصد کمتر از هدف برنامه و عملکرد بخش غیردولتی با ۴۴۱/۹ هزار نفر دانشجو معادل ۳۰/۴ درصد بیش از هدف برنامه بوده است.

سهم بخش غیردولتی از مجموع دانشجویان مقطع کاردانی علمی کاربردی ۶۰/۶ درصد بوده است که ۳۵ درصد بیش از هدف‌گذاری برنامه می‌باشد. همچنین سهم دانشجویان مقطع کاردانی بخش غیردولتی از کل دانشجویان این بخش ۳۵/۲ درصد معادل ۱۰/۳ بیش از هدف برنامه می‌باشد.

دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان اصلی‌ترین مجری این آموزش‌ها در بخش غیردولتی با تحت پوشش قراردادن ۴۱۷/۹ هزار نفر دانشجو، ۴۰/۲ درصد بیش از هدف برنامه عملکرد داشته است. این امر در حالیکه سایر مجریان این آموزش‌ها در بخش غیردولتی شامل مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی با ۲۴/۶ هزار نفر دانشجو تنها ۶۰ درصد از اهداف برنامه را محقق نموده‌اند.

در میان مجریان بخش دولتی آموزش‌های کاردانی علمی کاربردی، وزارت آموزش و پرورش با ۱۶۹/۸ هزار نفر دانشجو بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است. آموزش‌شکده‌های فنی و حرفه‌ای تحت پوشش این وزارت با ۱۵۱ هزار نفر دانشجو حدود ۹۷/۱ درصد از اهداف برنامه را محقق کرده است. در حالیکه مراکز تربیت معلم و مراکز آموزش ضمن خدمت فرهنگیان با ۱۸/۵ هزار نفر دانشجو تنها ۵۴/۲ درصد از اهداف برنامه را محقق نموده است.

وزارت‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه جامع علمی- کاربردی جمعاً با ۱۱۷/۵ هزار دانشجوی کاردانی تنها ۴۱/۶ درصد از اهداف برنامه را محقق کرده اند. این امر نشان می‌دهد دستگاه‌های اجرایی متولی امر آموزش عالی به مقاطع تحصیلی کارشناسی و بالاتر بیش از مقطع کاردانی توجه دارند.

« آموزش عالی

آموزش عالی یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی است که به تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز بازار کار و تامین پژوهشگران مورد نیاز جهت ارتقای سطح فناوری می‌پردازد. بنابراین، ارتقای سطح کیفی و کمی این بخش از اهمیت زیادی برخوردار است و از همه مهمتر ارتباط آن با بازار کار کشور است. اگر آموزش عالی نیروهای متخصص مورد نیاز بازار کار را در رشته‌های تخصصی مختلف به میزان لازم تامین نکند، فرایند تولید در کشور دچار اختلالاتی خواهد شد که نشانه‌های آن بهره‌وری پایین و سطح نازل فناوری خواهد بود. در همین راستا، دولت هر ساله بخشی از بودجه خود را به توسعه آموزش عالی اختصاص می‌دهد. کل منابع مصوب در قانون بودجه سال ۱۳۸۴ حدود ۱۹۰۷۲ میلیارد ریال بوده است که حدود ۹۰/۶۸ درصد آن هزینه شده است. قابل توجه است کل اعتبارات مصوب در ۱۳۸۴ نسبت به سال قبل آن از رشدی معادل ۷۰ درصد برخوردار بوده است که بیانگر توجه ویژه دولت به بخش آموزش عالی می‌باشد. شایان ذکر

است، اعتبارات این بخش شامل اعتبارات هزینه‌ای و دارایی‌های سرمایه‌ای (از محل درآمد عمومی)، اعتبارات درآمد اختصاصی و تسهیلات سیستم بانکی است. در این بخش، قسمت عمده اعتبارات حاصل از درآمدهای اختصاصی به مصارف هزینه‌ای می‌رسد و تسهیلات سیستم بانکی صرف احداث، خرید و یا تکمیل خوابگاه‌های دانشجویی و پرداخت شهریه دانشجویی می‌شود.

در مورد تحقق اهداف کمی، بخش آموزش عالی عملکرد به نسبت موفق داشته است. جمعیت دانشجویی کشور از ۲۲۷۰ هزار نفر در ۱۳۸۳ با رشدی معادل ۱۶/۸ درصد به حدود ۲۶۵۱/۴ هزار نفر در ۱۳۸۴ افزایش یافته است که بیانگر آن است که حدود ۹ درصد بیشتر از هدف برنامه تحقق یافته است. در بخش دولتی، تعداد دانشجویان از رشدی معادل ۱۱ درصد برخوردار بوده و نسبت به هدف برنامه حدود یک درصد بیشتر است. در بخش غیردولتی، نرخ رشد دانشجویان ۲۴ درصد است که نسبت به هدف برنامه حدود ۱۵ درصد بیشتر می‌باشد که بیانگر افزایش سهم بخش غیردولتی در پذیرش دانشجو می‌باشد. شایان ذکر است، براساس سند ملی توسعه بخش، می‌بایست سهم بخش غیردولتی در ۱۳۸۴ به ۴۴/۷۵ درصد کاهش یابد، در حالیکه عملکرد بخش نشان می‌دهد این رقم به ۴۷/۴ درصد افزایش یافته است.

عملکرد شاخص پوشش آموزش عالی (نسبت جمعیت دانشجویی به جمعیت ۱۸ تا ۲۴ ساله) بیانگر آن است که هدف برنامه به طور کامل تحقق یافته است و شاخص مذکور در ۱۳۸۴ حدود ۳۰ درصد می‌باشد.

شاخص تعداد دانشجو در هر یکصد هزار نفر جمعیت در ۱۳۸۴ حدود ۳۸۷۲ دانشجو به ازای هر یکصد هزار نفر جمعیت می‌باشد که نسبت به هدف برنامه حدود ۲۷۳ واحد بیشتر است.

شاخص دیگر سهم دانشجویان کاردانی به کل دانشجویان می‌باشد. براساس سند ملی توسعه بخش، باید تعداد دانشجویان دوره کاردانی با هدف حذف کنکور و در راستای رسیدن به توسعه دسترسی به آموزش عالی، افزایش یابد. عملکرد موجود نشان می‌دهد هدف برنامه در این زمینه تحقق یافته است.

سهم دانشجویان کارشناسی به کل دانشجویان در سال ۱۳۸۴ حدود ۶۰/۷ درصد می‌باشد که نسبت به هدف برنامه ۰/۲ واحد کمتر است که بیانگر تحقق تقریبی این شاخص می‌باشد.

سهم دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کل دانشجویان در ۱۳۸۴ حدود ۶/۴ درصد بوده است که نسبت به سال قبل آن ۰/۴ درصد بیشتر است و نسبت به هدف برنامه بیشتر است.

شاخص دیگر که به کیفیت آموزش ارتباط دارد، نسبت دانشجو به اعضای هیات علمی است. شاخص مذکور در گروه غیرپزشکی در ۱۳۸۴ حدود ۱۸/۴ می‌باشد که نسبت به سال قبل آن ۰/۴ واحد بیشتر شده است و نسبت به هدف برنامه بیشتر می‌باشد. در گروه پزشکی، عملکرد این شاخص در سال ۱۳۸۴ نشان می‌دهد به ازای هر ۸/۲ نفر دانشجو، یک عضو هیات علمی وجود دارد که نسبت به سال قبل آن ۰/۲ واحد بیشتر شده است.

بنابراین، هدف برنامه درخصوص نسبت دانشجو به هیات علمی در دانشگاه‌های دولتی تحقق نیافته است، که دلیل آن رشد بیش از حد پذیرش دانشجو و عدم جذب اعضای هیات علمی متناسب با آن است.

در دانشگاه آزاد اسلامی، شاخص مذکور در ۱۳۸۴ حدود ۳۵/۴ بوده است که نسبت به سال قبل آن ۵/۴ واحد بیشتر شده است. بنابراین، شاخص نسبت دانشجو به اعضای

هیات علمی در دانشگاه آزاد اسلامی نسبت به دانشگاه‌های دولتی بالاتر است که بیانگر کمبود بیشتر اعضاء هیأت علمی در دانشگاه آزاد اسلامی می‌باشد. در مجموع، می‌توان مطرح نمود کیفیت آموزش بر مبنای شاخص معرفی شده متناسب با هدف برنامه نبوده است که دلیل اصلی آن رشد بی‌رویه (بیشتر از هدف برنامه) پذیرش دانشجو می‌باشد.

شاخص دیگر، پوشش خوابگاهی است. پوشش خوابگاهی دانشجویان مجرد در ۱۳۸۴ حدود ۶۰ درصد می‌باشد که نسبت به سال قبل آن حدود ۱۰ درصد بیشتر است که بیانگر وضعیت مطلوبی در این زمینه می‌باشد.

در زمینه عملکرد مواد قانونی برنامه و اجرای سیاست‌های پیش‌بینی شده مرتبط با بخش آموزش عالی، اقدامات زیادی انجام شده است که به طور عمده در زمینه‌های توسعه کمی و کیفی آموزش عالی، توسعه منابع انسانی، ارتقای خلاقیت و توان کارآفرینی دانشجویان، بهبود وضعیت رفاهی اعضای هیأت علمی، افزایش انگیزه اعضای هیات علمی در جهت بهبود روش‌های آموزش، توجه بیشتر به پژوهش و نوآوری متمرکز است. در ضمن، در خصوص تهیه برنامه‌های جامع توسعه علمی و فناوری کشور (به‌ویژه فناوری با سطوح عالی علوم و فناوری در جهان) در بخش‌های مختلف، مطالعات و بررسی راهکارهای مناسب به منظور جلوگیری از خروج بی‌رویه سرمایه‌های انسانی، فکری، علمی و فنی کشور و ارتقای توانمندی دانشگاه‌های مادر و مهم دولتی اقدامی انجام نشده است.

« انرژی

عملکرد شاخص‌های مهم بخش انرژی در سال اول برنامه چهارم عبارتند از:

- انعقاد قرارداد «اکتشاف و توسعه» دو بلوک نفتی «ساوه» و «کوه‌دشت»، در راستای اجرای مفاد آیین نامه اجرایی بند "و" از ماده ۱۴ قانون برنامه چهارم، به

- منظور افزایش ظرفیت تولید و توسعه میدان‌های نفت و گاز و حمایت از جذب سرمایه‌ها و منابع خارجی در فعالیتهای بالا دستی نفت و گاز
- اجرای عملیات احداث جایگاه‌های مورد نیاز عرضه گاز طبیعی فشرده (CNG) توسط شرکت ملی نفت و تحویل و بهره برداری از ۲۵۰ جایگاه عرضه گاز CNG تا پایان ۱۳۸۴ در اجرای بند "ب" ماده ۲۲
 - شروع به اجرای طرح گازرسانی به شرق و جنوب شرق کشور در جهت اجرایی نمودن اهداف ماده ۲۳ قانون برنامه چهارم مبنی بر به مصرف رساندن سی و پنج درصد بهره مالکانه گاز طبیعی منحصراً در اجرای طرح‌های زیربنایی
 - کشف منابع جدید نفت و گاز در ۱۳۸۴ و رسیدن مجموع ذخایر قابل استحصال نفت خام و مایعات و میعانات گازی کشور به ۱۳۶/۲۷ میلیارد بشکه و مجموع ذخایر گازی کشور به ۲۸/۲۶ تریلیون مترمکعب تا پایان سال
 - عدم موفقیت در افزایش میزان تزریق به میزان معین شده در برنامه و رشد کاهشی تزریق گاز به میدان‌های نفتی در ۱۳۸۴ نسبت به سال ماقبل معادل ۶ درصد در اثر افزایش مصارف داخلی
 - رشد مصرف پنج فرآورده اصلی به میزان ۶ درصد نسبت به سال قبل عمدتاً ناشی از رشد مصرف بالایی بنزین
 - برخورداری ۱۰۵۰ هزار خانوار جدید از نعمت گاز طبیعی در ۱۳۸۴ با توسعه شبکه گازرسانی
 - صادرات گاز در حدود ۱۳ میلیون متر مکعب در روز به ترکیه، نخجوان و گرجستان و صادرات برق به میزان ۲۷۶۱ میلیون کیلو وات ساعت با رشد ۵۰/۳ درصد نسبت به سال ماقبل عمدتاً به کشور عراق در راستای توسعه مبادلات منطقه‌ای و افزایش سهم و نقش ایران در بازار جهانی انرژی

- افزایش میزان تلفات برق از ۱۸/۷ درصد در ۱۳۸۳، به ۱۹/۵ درصد در ۱۳۸۴ به دلایلی از جمله فرسودگی شبکه‌های برق
- تصویب آیین نامه خرید تضمینی برق به منظور تشویق سرمایه گذاری بخش‌های خصوصی و دولتی در راستای مفاد بند "ب" ماده ۲۵ قانون برنامه چهارم
- واگذاری نیروگاه زرگان اهواز و احداث یک نیروگاه در جنوب اصفهان توسط بخش غیر دولتی در راستای مفاد بند "الف" ماده ۲۵ قانون برنامه چهارم
- افزایش شدت مصرف انرژی با رشد ۱/۷۹ درصد در ۱۳۸۴ نسبت به سال ماقبل بر خلاف اهداف برنامه به دلایلی از جمله مصرف بی رویه و غیر اقتصادی و سهولت دسترسی به حامل‌های انرژی با قیمت پایین

« حمل و نقل

بخش حمل و نقل در ۱۳۸۴ «به منظور گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه حمل و نقل و سرمایه گذاری در ایجاد زیربنایها و زیر ساخت‌های مورد نیاز»^۱ فعالیت‌هایی گسترده‌ای در زمینه احداث، تکمیل، تجهیز، نوسازی و بهسازی بخشی از شبکه جاده‌ای کشور، خطوط راه آهن، بنادر، فرودگاه‌ها و نوسازی ناوگان به مرحله اجرا درآورده است. مجموعه اقدامات گسترده‌ای برای فراهم کردن زیربنایهای اساسی اقتصاد کشور نظیر تکمیل شبکه آزاد راه و بزرگراه مرتبط کننده مراکز استانها، تکمیل شبکه گذرگاههای شمال - جنوب، شرق - غرب و بزرگراههای آسیایی در محدوده کشور، تکمیل شبکه راههای اصلی مرتبط کننده مراکز شهرستانها، تکمیل راههای فرعی مرتبط کننده مراکز بخشها، تکمیل شبکه راههای روستایی مرتبط کننده روستاهای با

۱- سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ و سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، سیاست کلی شماره ۴۴

بیش از ۱۰۰ خانوار جمعیت، حذف کامل نقاط سانحه خیز شناسایی شده در آزادراهها، بزرگراهها و راههای اصلی کشور، اتمام شبکه راه آهن ترانزیت کالا و مسافر شمال-جنوب و شرق-غرب و راه آهن آسیایی در محدوده کشور، اتمام شبکه راه آهن آسیایی واقع در محدوده کشور، تجهیز کامل شبکه راه آهن کشور به سیستم علایم و ارتباطات، تکمیل تجهیزات ناوبری هوایی و پوشش راداری کل فضای کشور در حد استاندارد بین‌المللی و تجهیز و نوسازی بنادر تجاری کشور طی ۱۳۸۴ انجام گرفت. همچنین اجرای سیاست‌های کلی نوسازی ناوگان حمل و نقل عمومی جاده‌ای (بار و مسافر)، ریلی، دریایی و هوایی با استفاده از وجوه اداره شده، پوشش کامل ۱۵۰۰ کیلومتر آزاد راههای کشور به سامانه کنترل هوشمند، فراهم سازی زمینه‌های لازم جهت ایجاد مجتمع‌های خدمات رفاهی در جاده‌های کشور از طریق اعطای کمک‌های بلاعوض و واگذاری اراضی منابع طبیعی توسط وزارت جهادکشاورزی و ایجاد امکان دسترسی بخش غیردولتی به شبکه راه آهن کشور، در سال یاد شده ادامه پیدا کرد.

سیاست‌های نوسازی ناوگان جاده‌ای برای حضور صنعت حمل‌ونقل کشور در بازارهای کشورهای صنعتی تداوم یافت، مجموعه فعالیت‌های عمرانی در زیربخش‌های حمل و نقل به منظور تکمیل شبکه جاده‌ای و ریلی منتهی به مرزهای شمالی، شرقی، غربی و سواحل خلیج فارس و دریای عمان و نوسازی و تجهیز بنادر تجاری و نوسازی ناوگان تجاری دریایی برای بسترسازی جهت تعامل فعال با اقتصاد جهانی انجام گرفت. همچنین در زیر بخش حمل و نقل هوایی فرودگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) تکمیل و راه‌اندازی شد.

به منظور اطلاع‌رسانی بهتر در ۱۳۸۴ اقدامات بهنگام سازی و رفع نقایص پایگاه‌های اطلاعات *WEB-GIS* و وب سایت‌های زیربخش‌های حمل و نقل مورد توجه قرار گرفت. همچنین به منظور دستیابی به هدف شاخص توسعه آموزشی ۸۴ از ۱۰۰،

انواع دوره‌های آموزشی (کوتاه مدت و بلندمدت) ضمن خدمت کارکنان در دستگاه‌های اجرایی مرتبط با زیربخش‌های حمل و نقل برگزار گردید. تقویت و توسعه بانک‌های اطلاعاتی نیز در دستور کار دستگاه‌های اجرایی مرتبط با زیربخش‌های حمل و نقل در دستور کار قرار گرفته است. با خرید و بکارگیری تجهیزات استراتژیک و مدرن، سرمایه‌گذاری بنیادین در بنادر کشور، سیستم ناوبری هوایی کشور با بهره‌گیری از تجهیزات مناسب روزآمد گردیده و مقدمات لازم برای استفاده از سیستم‌های *ATC, CTC* برای هدایت قطارها و افزایش ظرفیت حمل و نقل ریلی کشور انجام گرفته است.

در ۱۳۸۴، بهبودی در شرایط رقابت پذیری در فعالیت‌های بخش حمل و نقل کشور انجام نگرفت و بغیر از زیربخش باری حمل و نقل ریلی در سایر زیر بخش‌های کماکان روند واگذاری امور تصدی گرایانه به بخش خصوصی و فعال شدن شرکت‌های خصوصی دارای پیشرفت اندکی بوده است. به همین دلیل قیمت تمام شده عرضه خدمات بخش حمل و نقل در بهره برداری از زیر ساخت ها با قیمت‌های جاری از اختلاف قابل توجهی برخوردار است. سیاست مشتری محوری در عرضه خدمات حمل و نقل با توجه به ملاحظات طرف تقاضای خدمات حمل و نقل به طور مناسبی تعمیم نیافته است.

به منظور زمینه سازی برای ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماعی در بخش حمل و نقل کشور، موضوع گسترش پوشش کامل بیمه تأمین اجتماعی برای شاغلین بخش و رانندگان حمل و نقل جاده‌ای در ۱۳۸۴ پیگیری گردید. در زیربخش حمل و نقل دریایی سازمان بنادر و کشتیرانی بنا به وظایف قانونی موضوعه اقدامات گسترده‌ای در خصوص ارتقای سطح ایمنی دریانوردی با ایجاد ایستگاه‌های ناوتکس (*NAVTEX*)، برگزاری کارگاه‌های آموزشی در خصوص سوانح دریایی، نوسازی شناورهای سنتی، ناوگان قایق‌های پیلوت و یدک کش، احداث برج‌های کنترل ترافیک دریایی در ۴ بندر اصلی، ایجاد وب سایت ایستگاه‌های ساحلی مخابرات دریایی، کنترل و بازرسی کشتی‌های تحت

پرچم (*FSC*) و کشتیهای خارجی (*PSC*)، تجسس و نجات دریایی (نجات بیش از ۱۵۰۰ دریانورد طی سال و افزایش افراد نجات یافته در سوانح دریایی به میزان ۳۱ درصد نسبت به سال ۱۳۸۳) و ارتقای سطح ایمنی بندری به انجام رسانده است.

همچنین سیاست برخورداری جمعیت روستایی از راه مناسب با احداث حدود ۳۰۰۰ کیلومتر انواع راه روستایی طی سال یاد شده در سطح کشور به مرحله اجرا درآمد. مهمترین سیاست‌های ارتقای سلامت و بهبود کیفیت زندگی در بخش حمل و نقل به سیاست نوسازی ناوگان حمل و نقل کشور و سیاست رفع نقاط حادثه خیز شبکه راه‌های کشور مربوط می‌شود. همچنانکه ذکر شد، اقدامات گسترده‌ای در نوسازی ناوگان زیربخش‌های حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و دریایی در ۱۳۸۴ انجام پذیرفته است. زیربخش حمل و نقل هوایی در نوسازی ناوگان هوایی به دلیل تحمیل وضعیت تحریم و شرایط بازار از دستاوردهای مناسبی برخوردار نبوده است.

کمیسیون ایمنی راه‌های کشور، در ۱۳۸۴ لایحه ارتقای سطح ایمنی راه‌های کشور را به عنوان لایحه شورای ملی ایمنی حمل و نقل راه‌های کشور تدوین و جهت تصویب به هیات وزیران ارسال نمود، همچنین راهکارهای ایمنی حمل و نقل و کاهش تصادفات رانندگی در کمیسیون ایمنی تهیه و به هیات محترم دولت ارسال گردید. در این راستا اعتباری بالغ بر ۱/۵ میلیارد ریال به کمیته‌های ایمنی حمل و نقل ۲۵ استان برای هزینه در امور آموزش و فرهنگ سازی و امداد رسانی جاده‌ای تخصیص یافت.

در ۱۳۸۴، با هدف کاهش مصرف سوخت، رعایت استانداردها و استفاده از فناوری نوین، سیاست نوسازی ناوگان حمل و نقل در زیربخش‌های مختلف بخصوص زیر بخش حمل و نقل جاده‌ای مد نظر برنامه ریزان و دستگاه‌های اجرایی قرار گرفته و اقدامات موثری در این زمینه انجام شد. همچنین در ۱۳۸۴ به منظور توسعه حمل و نقل ریلی به عنوان حمل و نقل سبز، در برنامه‌های توسعه حمل و نقل ریلی در تخصیص منابع از

اولویت برخوردار شد. در زیربخش حمل و نقل دریایی، مانورهای مقابله با آلودگی‌های نفتی به منظور ارتقای سطح همکاری و هماهنگی با سازمان‌های ملی برگزار شد، بالغ بر ۵ عملیات مهم پاکسازی آلودگی در راستای اجرای الزامات کنوانسیون OPRC به مرحله اجرا درآمد، مواد زائد کشتی‌ها بر اساس مقررات کنوانسیون ماپول ۷۳/۷۸ دریافت شد. بازرسی‌های زیست محیطی متعددی از تاسیسات دریایی، سکوهای نفتی و پایانه‌های نفتی بعمل آمد. اقدامات بسیار مفیدی در خصوص مطالعات و مستند سازی گونه مهاجم دریای خزر انجام گرفت.

دریای خزر در شمال و آبهای آزاد خلیج فارس و دریای عمان در جنوب کشور، موقعیت ویژه‌ای برای جغرافیای اقتصاد کشور به طور کلی و نقش و جایگاه خطیری برای حمل و نقل کشور به طور اخص در منطقه و جهان بوجود آورده است از اینرو، به منظور بهره‌گیری از قابلیت‌های ترانزیتی کشور، علیرغم تلاش‌های انجام گرفته، بدلیل شرایط خاص منطقه کل ترانزیت کشور به ۹ میلیون تن در ۱۳۸۴ بالغ گردید که نسبت به سال ۱۳۸۳، ۰/۶ درصد کاهش نشان می‌دهد.

گسترش مناسب شبکه راه‌های کشور اثرات قابل توجهی در توزیع فضایی فعالیت‌های اقتصادی کشور و توازن منطقه‌ای دارد. با توسعه راه‌های روستایی کشور به عنوان مویرگ‌های پیکره اقتصادی کشور و کاهش زمان دسترسی مناطق روستایی به بازارهای منطقه‌ای از طریق راه‌های فرعی، اصلی و در نهایت آزادراه‌ها و بزرگراه‌ها و سایر شبکه‌های حمل و نقل اقدامات گسترده‌ای در راستای توازن منطقه‌ای کشور انجام گرفته است.

« فناوری اطلاعات و ارتباطات

عملکرد بخش در مورد تحقق مواد قانونی در حد اهداف توسعه‌ای (بند الف ماده ۵۷ قانون برنامه چهارم) مناسب ارزیابی می‌شود. اما در مورد اجرای سیاست کاهش تصدی

دولتی (ماده ۱۰۲ قانون) و توانمند سازی بخش غیردولتی (ماده ۶) و ساماندهی شرکت‌های دولتی و انفکاک امور حاکمیتی از شرکت‌ها و واگذاری شرکت به بخش غیردولتی (مواد ۷ و ۱۲۹ قانون)، عملکرد مناسبی نداشته است. در تأیید این مدعا، می‌توان به درصد تحقق شاخص‌های دایری تلفن ثابت و همراه را، برابر ۷۴/۸ درصد و ۸۰ درصد، اشاره کرد، اگر چه درصد تحقق عملکرد بخش دولتی به ترتیب ۸۴ درصد و ۹۸ درصد است ولی شاخص کل (دولتی و غیردولتی) عملکرد مطلوبی نداشته است.

همچنین عملکرد طرح‌های سرمایه‌گذاری در بخش قابل قبول نمی‌باشد. به عنوان مثال وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات برابر ۲۸ درصد، شرکت پست ۳۶ درصد، شرکت مخابرات ایران ۱۰ درصد و شرکت‌های ارتباطات زیرساخت و سیار بترتیب ۴۷ و ۴۳ درصد تحقق عملکرد در زمینه سرمایه‌گذاری داشته‌اند. در زمینه فناوری اطلاعات که براساس قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، به عهده شورای عالی فناوری اطلاعات گذاشته شده است، عملکردی توسط دستگاه اجرایی ارائه نشده است. در زمینه امور فضایی نیز عملکرد اعتبارات سرمایه‌ای مناسب نبوده است.

با توجه به شاخص‌های عملکردی در زمینه شاخص‌های کلیدی (اهداف کمی) زیربخش پست و نیز شاخص‌های دایری تلفن ثابت و همراه از زیربخش مخابرات، عملکرد بخش مناسب بوده است. ولی سیاست‌های برنامه در رابطه با کاهش تصدی‌گری دولت و واگذاری خدمات و شرکت‌ها به بخش خصوصی، بطور جدی پیگیری نشده است. همچنین عملکرد بخش در زمینه فناوری اطلاعات، موفق ارزیابی نمی‌شود.

با عنایت به مراتب فوق در واقع یکی از دلایل عمده ضعف عملکرد شاخص‌های بخش متوجه ضعف عملکرد کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات و سازمان مربوطه در اجرای امر آزاد سازی و خصوصی سازی می‌باشد. شایان ذکر است که این سازمان، جدیدالتاسیس بوده و اساسنامه آن در ۱۳۸۴ به تصویب رسیده و در سال مذکور فاقد

تشکیلات تفصیلی بوده است و لذا پیشنهاد مشخص برای تحقق مواد قانونی و بهبود عملکرد بخش، تقویت نهاد تنظیم مقررات و استقلال آن در تصمیم‌گیری می‌باشد.

« عمران شهری

- عملکرد مواد قانونی سیاست‌های اتخاذ شده و اقدامات انجام شده مرتبط با آن عبارتند:
- اخذ وجوه اضافی آب بهاء از مشترکین پرمصرف و نرخ‌های مخفف برای مشترکین دارای مصارف منطبق بر الگوی مصرف آب شهری
 - انجام اقدامات آموزشی، تبلیغی برای کاهش مصرف آب و نصب قطعات و شیرآلات کاهنده مصرف آب، جدا سازی انشعابات آب در ساختمانهای مسکونی چند واحد
 - انجام مطالعات و بررسیهای مقدماتی
 - تهیه طرح مطالعاتی و تحقیقاتی بهسازی محیط شهری برای عبور و مرور سالمندان، کودکان و معلولین
 - اجرای طرحهای بهبود عبور و مرور ریلی و غیر ریلی، خرید اتوبوس و تامین قطعات یدکی آن، بهسازی مسیرهای عبور و مرور و تجهیز شهرها به تجهیزات کنترل هوشمند ترافیک
 - اجرای طرحهای توسعه شبکه آب و جمع آوری و دفع فاضلاب شهری
 - تهیه و اجرای طرحهای احیاء بافت‌های مرکزی شهرها و بافت‌های فرسوده و نامناسب شهری
 - تهیه و اجرای طرحهای ساماندهی بافت‌های حاشیه‌ای با مشارکت بانک جهانی
 - تهیه و تدوین آییننامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها
 - اجرای طرح زوج و فرد کردن عبور و مرور خودروهای شخصی
 - خروج ۳۰،۰۰۰ خودروی فرسوده از ناوگان حمل و نقل و عبور و مرور شهری
 - تهیه طرح جامع تهران و طرحهای مجموعه شهری برای سایر کلانشهرها

- انجام مطالعات و بررسی‌های لازم برای تهیه فهرست تصدیهای قابل واگذاری به شهرداری‌ها و ارسال برای شورای عالی استان‌ها
- اهم عملکرد شاخص‌های کلیدی بخش در ۱۳۸۴ به شرح زیر است:
- ۱/۸ درصد افزایش در جمعیت تحت پوشش شبکه فاضلاب شهری
- افزایش ظرفیت تاسیسات تصفیه فاضلاب به مقدار ۳۵۰ هزار مترمکعب در روز
- افزایش تعداد انشعابات واگذار شده فاضلاب شهری به میزان ۱۹۹ هزار فقره
- ۰/۵۲ درصد افزایش در جمعیت تحت پوشش شبکه آب شهری
- کاهش هدررفت آب شهری به میزان ۰/۸ درصد
- واگذاری انشعاب آب شهری به تعداد ۳۵۵ هزار فقره
- احداث و توسعه شبکه آب شهری به میزان ۲۲۹۸ کیلومتر
- ۱/۳ درصد افزایش در سهم حمل و نقل عمومی از کل سفرهای شهری
- ۰/۴ درصد افزایش در سهم اتوبوس و مینی‌بوس از کل سفرهای شهری
- ۰/۶ درصد افزایش در سهم حمل و نقل ریلی از کل سفرهای شهری
- ۰/۲ درصد افزایش در سرانه پارک‌های عمومی
- ۰/۷ درصد افزایش در سرانه فضاهای سبز
- ۵ درصد افزایش در نسبت تهیه طرح‌های توسعه شهری به کل شهرهای کشور
- ۱۱ درصد افزایش در نسبت تهیه طرح‌های ناحیه‌ای به کل نواحی کشور

« عمران روستایی و عشایری

عملکرد مواد قانونی و سیاست‌های اتخاذ شده و اقدامات انجام شده مرتبط با آن

عبارتند از:

- آرایه خدمات زیربنایی به روستاها

- ارایه تسهیلات به منظور ایجاد اشتغال و انگیزه برای سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه یافته
 - تهیه و اجرای طرح بهسازی بافت با ارزش روستاها در ۳۵ روستا
 - تهیه لایحه واگذاری برخی از وظایف به دهیاری‌ها
- اهم عملکرد شاخص‌های کلیدی بخش در ۱۳۸۴ به شرح ذیل است:
- ۷/۶ درصد افزایش در بهره‌مندی روستاهای بالای ۵۰ خانوار کشور از طرح هادی روستایی
 - ۸/۷ درصد افزایش در اجرای طرح هادی در روستاهای بالای ۱۰۰ خانوار
 - ۸/۸ درصد افزایش در برخورداری املاک روستا و مراکز دهستان‌ها از سند مالکیت
 - ۴ درصد افزایش در بهره‌مندی جمعیت روستاهای کشور از آب آشامیدنی سالم
 - ۰/۲ درصد افزایش در برخورداری روستاهای بالای ۲۰۰ خانوار کشور از شبکه جمع‌آوری و دفع فاضلاب
 - ۲/۷ درصد افزایش در برخورداری روستاهای بالای ۴۰۰ خانوار از سیستم جمع‌آوری و دفع زباله

« مسکن

بررسی عملکرد شاخص‌های کلیدی زیربخش مسکن در ۱۳۸۴ نشان می‌دهد که چنانچه تقاضای موجود برای مسکن به روشهای صحیح به تقاضای موثر تبدیل شود، می‌توان در سالهای آینده افزایش تولید و عرضه مسکن و به تبع آن تحقق اهداف برنامه چهارم در زمینه تولید مسکن را انتظار داشت. با این وجود آمارها نشان می‌دهد که میزان تولید واحد مسکونی در ۱۳۸۴ (علیرغم افزایش قابل توجه نسبت به سال ماقبل) هنوز با هدف برنامه فاصله زیادی دارد.

بر اساس گزارش فعالیتهای ساختمانی بخش خصوصی در مناطق شهری استانهای مختلف کشور در ۱۳۸۴، تعداد ۴۷۹۱۵۳ واحد مسکونی در مناطق شهری کشور احداث شده است که نسبت به ۱۳۸۳ رشدی معادل ۵۲/۴ درصد را نشان می‌دهد. گرچه این میزان تولید واحد مسکونی با هدف برنامه فاصله دارد، با این حال روند صعودی تولید مسکن نشان می‌دهد که رکود بازار مسکن در کشور که از ۱۳۸۱ شروع شده بود رو به پایان است. بر اساس همین گزارش، متوسط زیربنای هر واحد مسکونی شهری در ۱۳۸۴، ۱۲۱ متر مربع بوده است که نسبت به سال ماقبل ۴/۳ درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین سهم ساختمانهای دارای سه واحد مسکونی و بیشتر از کل ساختمانهای تکمیل شده در سال مورد اشاره، ۲۹/۷ درصد بوده که نسبت به سال پایه ۱۳۸۳، افزایش داشته است. این شاخص که نشان‌دهنده میزان انبوه سازی است از اهمیت قابل توجهی در بخش مسکن برخوردار است، به گونه‌ای که افزایش آن حاکی از بهره‌برداری بیشتر از زمین، صرفه جویی در استفاده از مصالح ساختمانی و تاحدودی صنعتی‌سازی و مقاوم‌سازی است.

« آب

براساس قانون بودجه ۱۳۸۴ کل کشور فصل منابع آب دارای ۶ برنامه، ۳۶۸ عنوان طرح و اعتباری معادل ۱۵۲۲۵ میلیارد ریال می‌باشد و با احتساب ردیف‌های متفرقه به میزان ۲۵۶۱/۷ میلیارد ریال و اعتبارات استانی به میزان ۱۰۱۰/۶ میلیارد ریال، بند د تبصره ۳ به میزان ۱۵۰۰ میلیارد ریال، وام بانک جهانی و توسعه اسلامی به میزان ۳۵۰/۸ میلیارد ریال و متمم بودجه ۱۳۸۴ به میزان ۲۰۰۰ میلیارد ریال، در مجموع اعتبار طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصل منابع آب در حدود ۲۲۶۵۴/۱ میلیارد ریال است.

از مهم ترین عملکردهای ۱۳۸۴، می توان به تنظیم ۵۹۳ میلیون متر مکعب آب از طریق احداث سدهای مخزنی، احداث شبکه های آبیاری زهکشی اصلی در سطح ۵۴ هزار هکتار از اراضی و انتقال ۲۹۲ میلیون متر مکعب آب برای مصارف شرب و بهداشتی و صنعتی اشاره نمود.

به منظور تغذیه مصنوعی و تعادل بخشی و جلوگیری از کاهش سطح آب های زیرزمینی، مطالعه و اجرای طرح های تعادل بخشی، تغذیه مصنوعی و پخش سیل در محدوده هریک از شرکت های سهامی آب منطقه ای در قالب تعریف گردیده است. عملکرد برنامه «بهبود بهره برداری و حفاظت از منابع آب» در ۱۳۸۴ حدود ۳۴/۷ میلیون متر مکعب برای جبران افت آبخوان های آبرفتی و تثبیت آن ها می باشد. همچنین در ۱۳۸۴ از طریق خرید و انسداد چاه های کشاورزی غیر مجاز، افت آبخوان ها و برداشت از سفره های دشت های ممنوعه و بحرانی به میزان ۱۹۸/۴ میلیون متر مکعب جبران گردید.

تسریع در اجرای طرح های استحصال، تنظیم و انتقال و استفاده حداکثر از آب های رودخانه های مرزی و مشترک یکی دیگر از سیاستها می باشد. در این راستا برنامه «توسعه منابع آب در حوزه های آبریز رودخانه های مرزی و مشترک» تعریف گردیده و اعتبار مصوب این برنامه در ۱۳۸۴ حدود ۱۳۷۶ میلیارد ریال می باشد که وضعیت تخصیص این برنامه در سال مذکور حدود ۱۲۲۰/۹ میلیارد ریال بوده است. در ۱۳۸۴ با بهره برداری از سد مخزنی مرزی گیلانغرب به ظرفیت آب تنظیمی پشت سدها معادل ۱۵/۴ میلیون متر مکعب افزوده شد و عملیات اجرایی ۶/۵ هزار هکتار شبکه های آبیاری و زهکشی بامنبع تامین آب مرزی و مشترک خاتمه و به بهره برداری رسیده است.

« کشاورزی و منابع طبیعی

بر اساس نتایج حاصل از آمار مقدماتی گمرک جمهوری اسلامی ایران در دوازده ماهه ۱۳۸۴، مقدار ۱۰۵۵/۱ هزار تن انواع کالاهای کشاورزی به ارزش ۱۶۴۳/۱ میلیون

دلار صادر گردید. این میزان در مقایسه با اهداف مصوب برنامه چهارم توسعه مبنی بر صادرات ۱۳۸۲ میلیون دلار کالاهای کشاورزی در ۱۳۸۴ عملکرد بالاتری را نشان می‌دهد.

بررسی عملکرد تولید محصولات زراعی و باغبانی در ۱۳۸۴ نشان می‌دهد اهداف موردنظر در زمینه گندم و ذرت دانه‌ای در حد اهداف برنامه تحقق یافته و تولید آن‌ها در سال مذکور به ترتیب به ۱۴۳۰۸ و ۱۹۹۵ هزارتن رسید. در خصوص جو و شلتوک عملکرد کمتر از میزان مصوب و به ترتیب برابر ۲۸۵۷ و ۲۷۳۷ هزارتن است. مقدار تولید دانه‌های روغنی و علوفه نیز در این سال معادل ۵۵۱ و ۱۴۴۸۲ هزارتن بوده است.

در ۱۳۸۴ در سطح ۸۴/۹ هزار هکتار عملیات توسعه و در سطح ۲۵/۴ هزار هکتار عملیات نوسازی باغات اجرا شد. تولید سیب و دانه‌دارها، پسته، مرکبات، زیتون، خرما و انگور نیز در این سال به ترتیب برابر ۲۸۶۷، ۲۳۰، ۴۲۷۱، ۶۱/۳ و ۹۹۶ و ۲۹۶۳ هزارتن است. همچنین از کل تولیدات باغی مقدار ۶۵۶ هزار تن به ارزش ۱۲۹۶ میلیون دلار صادر شده است.

تولید گوشت قرمز، گوشت مرغ و شیر در ۱۳۸۴ به ترتیب برابر ۷۶۰، ۱۲۳۷ و ۷۱۷۹ هزارتن می‌باشد. تولید تخم مرغ و عسل نیز در این سال به ترتیب برابر ۷۵۹ و ۳۴/۸ هزارتن است. پرورش و صید آبزیان نیز در ۱۳۸۴ به ترتیب به ۱۳۴ هزارتن و ۳۸۸ هزارتن افزایش یافت. در مجموع عملکرد این زیربخش در سال اول برنامه چهارم بیش از اهداف مصوب در این سال تحقق یافته است.

عملکرد شاخص‌های کلیدی در زیربخش بهداشت دام و دامپزشکی نشان می‌دهد در ۱۳۸۴ در حدود ۵۷/۸ درصد دام‌ها، ۶۵ درصد طیور و زنبورعسل و ۵ درصد مزارع تکثیر آبزیان تحت پوشش بهداشتی در مقابل بیماری‌های واگیر و ۶۱/۴ درصد دام‌ها تحت پوشش بهداشتی در برابر بیماری‌های مشترک قرار گرفتند.

توسعه بیمه محصولات کشاورزی به منظور کاهش ریسک تولید و جبران خسارات ناشی از حوادث طبیعی و سایر شرایط محیطی در برنامه چهارم توسعه مورد توجه قرار گرفته است. در ۱۳۸۴ در حدود ۴۸۹۰ هزارهکتار از اراضی زراعی (۸۷/۳ درصد اهداف مصوب) تحت پوشش بیمه عمومی و ۳۱۳۶ هزارهکتار تحت پوشش بیمه خشکسالی قرار گرفت. در مورد باغات این میزان برابر ۳۱۵ هزارهکتار بوده که فراتر از اهداف مصوب در این زمینه (۲۸۰ هزارهکتار) اجرا شده است. همچنین ۸۸۲۴ هزارواحد دامی، ۳۵۸ میلیون قطعه طیور و ۷۴۷۲ هکتار آبیان تحت پوشش بیمه قرار گرفتند.

در ۱۳۸۴ در سطح ۳۲ هزارهکتار از اراضی مدرن (پایاب سدها) عملیات تجهیز و نوسازی صورت گرفت که در حدود ۴۳ درصد اهداف مصوب برنامه چهارم توسعه در این سال (۷۵ هزارهکتار) است. این میزان برای اراضی سنتی برابر ۴۶ هزار هکتار است که نشانگر تحقق ۶۱/۳ درصد اهداف مصوب است. از کل هدف مصوب احداث شبکه‌های آبیاری تحت فشار در ۱۳۸۴ (۹۵ هزارهکتار) ۷۷/۳ درصد آن یعنی حدود ۷۳/۴ هزارهکتار محقق شد.

در حدود ۶۶ هزار واحد دامی و همچنین ۲۹۲ خانوار در ۱۳۸۴ از جنگل‌های شمال کشور خارج شدند. همچنین اجرای عملیات آبخیزداری در سطح ۷۴۳ هزارهکتار محقق گردید. اجرای عملیات کنترل کانون‌های بحرانی بیابان‌زا در سطح محدودی یعنی ۴۳ هزارهکتار صورت گرفت. در این سال اجرای عملیات ممیزی اراضی و تفکیک مستثنیات نیز در سطح ۷۳۵۰ هزارهکتار صورت گرفت. در سال مذکور از سطح ۲۰۰ هزارهکتار تعیین شده برای اجرای عملیات پخش سیلاب تنها در حدود ۱۵ هزارهکتار محقق گردید. با اجرای طرح‌های صیانت از جنگل‌ها و مدیریت پایدار مراتع کشور در مناطق مختلف ۴۰ درصد جنگل‌ها و مراتع کشور در ۱۳۸۴ تحت پوشش کامل حفاظتی قرار گرفته و اهداف برنامه بطور کامل محقق شد.

تولید بذور اصلاح شده و تامین پایه بذری در ۱۳۸۴ به ۲۴ هزار تن رسید. در خصوص تولید نهالهای اصلاح شده نیز میزان عملکرد بالاتر از مقدار مصوب و برابر ۹۴۶۹۵ اصله در سال ۱۳۸۴ است. آموزش کارکنان و آموزش غیر رسمی و تخصصی بهره‌برداران نیز در سال مذکور به ترتیب به میزان ۱۸۰۰۰ و ۲۰۸۸۹ نفر و در حدود اهداف مصوب انجام شد. در ۱۳۸۴ آموزش رسمی بهره‌برداران (فنی حرفه‌ای و کاردانش) در سطح ۶۵۳۱ نفر به میزان کمتر از نیمی از اهداف مصوب (۴۴/۷ درصد) تحقق یافت.

« بازرگانی داخلی

- در ۱۳۸۴ به عنوان اولین سال آغاز برنامه چهارم توسعه اقداماتی به شرح زیر در خصوص پرداخت هدفمند یارانه‌های به اقشار آسیب پذیر صورت گرفته است:
- تامین و توزیع کالاهای کالا برگی مورد نیاز و مراکز آموزشی، مراکز خیریه و تعهدات خاص
 - خرید تضمینی گندم و تامین یارانه آرد
 - خرید تضمینی محصولات اساسی کشاورزی و دانه روغنی و جبران ضرر و زیان آن
 - قیمت گذاری کالاها و خدمات اساسی و تامین ما به التفاوت قیمت تمام شده و تعیین شده
 - در راستای هدفمند کردن یارانه کالاهای اساسی بخشی از اعتبارات یارانه‌ای به تامین و تدارک کالاهای اساسی مورد نیاز اقشار آسیب پذیر اختصاص یافت که سیاست اتخاذ شده در این زمینه تحت پوشش قرار گرفتن ۱۵ میلیون نفر جمعیت هشت استان محروم کشور به انضمام کالا برگ‌های سفرهای استانی رییس جمهور بوده است .

- تهیه و تدارک کالاهای اساسی مورد نیاز اقشار تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی و سازمان بهزیستی کشور
- افزایش سهمیه توزیع شیر رایگان مدارس از ۸۵ هزار تن در ۱۳۸۳ به ۱۱۵ هزار تن و تحت پوشش قرار گرفتن کلیه دانش آموزان مقاطع ابتدایی و مدارس راهنمایی دخترانه
- در مجموع در ۱۳۸۴ بابت کالاهای اساسی و خدمات مبلغ ۵۱۶۱۰ میلیارد ریال یارانه پرداخت شده است که این رقم حدود ۹/۳۶ درصد از بودجه عمومی ۱۳۸۴ کل کشور را به خود اختصاص داده است که از محل اعتبارات تعیین شده در قانون بودجه و متمم قانون بودجه ۱۳۸۴ تامین شده است.
- سهم یارانه کالاهای مصرفی از کل یارانه‌های پرداختی ۱۳۸۴، حدود ۶۸ درصد، کالاهای تولیدی ۲۸ درصد و خدمات ۴ درصد بوده است.
- به منظور حمایت از تولید داخلی و در راستای اجرای سیاستهای طرح خود کفایی گندم، خرید تضمینی گندم در ۱۳۸۴ بالغ بر ۱۰۹۰۰ هزار تن گندم داخلی مازاد بر نیاز کشاورزان توسط وزارت بازرگانی انجام شد که تکافوی گندم مصرف داخلی را (۱۰۵۵۰ هزار تن) نموده و از بابت خرید گندم و تبدیل به آرد و یارانه نان بالغ بر ۲۲۵۲۴ میلیارد ریال از محل اعتبار ردیف ۵۰۳۰۱۹ قانون بودجه ۱۳۸۴ پرداخت شده است
- به منظور تهیه و تدارک نهاده‌های کشاورزی کود و سم، بذر، ماشین آلات کشاورزی، داروهای دامی و واکسن دام و طیور، خدمات هواپیمایی ویژه، اسید فسفریک و خاک فسفات در مجموع اعتباری معادل ۹۱۶۲ میلیارد ریال از محل ردیف ۵۰۳۰۲۱ قانون بودجه پرداخت شده است. در این سال حدود ۳۸۲۴

هزارتن انواع کود شیمیایی و حدود ۱۲ هزارتن سموم دفع آفات نباتی تامین و توزیع شده است.

در راستای سیاستهای کلی قانون برنامه و همچنین اسناد توسعه بخش بازرگانی بمنظورتنظیم بازارداخلی، حمایت ازتولیدکنندگان، افزایش تولید وایجاد اشتغال خریدهای تضمینی محصولات کشاورزی انجام گرفته است.

مقدار عنوان شده خرید گندم طی برنامه چهارم توسعه برای ۱۳۸۴ میزان ۱۱۵۱۷ هزار تن آورده شده است که با توجه به خرید داخلی گندم به میزان ۱۰۹۳۴/۲ هزار تن در سال مذکور، ۹۵ درصد هدف فوق تحقق یافته است.

بدلیل انحصار خرید در عمده اقلام مربوط به دانه‌های روغنی نظیر (کلزا، سویا و گلرنگ)، برگ‌سبز چای و برنج همچنین پایین بودن قیمت محصولات و ش‌پنبه، خرما، کشمش، سیب‌زمینی، پیاز و نیز خرید ۵۰ درصد محصول چغندر قند بمنظور تنظیم بازار شکر، خریدهای مذکور صورت پذیرفته است. لیکن از آنجا که عمده اقلام مذکور نظیر دانه‌های روغنی و چغندر قند پس از استحصال و محصول برنج نیز مستقیماً به مصرف می‌رسند، استفاده از اعتبار ردیف ۵۰۳۲۸۷ مربوط به ضرر و زیان خریدهای تضمینی به‌میزانی کمتر از آنچه که در قانون بودجه آمده هزینه گردیده است.

تاسیسات ذخیره سازی گندم شامل سیلوهای قائم بتنی، سیلوهای افقی (انبار مکانیزه) سیلوی روباز و انبار ساده می‌باشد. عملکرد اهداف کمی نشان دهنده دسترسی به اهداف مندرج در اسناد بخشی است اما باتوجه به پیش بینی میزان خرید گندم در ۱۳۸۵ یعنی ۱۱/۸ میلیون تن حدود ۴ میلیون تن تاسیسات ذخیره سازی گندم مورد نیاز میباشد (علاوه بر تاسیسات فعلی یعنی ۵ میلیون تن) و بزرگترین تنگنای این بخش اعتبارات مورد نیاز می‌باشد که باتوجه به حجم بالای آن اعتبار تخصیصی پاسخگوی نیاز نمی‌باشد.

با توجه به بند ۴۶ سیاست‌های کلی نظام که به صنعت بیمه اشاره دارد، ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه‌ای کشور با تاکید بر کارایی، شفافیت، سلامت و بهره‌مندی از فن‌آوری‌های نوین مطرح گردیده است و در راستای تحقق اهداف فوق و مضامین ۱۲ گانه قانون برنامه چهارم توسعه اقدامات ذیل انجام شده است:

۱- واگذاری سهام مدیریت شرکتهای دولتی (ماده ۹ قانون برنامه چهارم تنفیذ ماده ۲۴ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی)

۲- تصویب آیین نامه‌ها و ضوابط مالی، اداری، استخدامی و انضباطی خاص صنعت بیمه (ماده ۱۲ قانون برنامه چهارم (تنفیذ ماده ۹۶ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی))
 ۳- اجازه دولت به واگذاری سهام بیمه شرکتهای دولتی (ماده ۱۶ قانون برنامه چهارم توسعه) که با ابلاغ بند ج سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و واگذاری ۸۰ درصد از سهام شرکتهای بیمه دولتی آسیا، البرز و دانا مجاز اعلام شده و طبق آیین نامه‌ای که به تصویب هیات وزیران خواهد رسید به بخش خصوصی واگذار می‌شود.

عملکرد شاخص‌های بخش تعاون در سال اول برنامه چهارم توسعه به شرح زیر

می‌باشد:

- برای ۳۸۹۰۰ نفر فرصت شغلی ایجاد شده است. میزان تحقق برنامه ۶ درصد است.
- تعداد ۲۷۳۸۶۳ نفر اعضای جدید به عضویت شرکتهای تعاونی اضافه شده است. میزان تحقق برنامه ۳۵/۶ درصد است.
- تعداد ۵۱۲۹ تعاونی جدید تشکیل شده است. میزان تحقق برنامه ۸۴/۹۹ درصد است.

- صادرات تعاونی‌ها مبلغ ۱۰۰/۲ میلیون دلار است. میزان تحقق برنامه ۹۱/۰۹ درصد است.
- تعداد ۱۲۶۳۶ واحد مسکونی احداث شده است. میزان تحقق برنامه ۳۱/۵۹ درصد است.

« نظام اداری و مدیریت

الف) آمار و برنامه ریزی نیروی انسانی

اهم اقدامات اجرائی در این حوزه در راستای مواد ۱۳۹، ۱۴۵ و ۱۴۶ برنامه چهارم توسعه به شرح ذیل است:

- ایجاد پایگاه اطلاعاتی کارکنان دستگاه‌های اجرایی کشور در سال‌های برنامه چهارم توسعه
- ایجاد پایگاه اطلاعاتی به منظور ثبت توزیع سهمیه‌های استخدامی و ثبت و کنترل مجوزهای استخدامی صادر شده طی سال‌های برنامه چهارم توسعه
- تعیین سقف تعداد پرسنل هر کدام از دستگاه‌های اجرایی در سال اول برنامه چهارم به منظور متناسب سازی اندازه دولت
- استانداردسازی نیروی انسانی هر یک از دستگاه‌های اجرایی کشور
- نظارت بر استخدام‌های جدید دستگاه‌های اجرایی
- جمع‌آوری و ثبت الکترونیکی آمار و اطلاعات مشخصات دستگاه‌های اجرایی کشور
- تهیه نرم‌افزار درختواره دستگاه‌های اجرایی کشور

- تشکیل پرونده الکترونیکی کارکنان دستگاه‌های اجرایی استانی و کارکنان ستادی

(ب) نوسازی و توسعه فناوری اداری

اهم اقدامات اجرائی در این حوزه در راستای مواد ۱۳۸، ۱۴۲، ۱۴۴، ۱۴۹ و ۱۵۴ قانون برنامه چهارم توسعه به شرح ذیل است:

- تهیه و تدوین دستورالعمل قیمت تمام شده فعالیت‌ها و خدمات موضوع ماده ۱۴۴ قانون برنامه چهارم توسعه
- ارایه آموزش قیمت تمام شده در چارچوب بودجه‌ریزی عملیاتی در دستگاه‌های ملی و استانی
- تهیه و تنظیم گزارش‌های لازم از عملکرد دستگاه‌ها در خصوص قیمت تمام شده در سنوات گذشته و ارایه آن به مراجع ذی‌ربط
- تدوین قانون طرح جامع اصلاح فرآیندهای اختصاصی و مشترک دستگاه‌های اجرایی کشور و اهم اقدامات انجام شده در این راستا
- ساماندهی وبسایت‌های دستگاه‌های اجرایی
- مکانیزاسیون سیستم‌های عمومی
- آموزش فن‌آوری اطلاعات شامل:
 - مهارت‌های هفتگانه فن‌آوری اطلاعات:
 - ۱- مفاهیم فن‌آوری اطلاعات
 - ۲- مدیریت فایل یا *Windows*
 - ۳- نرم‌افزار *Excell*
 - ۴- نرم‌افزار *Access*
 - ۵- نرم‌افزار *Power Point*

۶- نرم‌افزار *Word*۷- بحث ارتباطات *Internet*

- تهیه مراکز خدمات‌رسانی الکترونیکی

در این طرح خدمات فراگیر و خدماتی که مردم بیشتر با آنها سروکار دارند در اولویت اجرایی قرار دارند.

- تدوین پورتال شامل اعلام استاندارد سرفصل‌ها و عناوین اطلاعات پورتال استانی و حداقل ضوابط و ویژگی‌های نرم‌افزاری آن می‌شود.

با عنایت به فعالیت استان‌های کشور برای ایجاد پورتال استانی و به منظور ایجاد هماهنگی لازم در محتوای پورتال‌های مذکور و حصول اطمینان از کیفیت آنها سرفصل‌ها و عناوین اطلاعات پورتال‌های استانی و حداقل ضوابط و ویژگی‌های نرم‌افزاری آن ابلاغ شد.

- به استناد ماده ۱۴۲ قانون برنامه چهارم توسعه و به منظور افزایش پاسخگویی دستگاه‌های اجرایی در مقابل مردم این سازمان اقدامات ذیل را انجام داده است:

- تدوین نظام اطلاع‌رسانی خدمات دولتی به مردم
- تدوین شیوه‌های اطلاع‌رسانی آرایه خدمات دستگاه‌های دولتی به مردم
- تدوین سازوکارهای رسیدگی به خواسته‌های مردم و ارتقای رضایت‌مندی

آنان

- ارتقای پاسخگویی مسؤولان
- تدوین ضوابط و استانداردهای مربوط به مصادیق نظم و انضباط اداری و مالی
موضوع مصوبه شماره ۳/۶۹۸۰۳/۳۲۳۹۶ هـ مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۲۵ هیات محترم وزیران در ارتباط با ماده ۱۴۹ قانون برنامه چهارم توسعه

• در خصوص ماده ۱۵۴

- بررسی و تصویب ۱۴ پیشنهاد دستگاه‌های اجرایی مختلف در شورای عالی اداری از جمله موارد ذیل:
- ۱- انتقال وظایف اجرایی سازمان صنایع کوچک ایران به شرکت شهرک‌های صنعتی ایران و ایجاد سازمان صنایع کوچک و شرکت‌های صنعتی ایران
 - ۲- تغییر عنوان دانشکده روابط بین‌الملل به مرکز آموزش روابط بین‌الملل
 - ۳- اصلاح ساختار در موسسات آموزشی و تحقیقاتی و شرکت‌های وابسته به وزارت جهاد کشاورزی
 - ۴- اصلاح ساختار سازمان حج و زیارت
 - ۵- تعیین تکلیف جایگاه مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها
 - ۶- نظامنامه مدیریت پاسخگویی به شکایات مردم
 - ۷- انتقال وظایف سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات به سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان
 - ۸- ادغام مرکز اطلاعات ساختمان و مسکن در مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن

ج) ساختارهای سازمانی

اصلاحات سازمانی و تشکیلاتی و کاهش تصدی‌های دولت و توسعه بخش خصوصی و دسترسی به اندازه مطلوب دولت در قانون برنامه چهارم توسعه مورد توجه خاصی قرار گرفته است، به طوری که تکالیف متعددی در مواد ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۵۴، ۱۵۶ و ... برای دولت تعیین شده است.

در اجرای تکالیف مذکور در سال اول برنامه اقدامات زیر صورت گرفته است:

لایحه موضوع بند "د" ماده ۱۳۶ قانون برنامه چهارم در خصوص نقش و وظایف دولت در حوزه‌های "امور حاکمیتی"، "امور تصدی‌های اجتماعی، فرهنگی و خدماتی"، "امور زیربنایی" و "امور تصدی‌های اقتصادی" توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تهیه و جهت سیر مراحل تصویب ارایه شده است.

لایحه تشکیلات کلان دولت در اجرای ماده ۱۳۷ قانون تهیه و پس از تصویب در شورای عالی اداری جهت سیر سایر مراحل تصویب به هیأت دولت تقدیم شده است. در خصوص فعالیت‌های قابل واگذاری دولت به شهرداری‌ها و دهیاری‌ها در رابطه با مدیریت امور شهری و روستایی موضوع بند "ب" ماده ۱۳۷ قانون فهرست فعالیت‌های قابل واگذاری احصاء و جهت آگاهی از نظرات دستگاه‌های اجرایی در این خصوص ارسال شده است.

فعالیت‌های مربوط به ایجاد انسجام تشکیلاتی در ساختار دولت و حذف وظایف مشابه، موازی و تکراری در دستگاه‌های اجرایی که قبل از برنامه چهارم توسعه شروع و منجر به ابلاغ مصوباتی توسط شورای عالی اداری گردیده است، همچنان ادامه دارد.

ادغام واحدهای سازمانی هر وزارتخانه (به استثنای شرکت‌های دولتی) در سطح استان، شهرستان، بخش و ... در یک واحد سازمانی موضوع بند ج ماده ۱۳۹ با ابلاغ مصوبات شورای عالی اداری آغاز شده است. علاوه بر این ضوابط مربوط به ایجاد واحدهای شهرستانی نیز برای طرح در شورای عالی اداری تهیه شده است.

از اقدامات دیگر تهیه ضوابط مربوط به بازنگری و تجدید ساختار داخلی دستگاه‌های اجرایی در اجرای بند د ماده ۱۳۹ است که بررسی آن در دستور کار هیأت دولت قرار دارد.

کاهش ۲۰٪ از پست‌های مدیریتی و سرپرستی دستگاه‌های اجرایی موضوع بند د ماده ۱۴۳ در بررسی‌ها و تأیید تشکیلات دستگاه‌های اجرایی اعمال می‌گردد.

د) بهبود مدیریت و ارزیابی عملکرد

د-۱- اقدام‌های انجام شده در زمینه استقرار نظام شایسته‌سالاری و ایجاد ثبات در خدمات

مدیران (موضوع ماده ۱۴۱ قانون برنامه چهارم توسعه)

- تهیه لایحه شایسته‌سالاری و آرایه آن به هیات دولت
- تلاش در جهت اجرای مصوبه "ضوابط انتخاب، انتصاب و تغییر مدیران" در دستگاه‌های اجرایی کشور
- بررسی و تأیید دستورالعمل داخلی "ضوابط انتخاب، انتصاب و تغییر مدیران" دستگاه‌های اجرایی کشور (۵۰ وزارتخانه، سازمان و مؤسسه دولتی)
- تلاش در جهت تشکیل بانک اطلاعات مدیران در دستگاه‌های اجرایی و بانک ملی اطلاعات مدیران در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

د-۲- اقدام‌های انجام شده در زمینه پاسخگویی دستگاه‌های اجرایی، جلوگیری از فساد اداری

و ارزیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی کشور (موضوع ماده ۱۴۲ قانون برنامه چهارم

توسعه)

- تلاش در جهت اجرای نظامنامه مدیریت پاسخگویی به شکایات دستگاه‌های اجرایی کشور
- تهیه و تدوین لایحه ارتقای سلامت اداری و مبارزه با فساد و تقدیم آن به هیأت دولت
- تهیه، تدوین و تصویب آیین‌نامه پیشگیری و مبارزه با رشوه در دستگاه‌های اجرایی
- ارزیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی کشور در دو سطح ملی و استانی

« وضعیت طرح‌ها و پروژه‌های ملی

- عملکرد طرح‌های عمرانی: در چهارچوب قانون بودجه ۱۳۸۴ کل کشور، مبلغ ۷۳/۱ هزار میلیارد ریال برای مصارف تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از محل درآمد عمومی جهت اجرای ۱۲۷۴ طرح عمرانی ملی، به تصویب رسید. همچنین مقرر گردید تا مبلغ ۲۵۸/۴ هزار میلیارد ریال از منابع داخلی شرکتهای دولتی، ۵/۵ هزار میلیارد ریال از منابع بانک‌ها و ۲/۷ هزار میلیارد ریال از بودجه مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت سرمایه‌گذاری شود. هزینه‌های سرمایه‌ای شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت، جمعاً برابر ۲۶۶/۶ هزار میلیارد ریال است که ۳۲/۱ هزار میلیارد آن از محل درآمد عمومی، تامین شده است.

- مطالعه و تحقیق: در ۱۳۸۴ تعداد ۵۴۰ پروژه مطالعاتی و تحقیقاتی با ۹،۹۶۰ میلیارد ریال اعتبار در دست انجام بوده است. ۲۹/۹ درصد اعتبارات یاد شده به فصل انرژی، ۱۶/۹ درصد به فصل کشاورزی و منابع طبیعی و ۵۳/۲ درصد مربوط به سایر فصول می‌باشد. حجم اعتبار پروژه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی سال ۱۳۸۴ نسبت به سال قبل بیش از ۲/۸ برابر شده است.

- آغاز پروژه‌های جدید: در ۱۳۸۴، عملیات ۱۸۱۵ پروژه جدید با ۸۹،۱۱۰ میلیارد ریال اعتبار آغاز شد. پروژه‌های جدید از نظر تعداد ۲۸ درصد و از لحاظ اعتبار حدود ۳۱/۱ درصد کل را تشکیل می‌دهد. در مقایسه با ۱۳۸۳، سهم پروژه‌های جدید از نظر تعداد پروژه و از لحاظ اعتباری به ترتیب ۱۴/۲ و ۱۷/۲ درصد افزایش دارد. قابل ذکر است از کل اعتبار پروژه‌های جدید (۸۹،۱۱۰ میلیارد ریال) مبلغ ۷۰،۹۰۹ میلیارد ریال از محل سایر منابع اعتباری (معادل ۷۹/۶ درصد)، تامین اعتبار شده است. ۳۶/۲ درصد تعداد پروژه‌های جدید در فصل انرژی، ۱۷/۳ درصد در فصل ارتباطات و فناوری اطلاعات و ۷/۲ درصد در فصل صنعت و معدن و بقیه در سایر فصول قرار

دارند. ۴۳/۱ درصد اعتبار پروژه‌های جدید به فصل انرژی، ۲۳/۹ درصد به فصل ارتباطات و فناوری اطلاعات و ۱۸/۳ درصد به فصل حمل و نقل و بقیه به سایر فصول اختصاص یافته است.

- **اتمام پروژه‌ها:** در موافقتنامه شرح عملیات عمرانی طرح‌ها، زمان اتمام ۱۴۹۷ پروژه یعنی ۲۳/۱ درصد از کل پروژه‌ها، ۱۳۸۴ پیش‌بینی شده بود و ۵۳،۷۴۳ میلیارد ریال (۱۸/۷ درصد کل اعتبارات سال) برای آنها منظور گردید. نتایج بازدیدهای نظارتی نشان می‌دهد که میزان تحقق خاتمه پروژه‌ها ۵۱/۹ درصد است. به عبارت دیگر از ۱۰۳۶ پروژه خاتمه یافتنی که مورد بازدید قرار گرفته، ۵۳۸ پروژه به اتمام رسیده است.

- **ارزشیابی عملکرد عمرانی دستگاه‌های اجرایی:** در ارزشیابی عملکرد عمرانی دستگاه‌های اجرایی عمده، از شش شاخص درصد تحقق خاتمه، کیفیت اجرا، دستیابی به اهداف یکساله، مدت اجرا، روش ارجاع کار و علل تاخیر استفاده شده است. در این گزارش ۸ دستگاه اجرایی عمده شامل وزارتخانه‌های ارتباطات و فناوری اطلاعات، نفت، راه و ترابری، نیرو، مسکن و شهرسازی، علوم تحقیقات و فناوری، صنایع و معادن و جهاد کشاورزی، مورد ارزشیابی قرار گرفته‌اند. ضمن آن که نتایج ارزشیابی عملکرد عمرانی دستگاه‌های اجرایی غیرعمده نیز آورده شده است. طبق نتایج ارزشیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی عمده، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در رتبه نخست قرار دارد و به دنبال آن نیز وزارتخانه‌های نفت و راه و ترابری به ترتیب در جایگاه دوم و سوم قرار گرفته‌اند. ضمن آنکه نتایج عملکرد عمرانی وزارت جهاد کشاورزی، این وزارتخانه را در رتبه آخر در میان ۸ دستگاه اجرایی عمده قرار داده است. در میان دستگاه‌های اجرایی غیرعمده نیز وزارت آموزش و پرورش در جایگاه نخست و وزارت کار و امور اجتماعی در رتبه آخر قرار دارد.

- راهکارهای اجرایی: در راستای سیاست ساماندهی طرح‌های عمرانی و به‌منظور اولویت‌بندی، انضباط مالی، کاهش زمان به بهره‌برداری رسیدن پروژه‌ها، تمرکززدایی و کنترل تعداد پروژه‌های جدید از راهکارهای اجرایی زیر می‌توان استفاده نمود:

- به منظور کاهش حجم تصدی‌ها و افزایش مشارکت مردمی در اداره امور کشور و کوچک‌سازی دولت، در ماده ۱۴۵ قانون برنامه چهارم توسعه پیش‌بینی شده است تا از شروع هر نوع طرح و پروژه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سطوح ملی و استانی به استثنای موارد مربوط، به امور حاکمیتی و زیربنایی و مواردی که با تایید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، معین می‌شود جلوگیری بعمل آید. امید است با اجرای این ماده در راستای فرمان اخیر مقام معظم رهبری در اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی شاهد حضور فعال بخش خصوصی در اجرای امور تصدیگری باشیم.

- انتظار می‌رود تا با اجرای ماده ۳۱ قانون برنامه چهارم، دستگاه‌های اجرایی با بهره‌گیری از گام‌های مختلف برنامه‌ریزی و کنترل پروژه، شامل شناخت پروژه، برنامه‌ریزی‌های راهبردی و عملیاتی در چارچوب نظام فنی و اجرایی کشور، بر چگونگی تهیه و اجرای طرح‌ها تسلط کامل یافته و آنها را در زمان مقرر، با هزینه مشخص، کیفیت بالاتر و مطابق مشخصات پیش‌بینی شده، به بهره‌برداری رسانند.

- ماده ۷۹ قانون برنامه چهارم، برای اصلاح سهم طرح‌های عمرانی استانی در کل اعتبارات عمرانی، در جهت تمرکززدایی تنظیم شده است. بنابراین انتظار می‌رود با اجرای این ماده در طول برنامه چهارم توسعه گام مهمی در جهت واگذاری اختیارات به استان‌ها صورت پذیرد.

ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه، برای ساماندهی طرح‌های عمرانی و تقویت مدیریت کلان عملیات عمرانی از طریق الزام به انجام مطالعات توجیهی تنظیم گردیده است. لذا دستگاه‌های اجرایی موظف شده‌اند، قبل از آغاز پروژه‌های جدید، مطالعه و طراحی آنها را کامل کنند. با این اقدام علاوه بر جلوگیری از شروع عملیات اجرایی پروژه‌های بدون توجیه فنی، اقتصادی و اجتماعی، حجم عملیات طرح و اعتبار مورد نیاز آن نیز بدرستی برآورد می‌شود. بنابراین می‌توان انتظار داشت تا در طول برنامه چهارم و در انتهای سال ۱۳۸۸ با حجم منطقی (تعداد و اعتبار) از طرح‌ها و پروژه‌ها روبه‌رو باشیم.

« امور عمومی، قضایی و سیاست داخلی

بخش آمار

وضعیت بخش در رابطه با قانون برنامه چهارم

- شکل‌دهی « منظومه آمار ملی و مکانی کشور» از طریق تهیه برنامه ملی آمار، مبتنی بر اصلاح و تقویت نهاد مدیریت اطلاعات و آمار ملی کشور، استاندارد کردن ضوابط تولید، ارایه آمارهای ثبتی، تقویت و ایجاد پایگاه‌های اطلاعات آماری و اطلاع‌رسانی و ارتقای فرهنگ آماری (ماده ۵۶ قانون برنامه چهارم)

عملکرد شاخص‌های کلیدی

- تهیه برنامه ملی آمار توسط مرکز آمار ایران با همکاری برخی دستگاه‌های اجرایی در رابطه با سیاست‌های اجرایی ماده ۵۶
- تهیه آمارهای عمومی ۱۰ پروژه آمارگیری
- تهیه و تدوین صد در صد حساب‌های اقتصادی ۲۰ پروژه آماری

بخش سیاست داخلی

وضعیت بخش در رابطه با قانون برنامه چهارم

- تدوین و ارائه طرح جامع تقسیمات کشوری در سال اول برنامه (ماده ۷۳ قانون برنامه چهارم)
- تهیه طرح جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، با تأکید بر پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر (ماده ۹۷ قانون برنامه چهارم)
- تدوین "منشور حقوق شهروندی" (ماده ۱۰۰ قانون برنامه چهارم)
- ارتقاء امنیت عمومی و انضباط اجتماعی (ماده ۱۱۹ قانون برنامه چهارم)
- تمرکز در سیاستگذاری امور اتباع خارجی در زمینه ورود، اسکان، اخراج، اشتغال، آموزش، بهداشت و درمان و روابط بین‌الملل (ماده ۱۲۹ قانون برنامه چهارم)
- تامین مطمئن امنیت ملی (ماده ۱۲۹ قانون برنامه چهارم)

عملکرد شاخصهای کلیدی

- انجام مطالعات لازم در زمینه آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای (ماده ۷۳) و ارایه آن به دولت در قالب لایحه پیشنهادی تقسیمات کشوری
- انجام مطالعات لازم در خصوص ارتقای امنیت انسانی، عدالت اجتماعی و سرمایه اجتماعی توسط وزارت کشور
- تهیه و تصویب آیین‌نامه اجرایی ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماعی
- تهیه طرح اولیه تامین مطمئن امنیت ملی
- تمرکز در سیاستگذاری امور اتباع خارجی با تشکیل شورای اجرایی اتباع بیگانه و تهیه و تصویب آیین‌نامه‌های مربوطه

- تهیه و تدوین شاخص‌های ارتقاء واحدهای تقسیمات کشوری، از جمله نصاب جمعیتی در لایحه پیشنهادی تامین مطمئن امنیت ملی بخش روابط خارجی

بخش روابط خارجی

وضعیت بخش در رابطه با قانون برنامه چهارم

- توسعه و تقویت روش‌ها و زمینه‌های ارتباط و مراوده با ایرانیان مقیم خارج از کشور به منظور حفظ هویت ملی و اسلامی و بهره‌گیری از سرمایه‌های مادی، معنوی و علمی آنان
- نظارت وزارت امور خارجه بر کلیه روابط خارجی اعم از دستگاه‌ها و واحدهایی که در خارج از کشور فعالیت دارند جهت ایجاد وحدت رویه در اعمال سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی ایران (ماده ۱۸۳)
- تنظیم سطح روابط کلیه فعالیت‌های برون مرزی دستگاه‌های اجرایی و همچنین همکاری و عضویت آنها در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای بر اساس دستورالعمل (یا گزارش) وزارت خارجه (ماده ۱۸۴)
- تهیه و تدوین راهکارهای مناسب برای
 - (۱) گسترش همکاری‌های دو جانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی.
 - (۲) ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورهای غیر متخاصم.
 - (۳) بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی.
 - (۴) حمایت از مسلمانان و ملت‌های مظلوم.
 - (۵) تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی.

عملکرد شاخص‌های کلیدی

- تقویت انجمن‌های متخصصان ایجاد شده و کمک به ایجاد انجمن‌های جدید
- توزیع ۲۰ میلیون دلار کمک توسعه‌ای بین ۱۲ کشور با توجه به سیاست‌های اصولی جمهوری اسلامی ایران به لحاظ همکاری‌های توسعه‌ای
- استفاده از فناوری اطلاعات مکانیزه در فعالیتهای خدمات کنسولی در داخل و خارج از کشور
- تهیه و تدوین سیاست‌های ناظر بر روابط خارجی و تهیه و تصویب آیین‌نامه‌های مربوطه

بخش قضایی

وضعیت بخش در رابطه با قانون برنامه چهارم

- صدور سند مالکیت اراضی کشاورزی واقع در خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرکها و روستاها(ماده ۱۸)
- تهیه و تصویب لوایح «جرم‌زدایی از قوانین کیفری»، «جایگزینی‌های مجازات حبس»، «حمایت از حقوق شهود و متهمان»، «حمایت از بزه‌دیدگان اجتماعی»، «حفظ و ارتقای حقوق شهروندی و حمایت از حریم خصوصی افراد»، «تعریف جرم سیاسی و تفکیک آن از سایر جرائم»(ماده ۱۳۰)
- تبدیل پرونده‌های قضایی به اسناد الکترونیکی با استفاده از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و استفاده از فن‌آوری‌های اطلاعاتی در ثبت اسناد(ماده ۱۳۱)
- بهبود وضعیت زندانها و ایجاد محیط بازپروری مناسب و اصلاح و تربیت زندانیان با هدف بازگشت آنان به زندگی سالم اجتماعی(ماده ۱۳۲)
- تقویت شوراهای حل اختلاف به منظور کاهش مراجعات مردم به محاکم قضایی

عملکرد شاخص‌های کلیدی

- تهیه لوایح «جرم‌زدایی از قوانین کیفری»، «حفظ و ارتقای حقوق شهروندی و حمایت از حریم خصوصی افراد» و «تعریف جرم سیاسی و تفکیک آن از سایر جرایم» در راستای اجرای ماده ۱۳۰ قانون برنامه چهارم توسعه.
- مطالعه و بررسی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری برای استقرار *MIS* و *CMS* در قوه قضاییه و عملیاتی کردن سیستم‌ها با توجه به امکان سنجی آنها (موارد موردنظر در ماده ۱۳۰)
- بررسی، مطالعه و بسترسازی لازم جهت عملیاتی نمودن ارائه خدمات به صورت رایانه‌ای توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور (بند "ب" ماده ۱۴۰)
- تدوین استانداردهای فضاهای فیزیکی در زندان‌ها از سوی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (ماده ۱۳۲)
- صدور اسناد مالکیت املاک واقع در بافت مسکونی توسط سازمان ثبت اسناد و املاک (ماده ۱۳۳)
- توسعه چشمگیر شوراهای حل اختلاف (ماده ۱۳۴)

بخش روابط کار

عملکرد شاخص‌های کلیدی

- واگذاری تعداد ۱۳/۹۸۴/۳۷۰ سهم به مبلغ ریالی ۲۵،۱۲۰،۰۰۰،۰۰۰ ریال به ۴،۷۲۹ نفر (ماده ۹)
- ایجاد سازوکارهای لازم برای تامین مسکن کارگران روستایی (ماده ۳۰)
- اصلاح قوانین و مقررات تشکل‌های کارگری و کارفرمایی به منظور رفع ابهامات موجود در مقررات فعلی (ماده ۳۷)

- تهیه طرح شبکه‌سازی بنگاه‌های موجود در مناطق مختلف کشور براساس اهداف صادراتی (مواد ۲۱، ۲۷، ۳۹ و ۴۰)
- اجرای طرح‌های بهینه‌سازی و عوامل زیان‌آور در محیط کار و انجام اقدامات موثر در جهت ایمن‌سازی آن (ماده ۴۶)
- ایجاد سازوکارهای لازم برای بررسی و بهینه‌سازی صنایع پرمخاطره در سطح کشور به منظور کاهش مخاطرات تهدید کننده سلامتی در محیط کار
- تشکیل ستاد اطلاعات بازار کار (از تاریخ ۱۳۸۴/۶/۱۳)
- تدوین برنامه ملی کار شایسته
- تشکیل ۸۳ کانون کارگری در واحدهای تولیدی، صنعتی و خدماتی در ۲۱ استان کشور با عضویت ۳۶۹۲ نفر با هدف کمک به امر سلامت جامعه، ارائه خدمات فرهنگی، اجتماعی به کارگران (ماده ۱۴۰)

◀ صنعت و معدن

براساس آمارهای بانک مرکزی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ رشد ارزش افزوده بخش‌های صنعت و معدن در سال ۸۴ نسبت به سال ماقبل به ترتیب ۷/۱ درصد و ۱۰/۵ درصد بوده در حالی که ارزش افزوده کل اقتصاد ایران طی همان سال (۸۳-۸۴)، ۵/۴ درصد رشد نموده است. این واقعیات حاکی از رشد قابل ملاحظه بخش‌های صنعت و معدن طی سال اول برنامه چهارم است. با این وجود بررسی عملکرد شاخص‌های کلیدی بخش صنعت و معدن نشان می‌دهد که به رغم رشد قابل توجه ارزش افزوده این بخش، درصد تحقق برخی از شاخص‌های آن از میزان مورد هدف برنامه کمتر بوده است. به عنوان مثال هدف کمی برنامه در ارتباط با رشد ارزش افزوده صنعت در سال ۸۴ به طور کامل محقق نشده است (۹۷/۳ درصد تحقق). در مقابل عملکرد برخی دیگر از شاخص‌ها

فراتر از حد انتظار بوده است. مثلاً رشد ارزش افزوده بخش معدن در همان سال درصد تحقق معادل ۱۰۶/۹۴ داشته است. تحقق ۱۵۰/۶ درصدی هدف برنامه در سال ۱۳۸۴ در ارتباط با صادرات صنعتی نیز مثال دیگری از عملکرد اینگونه شاخص‌هاست.

در هر حال ارزیابی نتایج عملکرد شاخص‌ها و تبیین علل مغایرت برخی از آنها با هدف برنامه متضمن نکات قابل توجهی است. به عنوان مثال عدم تحقق کامل هدف برنامه در ارتباط با رشد ارزش افزوده صنعت در سال اول برنامه می‌تواند در تحولات سیاسی داخلی و حتی شرایط پیش‌آمده از سوی کشورهای غربی در ارتباط با انرژی هسته‌ای جستجو شود. در مقابل عملکرد بیشتر از حد انتظار ارزش افزوده بخش معدن نسبت به هدف برنامه را ممکن است بتوان این‌گونه توجیه نمود که از آنجا که بخش معدن در زمره منابع طبیعی محسوب می‌شود کمتر دستخوش تحولات سیاسی قرار می‌گیرد، گرچه بی‌تردید عوامل دیگری نیز بر این مقوله تاثیرگذارند.

در ادامه با توجه به ارزیابی عملکرد، بررسی مواد قانونی و راهکارهای اجرایی و مشکلات عدم تحقق اهداف در بخش صنعت و معدن، موارد زیر پیشنهاد می‌شوند:

- برقراری سازوکارهای کنترل سرمایه‌گذاری‌های کمتر از ۵۰ درصد در شرکتهای غیردولتی که موجب گسترش عمودی و نامریی تصدیهای دولتی می‌شود
- تهیه برنامه عملیاتی توسعه صنایع پایین دستی پتروشیمی براساس سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی
- تقویت رابطه مناسب میان لایه‌های سیاستگذاری (ستادی) و عملیاتی (شرکت‌های مادر تخصصی) بویژه در زمینه توسعه صنایع نوین
- تجدید نظر در سازماندهی اجرای طرحهای عمرانی نرم‌افزاری (طرحهای توانمندسازی بخش غیر دولتی و کمکهای تکنولوژیک و نوسازی صنایع و ...)

- به‌گونه‌ای که با به حداقل رساندن و حذف فعالیتهای موازی، آنها را در آرایشی مکمل یکدیگر قرار داده و زمینه‌ساز هم‌افزایی آنها در تحقق اهداف برنامه گردد
- تهیه برنامه‌های اجرایی هماهنگ برای کمک به توسعه صنایع نوین در بخش غیردولتی توسط سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک
- محدود نمودن نقش دولت در نوسازی صنایع به کمک ظرفیت‌سازی، ارایه خدمات مشاوره‌ای و اصلاح ساختار و بهبود مدیریت و آموزش در بخش غیردولتی
- تقویت سازوکارهای نظارتی مناسب برای نظارت بر اجرای قانون حداکثر استفاده از توان سازندگان داخلی و ارتقای سطح توان ساخت داخل از طریق تامین مالی فعالیت‌های پیمانکاری
- افزایش مستمر سرمایه و تنوع بخشیدن به منابع مالی بانک صنعت و معدن در جهت افزایش سهم اعتبارات بلند مدت در ترکیب منابع بانک مزبور و تسریع در احیای نقش آن به عنوان یک بانک توسعه‌ای
- اصلاح گردش کار و ضمانت‌های اجرایی لازم برای ایفای تعهدات به موقع بانکهای عامل وجوه اداره شده در جهت سرعت بخشیدن و افزایش کارایی وجوه مزبور
- تسریع در تکمیل زیربناها در شهرکهای صنعتی. پیگیری اجرای ماده ۵۲ قانون برنامه سوم (ماده ۲۶ قانون برنامه چهارم) و رفع مشکلات اجرایی آن

« محیط زیست

موضوع ادغام ملاحظات زیست محیطی در سیاستها و برنامه‌های کلان بلندمدت و میان مدت کشور در چند سال اخیر بیش از گذشته مورد تاکید قرار گرفته است که بازتاب آن را می‌توان در اسناد متعدد در قالب سند چشم‌انداز، سیاستهای کلی و قانون برنامه مشاهده نمود. در این خصوص در بند چهارم سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران مبنی بر "برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تامین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مند از محیط‌زیست مطلوب" اشاره شده است. همچنین حفاظت محیط زیست و احیاء منابع طبیعی (جزء ۵) بند ۱۹ امور اجتماعی، سیاسی، دفاعی و امنیتی) و توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن (بند ۴۰ امور اقتصادی) از جمله سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. حفظ محیط زیست، آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای از مضامین دوازده گانه قانون برنامه چهارم توسعه بوده و مواد قانونی (۵۸) الی (۶۸) قانون برنامه چهارم توسعه در این خصوص تدوین شده اند. بررسی عملکرد شاخص‌های کلیدی این بخش نشان می‌دهد، که مساحت مناطق تحت مدیریت از حدود ۷/۳ میلیون هکتار در ۱۳۷۶ (با نرخ رشد سالانه ۶/۳ درصد) به ۱۱/۸ میلیون هکتار در ۱۳۸۴ افزایش یافته و سهم آنها از کل مساحت کشور طی دوره مزبور از ۴/۴ درصد به ۷/۳ درصد رسیده است. تعداد تشکلهای زیست‌محیطی حامی محیط‌زیست در طول سال‌های ۱۳۷۹ الی ۱۳۸۴ از ۱۹۴ تشکل با نرخ رشد سالانه ۲۶/۶ درصد به ۶۳۰ تشکل تا پایان ۱۳۸۴ رسیده است. درخصوص تعداد مناطق دارای طرحهای جامع و تفصیلی مدیریت به وسعت کل مناطق تحت حفاظت شایان ذکر است که براساس آخرین اطلاعات در ۱۳۷۹ قرارداد تهیه طرح‌های جامع مدیریت مناطق چهارگانه برای ۱۸ منطقه و در

۱۳۸۰ قرارداد تهیه ۲۰ منطقه دیگر منعقد گردید که تا پایان ۱۳۸۳ طرحهای جامع ۴۰ منطقه به اتمام رسیده است. در ۱۳۸۴ نیز قرارداد تهیه طرحهای تفصیلی مناطق برای ۲۱ منطقه دیگر منعقد گردیده است.

تعداد واحدهای دارای گواهینامه ایزو ۱۴۰۰۰ از ۳۰ واحد در ۱۳۷۹ به ۳۰۰ واحد در ۱۳۸۳ افزایش یافته است. همچنین شایان ذکر است که تا پایان ۱۳۸۴، ۳۳ طرح و پروژه بزرگ تولید و خدماتی تاثیر گذار بر محیط زیست مشمول ارزیابی زیست محیطی قرار گرفته اند. در تبیین علل مغایرت نتایج عملکرد سال اول برنامه چهارم با اهداف و احکام مندرج در قانون برنامه چهارم توسعه می توان به شرایط اقتصادی و اجتماعی حاکم بر کشور و مشکلات ساختاری موجود در دستگاههای اجرایی و تفکرات بخشی حاکم بر آن اشاره نمود. طولانی شدن تهیه و تصویب آیین نامه ها از دیگر علل مسائل و مشکلات فرآروی سال اول برنامه چهارم بوده است. به منظور نظارت بر عملکرد اسناد بخشی و فرابخشی محیط زیست توصیه می شود کمیته های بخشی و فرابخشی برنامه چهارم دوباره تشکیل شده و بر اقدامات انجام شده به صورت مستمر نظارت نمایند. همچنین استانداردها و معیارهای بهره برداری از منابع زیست محیطی برای کلیه بخشهای مرتبط تدوین شده و ضمانت های لازم برای رعایت آنها پیش بینی گردد.

◀ اطلاعات و ارتباطات جمعی

– سیاست های کلی و مواد قانونی برنامه چهارم توسعه

- تبدیل ایران به قطب ارتباطات، رایانه و اطلاع رسانی در منطقه، از طریق تکیه بر *ICT* (ماده ۴۴ فصل چهارم)
- ترغیب به تولید محتوای اطلاعات و قوانین مالکیت فکری، توسعه مراکز اطلاعاتی اینترنتی، کسب سهم از بازار ارتباطات بین المللی و بومی سازی *ICT* (ماده ۴۶)

- گسترش بازار محصولات دانایی - محور و دانش - بنیان (ماده ۴۵)
- تکیه بر *Patent* و طراحی نظام جامع حقوق مالکیت فکری ملی و بین‌المللی و رشد فعالیت‌های دانایی - محور (ماده ۴۷)
- تربیت نیروی انسانی دانش - مدار (ماده ۴۹)
- اجرای مقررات مالکیت فکری، ایجاد صندوق‌های غیردولتی در حمایت از تولید، توزیع و صادرات کالاها و خدمات فرهنگی، سینمایی و مطبوعاتی، ورزشی در سطح ملی و بین‌المللی (ماده ۱۰۴)

- سیاست‌های اجرایی بخش اطلاعات و ارتباطات جمعی

- توجه ویژه دولت به امور زیرساختی و حاکمیتی بخش ارتباطات از قبیل تکمیل پوشش شبکه‌های صدا و سیما - سراسری و استانی -
- به کارگیری فن‌آوری‌های جدید در حوزه رسانه‌ها و ارتباطات با هدف دسترسی آسان مخاطبان و کاربران به محصولات و تولیدات رسانه‌ای
- افزایش سهم تولیدات ملی صدا و سیما به موازات کاهش استفاده از برنامه‌های تأمین و خارجی

- اهم اقدامات انجام شده در زمینه سیاست‌های اجرایی

- افزایش پوشش شبکه‌های مختلف صدا و سیما بیشتر از درصد پیش بینی شده در برنامه

- تبیین محدودیتها و مشکلات

- کمبود اعتبارات در حوزه جاری برنامه‌های صدا و سیما به جز تولید خبر

« فرهنگ و هنر

- ارزیابی نتایج عملکرد و تبیین علل مغایرت با برنامه

- در بخش میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در زمینه‌های مختلف اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای اختصاص یافته است که از جمله این موارد می‌توان به انجام پژوهش‌های کاربردی، حفظ، احیاء و معرفی میراث فرهنگی کشور، خدمات فرهنگی و هنری، توسعه گردشگری، آموزشهای غیررسمی فنی و حرفه‌ای و آموزش کاردانی و کارشناسی و توسعه صنایع دستی اشاره نمود. البته اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در زمینه‌های حفظ و احیاء میراث فرهنگی، ایجاد زیرساختهای گردشگری و کمک‌های فنی و اعتباری تمرکز یافته است. از مجموعه اعتبارات مصوب در این بخش ۹۲ درصد از اعتبارات هزینه‌ای و ۷۰ درصد از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای منجر به عملکرد شده است.

- تبیین علل مغایرت

- میزان تحقق اهداف کمی تعیین شده در بخش میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در طول سال اول برنامه چهارم برحسب شاخص‌ها متفاوت است، به طوری که اهداف در ۹ مورد از شاخصها کمتر از میزان مورد نظر و ۳ مورد نیز بیش از میزان مورد نظر و تنها در یک مورد به اندازه هدف تعیین شده تحقق پیدا کرده است. از جمله اهدافی که بیش از میزان مورد نظر تحقق یافته است مربوط به حفاظت از آثار ثبت شده می‌باشد که ۳۷۲ درصد بیشتر از هدف تعیین شده و به نظر می‌رسد این امر در اثر ایجاد یگان حفاظت از میراث فرهنگی صورت گرفته است. همچنین کمترین تحقق نیز مربوط به گردشگران ورودی به صورت تور و

ایجاد مناطق نمونه گردشگری می‌باشد. در مورد تعداد موزه‌های پژوهشی - تخصصی وابسته به دستگاه‌های اجرایی نیز آمار مشخص در خصوص میزان تحقق بدست نیامد.

- پیشنهادهای لازم به منظور بهبود عملکرد

- بازنگری اساسی در قوانین کلان فرهنگی کشور، به منظور ارتقاء بخشی منزلت و جایگاه قانونی بخش فرهنگی کشور
- توسعه نقش نظارتی و حاکمیتی دولت در بخش فرهنگ و هنر
- انجام اقدامات لازم برای رفع خلاءهای قانونی و روزآمد نبودن قوانین و در اولویت گذاشتن اصلاحات قانونی لازم در بخش.

◀ ایرانگردی و جهانگردی

- ارزیابی نتایج عملکرد: در بخش فرهنگ و هنر تکالیف تعیین شده شامل اصلاحات قانونی، تنظیم طرح‌ها، استانداردها و پیش‌بینی تمهیدات برای افزایش مشارکت بخش خصوصی و غیردولتی بوده است. که در زمینه انجام اصلاحات قانونی (همانند بند «الف» ماده ۱۰۴)، استانداردسازی (همانند بند «د» ماده ۱۰۴) و ارائه طرح‌ها (همانند بند «الف» ماده ۱۱۶ و «ب» ماده ۱۰۴) در سال اول برنامه پیشرفت چندانی گزارش نشده است، با وجود اینکه در برخی موارد موضوع تنفیذ مفاد برنامه سوم توسعه بوده است. لیکن آیین‌نامه‌های اجرایی تنظیم و تصویب شده یا در مراحل نهایی یا بررسی در دولت می‌باشند (بند «ی» ماده ۱۰۴، بند «ل» ماده ۱۰۴ و ماده ۱۰۵) که با تصویب و مشخص شدن شیوه اجرا قابلیت اجرایی خواهند یافت.

- **تبیین علل مغایرت:** از مواردی که منجر به تاخیر در اجرایی شدن برخی بندها شده است نیاز به هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی متعدد (همانند بند «ط» ماده ۱۰۴) و هماهنگی با سایر بخشها (همانند ماده ۱۰۵) و یا مستلزم اختصاص اعتبارات جدید (همانند بند «ج» ماده ۱۱۶) بوده است که در برخی موارد در امکانات و چهارچوب تنظیم لوایح بودجه سنواتی نبوده است. همچنین انجام اصلاحات قانونی نیاز به مطالعات دارد (همانند بند «ز» ماده ۱۰۴) که به نظر می‌رسد دستگاه‌ها در این بخش فعالانه عمل ننموده‌اند. در برخی موارد تنفیذی هنوز هم نتیجه ملموس و اقدام اجرایی مشخصی گزارش نشده است (بند «د» ماده ۱۰۴).

- **پیشنادهای لازم به منظور بهبود عملکرد:** در مواردی که مسئولیت اصلی با سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری بوده است عملکردها نسبتا مناسب بوده و از تحقق خوبی برخوردار بوده‌اند البته در خصوص بخش گردشگری عملکرد ارائه شده تا حدودی ضعیف بوده است. ولی در مواردی که موضوع فرابخشی بوده و نیازمند ایجاد هماهنگی با سایر دستگاه‌های اجرایی می‌باشد، عملکرد مناسبی ارائه نشده و به نظر می‌رسد نیازمند ارائه یک راهکار مناسب در این خصوص می‌باشیم. در این راستا به نظر می‌رسد ظرفیت شورای عالی میراث فرهنگی و گردشگری در ایجاد هماهنگی می‌تواند بسیار راهگشا باشد.

« تربیت بدنی

- ارزیابی نتایج عملکرد

- مشارکت دانش‌آموزان در برنامه‌های ورزشی نسبت به جمعیت دانش‌آموزی به میزان ۱۳/۰۴ درصد رشد سالانه داشته است و با توجه به هدف برنامه نیز افزایش را نشان می‌دهد.
- مشارکت دانشجویان در برنامه‌های ورزشی نسبت به جمعیت دانشجویی موجود در مقایسه با سال قبل ۱۴ درصد رشد و در راستای هدف برنامه افزایش را نشان می‌دهد.
- جمعیت ورزش قهرمانی زنان نیز به میزان ۲/۴ درصد رشد نسبت به سال قبل را نشان می‌دهد و با اختلاف کم (هدف ۱۵۳۹۷۸۶ عملکرد ۱۵۳۶۷۸۴) به هدف برنامه نزدیک می‌باشد.
- تعداد مدال‌های کسب‌شده در بازی‌های آسیایی و جهانی نسبت به هدف برنامه (۵۶۱ مدال) افزایش (۹۴۱) و به میزان ۷۱ درصد رشد نسبت به دوره قبل بازی‌ها را نشان می‌دهد.

- پیشنهادهای لازم به منظور بهبود عملکرد

- ساماندهی نهادها دستگاه‌های ورزشی بخش به منظور ایجاد وحدت رویه در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و کاهش تصدی دولت از طریق واگذاری امور به بخش‌های خصوصی و تعاونی
- عمومی کردن ورزش از طریق انجام فعالیت‌های ورزشی توسط همه افراد جامعه به ویژه نوجوانان، جوانان و بانوان

- علمی کردن فعالیتهای تربیت‌بدنی و ورزشی از طریق توسعه آموزش و تحقیقات و ارتقاء سطح تخصصی نیروی انسانی بخش مذکور
- توجه به ورزش قهرمانی و حرفه‌ای در سطح داخلی و بین‌المللی از طریق نهادینه کردن تربیت‌بدنی و ورزش در مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و همچنین تقویت فدراسیون‌ها، هیئت‌ها و باشگاه‌های ورزشی

◀ مشاوران و پیمانکاران

براساس قوانین و مقررات موجود وظایف مربوط به ساماندهی امور مشاوران و پیمانکاران دست‌اندرکار تهیه و اجرای طرح‌های عمرانی کشور، به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی محول گردیده است.

ساماندهی امور مشاوران و پیمانکاران، در برگیرنده طیف وسیعی از فعالیت می‌باشد که در چارچوب سه فرایند اصلی زیر انجام می‌شوند:

الف- فرایند تشخیص صلاحیت شرکتها

ب- فرایند کنترل ظرفیت و ارجاع کار به شرکتها

ج- فرایند نظارت بر عملکرد و ارزشیابی شرکتها

- تشخیص صلاحیت واحدهای خدمات مشاوره: در پایان ۱۳۸۴، در مجموع کار تشخیص صلاحیت ۱۳۱۰ شرکت- تخصص در پایه‌های مختلف خدمات مشاوره انجام شده است. در این میان تعداد ۱۰۵ شرکت- تخصص در پایه یک، ۱۰۴ شرکت- تخصص در پایه دو و ۱۱۰۱ شرکت- تخصص در پایه سه تشخیص صلاحیت شده‌اند. در مجموع نیز ۵۵۵۴ ظرفیت کاری در گروه‌های مختلف خدمات مشاوره ایجاد شده است.

براساس ضوابط قانونی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی مسئول کنترل و رسیدگی به قراردادهای خدمات مشاوره مربوط به طرح‌های عمرانی کشور می‌باشد. در ۱۳۸۴، ۸۷/۶ درصد قراردادهای خدمات مشاوره واصل شده به دفتر امور مشاوران و پیمانکاران مربوط به شرکت‌های بخش خصوصی و ۱۲/۴ درصد این قراردادها مربوط به بخش دولتی بوده است.

- **تشخیص صلاحیت شرکت‌های پیمانکاری در ۱۳۸۴:** طبق آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران، شرکت‌ها در ۱۰ رشته و ۵ پایه مختلف تشخیص صلاحیت می‌شوند. بررسی آماری نشان‌دهنده آن است که تا انتهای ۱۳۸۴، پیمانکاران در پایه‌های ۱، ۲ و ۳، در ۲۸۵۶ شرکت - رشته تشخیص صلاحیت شده‌اند. بیشترین تعداد پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده در این پایه‌ها در رشته ساختمان (۸۷۳ شرکت - رشته) بوده است. این در حالی است که تعداد زیادی از پیمانکاران نیز در پایه‌های ۴ و ۵ در رشته‌های گوناگون توسط سازمان‌های مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها تشخیص صلاحیت شده‌اند.

در پایان ۱۳۸۴ از مجموع ۹۹۲ شرکت پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده توسط دفتر امور مشاوران و پیمانکاران سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ۸۶/۴ درصد شرکت‌ها خصوصی و ۱۲/۴ درصد شرکت‌ها دولتی و مابقی سایر انواع شرکت‌ها بوده‌اند.

براساس ضوابط قانونی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی مسئول کنترل و رسیدگی به قراردادهای پیمانکاری مربوط به طرح‌های عمرانی کشور می‌باشد. لذا دستگاه‌های اجرایی می‌بایست یک نسخه از قراردادهای پیمانکاری را که در ارتباط با اجرای طرح‌های عمرانی کشور منعقد گردیده، برای بررسی به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی ارسال نمایند. آمار نشان‌دهنده آن است که در ۱۳۸۴، در مجموع ۵۸۸ قرارداد پیمانکاری به دفتر امور مشاوران و پیمانکاران واصل شده و مورد رسیدگی قرار گرفته است. طی این سال،

بیشترین تعداد قراردادهای مربوط به شرکت‌های خصوصی (۹۱/۲ درصد) و کمترین تعداد مربوط به شرکت‌های عمومی (۳/۴ درصد) بوده است.

- نظارت بر عملکرد و ارزشیابی مشاوران و پیمانکاران: در ۱۳۸۴، ضمن ادامه روند اجرای فرایندهای نظارت بر عملکرد و ارزشیابی شرکت‌ها، نتایج اولین دوره ارزشیابی شرکت‌ها مشخص شد.

در این سال با توجه به انجام بازدیدهای نظارتی از سازمان‌های استانی و ارایه نتایج حاصله، در جهت فعال شدن سازمان‌های استانی در فرایندهای نظارت بر عملکرد و ارزشیابی شرکت‌ها اقدام گردید.

همچنین با توجه به تصویب دستورالعمل رسیدگی به تخلفات پیمانکاران در اواخر ۱۳۸۳، زمینه برای اجرای آن توسط سازمان‌های مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها و دفتر امور مشاوران و پیمانکاران در ۱۳۸۴ فراهم آمد.

- صدور خدمات فنی و مهندسی: در ۱۳۸۴، ۶۶ مورد گواهی صلاحیت برای شرکت‌های مشاور و پیمانکار ایرانی متقاضی، جهت شرکت آنها در مناقصات بین‌المللی صادر گردیده است.

در این سال مجموع ارزش طرح‌هایی که شرکت‌های ایرانی در مناقصات آنها شرکت نموده‌اند برابر با ۲/۳۰۱/۰۰۰/۰۰۰ دلار و ارزش ضمانتنامه‌های صادره برابر با ۳۵/۰۰۰/۰۰۰ دلار بوده است.

در ۱۳۸۴، تعداد ۴۰ مورد گواهی تایید صلاحیت شرکت‌ها نیز برای ارایه به کمیته ماده ۱۹ (در چارچوب آیین‌نامه اجرایی حمایت‌های دولت از صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی) صادر شده است.

تعداد قراردادهای منعقد شده صدور خدمات فنی و مهندسی در ۱۳۸۴ برابر با ۲۷ مورد بوده و ارزش این قراردادها در مجموع برابر با ۱/۵۴۸/۰۰۰/۰۰۰ دلار شده است. این

امر نشان دهنده رشد قراردادهای منعقد شده به میزان ۶۴ درصد در ۱۳۸۴ نسبت به سال ۱۳۸۳ می باشد. در مجموع ۴۴ شرکت مهندسی ایرانی در مناقصات مختلف مربوط به پروژه‌های خارج کشور شرکت نموده‌اند.

بخش اول

تحليل ساختار و عملکرد اقتصاد جهانی

فصل اول

چشم‌انداز اقتصاد جهانی

رشد تولید ناخالص داخلی جهان پس از کاهش موقت در نیمه دوم سال ۲۰۰۴، در سه ماهه اول سال ۲۰۰۵ به واسطه افزایش قابل توجه تولید بخش خدمات مجدداً افزایش یافت به طوری که رشد ضعیف تولیدات کارخانه‌ای و تجارت را جبران نمود. در سه ماهه دوم سال ۲۰۰۵، شاخص‌های اقتصادی شامل تولیدات صنعتی، تجارت جهانی، اطمینان تجاری، اطمینان مصرف‌کننده، سرمایه‌گذاری جهانی و مصرف بخش خصوصی در جهان به دلیل اثرات قیمت بالای نفت کاهش پیدا کرد. پس از آن تولیدات کارخانه‌ای و تجارت در سطح جهان قوت یافته و باعث بهبود شاخص‌های اقتصادی شده است. تداوم افزایش قیمت نفت خام و فرآورده‌های آن، به نوبه خود تاثیر بسزایی در تضعیف و کاهش این روند داشته است. در عین حال، تفاوت‌های قابل توجهی در مناطق مختلف جهان وجود داشته که عمده آنها به شرح زیر است:

الف) تداوم افزایش عدم تعادل در حساب‌های جاری

کسری حساب جاری آمریکا در سال ۲۰۰۵، بیش از ۶ درصد تولید ناخالص داخلی آن برآورد شده است که به طور عمده ناشی از افزایش قیمت نفت و تقاضای نسبتاً بالای داخلی در این کشور بوده است. تراز حساب جاری این کشور به گونه‌ای است که کشورهای ژاپن، چین، کشورهای صادرکننده نفت منطقه خاورمیانه (با توجه به افزایش قیمت نفت)، کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و برخی از کشورهای صنعتی کوچک از مازاد برخوردارند. با این وجود، به واسطه وجود بخش خصوصی و رسمی فعال، جریان ورود سرمایه به آمریکا همچنان در سطح بالایی قرار دارد.

ب) وجود واگرایی زیاد در رشد مناطق مختلف

آمریکا و چین در زمینه رشد اقتصادی همچنان پیشرو بوده و در مقابل، سایر کشورهای جهان (به جز ژاپن و هندوستان) به ویژه در منطقه یورو، با کاهش نرخ رشد روبرو بوده اند. با وجود افزایش کسری حساب جاری آمریکا، ارزش برابری دلار در مقابل بسیاری از ارزها از جمله ین ژاپن، یورو و پوند انگلیس افزایش یافته است.

در بازار نفت، قیمت های نفت افزایش یافته است به طوری که در اواخر اوت ۲۰۰۵، قیمت اسمی هر بشکه نفت خام به ۶۵ دلار آمریکا رسید و سپس کاهش یافت. با وجود افزایش در سهمیه اوپک، فعالان اقتصادی در بخش نفت ظرفیت مورد نیاز برای پاسخگویی به تقاضا در زمستان را کافی ندانستند که به طور عمده ناشی از خسارات وارده به تولید نفت آمریکا در نتیجه وقوع طوفان کاترینا بوده است.

قیمت کالاهای غیرسوختی که در طول سال ۲۰۰۴ تقریباً با ثبات بود، به دلیل افزایش تقاضا و مشکلات طرف عرضه در سال ۲۰۰۵ افزایش یافت.

تورم جهانی، به دلیل افزایش قیمت جهانی نفت، به میزان ناچیزی بالا رفته و در مجموع در سطح متعادلی قرار داشته است. در عین حال، فشار تورمی در بازار کشورهای نوظهور تا حدودی افزایش یافته است.

بر اساس برآوردهای انجام شده، رشد تولید ناخالص داخلی جهان در ۲۰۰۵ به طور متوسط ۴/۳ درصد بوده و پیش بینی می شود همین رقم در سال ۲۰۰۶ نیز تحقق یابد. این نرخ رشد در کشورهای مختلف جهان نیز متفاوت بوده که به شرح زیر قابل ارائه است:

- کشورهای صنعتی: رشد تولید ناخالص داخلی در آمریکا متعادل بوده اما برای گروه ۷ (G-۷) در سطح بالاتری برآورد شده است که علت اصلی آن رشد قابل

ملاحظه بهره‌وری تولید در این گروه از کشورها است. در منطقه یورو، برآورد انجام شده برای ۲۰۰۵ حاکی از کاهش رشد تولید ناخالص داخلی می باشد. از طرفی به دلیل پایین بودن تقاضای داخلی و واکنش ضعیف به تکانه های خارجی در این منطقه، خطر کاهش ارزش دارایی های مالی^۱ همچنان وجود داشته است. در مقابل، ژاپن در سه ماهه اول ۲۰۰۵ با افزایش سریع نرخ رشد تولید ناخالص داخلی روبرو بوده و آمار و اطلاعات بیانگر تداوم این روند می باشد، به طوری که متوسط رشد تولید ناخالص داخلی آن در ۲۰۰۵ حدود ۲ درصد بوده است. علت اصلی خطر کاهش ارزش دارایی های مالی در این کشور به طور عمده ناشی از عوامل خارجی بوده است.

- بازارهای نوظهور و کشورهای در حال توسعه: رشد پیش بینی شده برای بازارهای نوظهور و کشورهای در حال توسعه، در مجموع و به طور گسترده ای با ثبات و بدون تغییر بوده است. با این وجود، تغییرات اساسی در برخی مناطق و کشورها وجود داشته است که می تواند ناشی از تغییرات قیمت نفت و سایر کالاها، همچنین اثر تجارت و تولیدات کارخانه ای جهانی و سایر عوامل ویژه هر کشور باشد. در بین کشورهای نوظهور آسیایی، رشد تولید ناخالص داخلی چین همچنان بیش از انتظار بوده است. همچنین اقتصاد هندوستان در نتیجه گسترش خدمات، به ویژه در زمینه فن آوری اطلاعات و تولیدات صنعتی، از رشد چشمگیری برخوردار بوده است. در سایر کشورهای منطقه، رشد تولید ناخالص داخلی هم سو با افزایش تولیدات کارخانه ای در جهان با افزایش همراه بوده است. در آمریکای لاتین (به ویژه در برزیل) رشد تولید ناخالص داخلی پس از افزایش در ۲۰۰۴ تا حدودی متعادل بوده است که از کاهش تقاضای داخلی در

۱- Downside Risk

این منطقه در اوایل سال ۲۰۰۵ در واکنش نسبت به سیاست انقباضی پولی برای مقابله با تورم و عدم اطمینان سیاسی در برخی از کشورها ناشی شده است و این امر به نوبه خود باعث افزایش ریسک گردیده است. در منطقه خاورمیانه، تداوم افزایش تولید و قیمت نفت و در نتیجه، بهبود قابل توجه وضعیت مالی و حساب جاری خارجی منجر به رشد تولید ناخالص داخلی شده است.

- در کشورهای فقیر، رشد تولید ناخالص داخلی در منطقه صحرای آفریقا به ۴/۸ درصد در ۲۰۰۵ کاهش یافته است که بخشی از آن به دلیل کاهش شدید در ظرفیت تولید نفت نیجریه بوده است. در کشورهای وارد کننده نفت نیز رشد اقتصادی کاهش یافته است.

جدول ۱ - چشم‌انداز رشد اقتصاد جهان

(درصد رشد)

عنوان	۲۰۰۳	۲۰۰۴	پیش‌بینی فعلی		تفاوت از پیش‌بینی آوریل ۲۰۰۵	
			۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۶
تولید جهان	۴	۵/۱	۴/۳	۴/۳	—	-۰/۱
کشورهای پیشرفته	۱/۹	۳/۳	۲/۵	۲/۷	-۰/۱	-۰/۳
ایالات متحده	۲/۷	۴/۲	۳/۵	۳/۳	-۰/۲	-۰/۳
منطقه یورو	۰/۷	۲	۱/۲	۱/۸	-۰/۴	-۰/۵
آلمان	-۰/۲	۱/۶	-۰/۸	۱/۲	—	-۰/۷
فرانسه	۰/۹	۲	۱/۵	۱/۸	-۰/۵	-۰/۴
ایتالیا	۰/۳	۱/۲	—	۱/۴	-۱/۲	-۰/۶
اسپانیا	۲/۹	۳/۱	۳/۲	۳	۰/۵	۰/۱
ژاپن	۱/۴	۲/۷	۲	۲	۱/۲	—
انگلیس	۲/۵	۳/۲	۱/۹	۲/۲	-۰/۷	-۰/۴
کانادا	۲	۲/۹	۲/۹	۳/۲	۰/۱	۰/۲
سایر اقتصادهای پیشرفته کشورهای آسیایی تازه صنعتی شده	۲/۵	۴/۴	۳/۲	۳/۹	-۰/۲	—
—	۳/۱	۵/۶	۴	۴/۷	—	-۰/۱
کشورهای نوظهور نظام بازار و درحال توسعه	۶/۵	۷/۳	۶/۴	۶/۱	۰/۱	۰/۱
آفریقا	۴/۶	۵/۳	۴/۵	۵/۹	-۰/۴	۰/۵
اروپای مرکزی و شرقی	۴/۶	۶/۵	۴/۳	۴/۶	-۰/۲	۰/۱
کشورهای مستقل مشترک‌المنافع	۷/۹	۸/۴	۶	۵/۷	-۰/۵	-۰/۲
روسیه	۷/۳	۷/۲	۵/۵	۵/۳	-۰/۵	-۰/۳
به جز روسیه	۹/۲	۱۱	۷/۱	۶/۸	-۰/۶	-۰/۲
کشورهای آسیایی در حال توسعه	۸/۱	۸/۲	۷/۸	۷/۲	۰/۳	—
چین	۹/۵	۹/۵	۹	۸/۲	۰/۵	۰/۲
هندوستان	۷/۴	۷/۳	۷/۱	۶/۳	۰/۵	-۰/۱
آسه‌آن - ۴	۵/۴	۵/۸	۴/۹	۵/۴	-۰/۵	-۰/۴
خاورمیانه	۶/۵	۵/۵	۵/۴	۵	۰/۳	۰/۱
نیمکره غربی	۲/۲	۵/۶	۴/۱	۳/۸	—	۰/۱
برزیل	۰/۵	۴/۹	۳/۳	۳/۵	-۰/۴	—
مکزیک	۱/۴	۴/۴	۳	۳/۵	-۰/۸	۰/۳
اتحادیه اروپا	۱/۳	۲/۵	۱/۶	۲/۱	-۰/۴	-۰/۴

مأخذ: IMF: World Economic Outlook, September ۲۰۰۵

جدول ۲- چشم انداز تجارت و سطح قیمت‌ها در جهان

(درصد رشد)

تفاوت از پیش‌بینی آوریل ۲۰۰۵		پیش‌بینی فعلی		۲۰۰۴	۲۰۰۳	عنوان
۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۵			
-۰/۲	-۰/۵	۷/۴	۷	۱۰/۳	۵/۴	حجم تجارت جهان (کالا و خدمات)
واردات						
-۰/۵	-۱/۱	۵/۸	۵/۴	۸/۸	۴/۱	اقتصادهای پیشرفته
-۰/۹	۱/۵	۱۱/۹	۱۳/۵	۱۶/۴	۱۱/۱	سایر کشورهای نوظهور نظام بازار و در حال توسعه
صادرات						
-۰/۵	-۰/۹	۶/۳	۵	۸/۳	۳/۱	اقتصادهای پیشرفته
-۰/۶	-۰/۴	۱۰/۳	۱۰/۴	۱۴/۵	۱۰/۸	سایر کشورهای نوظهور نظام بازار و در حال توسعه
قیمت کالاها (براساس دلار آمریکا)						
۱۹/۸	۲۰/۵	۱۳/۹	۴۳/۶	۳۰/۷	۱۵/۸	نفت
۳	۴/۷	-۲/۱	۸/۶	۱۸/۵	۶/۹	غیرسوختی
قیمت مصرف کننده						
-۰/۲	-۰/۲	۲	۲/۲	۲	۱/۸	اقتصادهای پیشرفته
۱/۱	-۰/۴	۵/۷	۵/۹	۵/۸	۶	سایر کشورهای نوظهور نظام بازار و در حال توسعه

مأخذ: IMF: World Economic Outlook, September ۲۰۰۵

جدول ۳- سهم مناطق مختلف از تولید ناخالص داخلی، صادرات و جمعیت جهان در سال در سال ۲۰۰۴ (درصد)

عنوان	تعداد کشور	تولید ناخالص داخلی	صادرات کالا و خدمات	جمعیت
کشورهای پیشرفته	۲۹	۵۴/۶	۷۱/۶	۱۵/۴
ایالات متحده آمریکا		۲۰/۹	۱۰/۳	۴/۷
منطقه یورو	۱۲	۱۵/۳	۳۱/۳	۴/۹
آلمان		۴/۳	۹/۵	۱/۳
فرانسه		۳/۱	۴/۸	۱
ایتالیا		۲/۹	۳/۹	۰/۹
اسپانیا		۱/۷	۲/۴	۰/۷
ژاپن		۶/۹	۵/۷	۲
انگلیس		۳/۱	۴/۸	۱
کانادا		۱/۹	۳/۴	۰/۵
سایر اقتصادهای پیشرفته	۱۳	۶/۶	۱۶/۱	۲/۲
کشورهای نوظهور نظام بازار و در حال توسعه	۱۴۶	۴۵/۴	۲۸/۲	۸۴/۶
آفریقا	۴۸	۳/۳	۲/۲	۱۲/۵
اروپای مرکزی و شرقی	۱۵	۳/۴	۴/۳	۲/۹
کشورهای مستقل مشترک المنافع	۱۳	۳/۸	۲/۷	۴/۵
روسیه		۲/۶	۱/۸	۲/۳
کشورهای آسیایی در حال توسعه	۲۳	۲۴/۶	۱۱/۱	۵۲/۱
چین		۱۳/۲	۵/۹	۲۰/۷
هندوستان		۵/۹	۱/۱	۱۷
به جز چین و هندوستان	۲۱	۵/۵	۴/۲	۱۴/۴
خاورمیانه	۱۴	۲/۸	۳/۹	۴
نیمره غربی	۳۳	۷/۵	۴/۲	۸/۵
برزیل		۲/۶	۱	۲/۹
مکزیک		۱/۸	۱/۲	۱/۷

مأخذ: IMF: World Economic Outlook, September ۲۰۰۵

